

OBSAH

ÚVOD.....	1
1. ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM – NOVÝ KURIKULÁRNÍ DOKUMENT NA NAŠICH ŠKOLÁCH.....	3
1.2 KOMU JE ŠVP ZV URČEN?.....	4
2. PŘÍPRAVNÁ FÁZE TVORBY ŠVP ZV.....	6
2.1 DŮLEŽITÁ ROZHODNUTÍ A HLAVNÍ KROKY V PŘÍPRAVNÉ FÁZI TVORBY ŠVP ZV.....	6
2.1.1 <i>Motivace</i>	6
2.1.2 <i>Seznámení s RVP ZV</i>	8
2.1.3 <i>Analýza podmínek školy</i>	10
2.1.4 <i>Plán tvorby ŠVP ZV</i>	14
2.2 MOŽNÁ RIZIKA PŘI VYNECHÁNÍ NĚKTERÉHO Z NAZNAČENÝCH KROKŮ.....	16
2.3 ŘEDITELSKÉ DESATERO JAKO DOBRÁ RADA DO ZAČÁTKU.....	17
3. VLASTNÍ TVORBA ŠVP ZV.....	18
3.1 IDENTIFIKAČNÍ ÚDAJE.....	18
3.1.1 <i>Oficiální název ŠVP</i>	18
3.1.2 <i>Předkladatel a zřizovatel</i>	19
3.2 CHARAKTERISTIKA ŠKOLY.....	21
3.2.1 <i>Úplnost a velikost školy, vybavení školy</i>	21
3.2.2 <i>Charakteristika pedagogického sboru</i>	21
3.2.3 <i>Dlouhodobé projekty, mezinárodní spolupráce, spolupráce s rodiči žáků a jinými subjekty</i>	22
3.3 CHARAKTERISTIKA ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU.....	25
3.3.1 <i>Zaměření školy</i>	25
3.3.2 <i>Výchovné a vzdělávací strategie</i>	28
3.3.3 <i>Zabezpečení výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami</i>	30
3.3.4 <i>Začlenění průřezových témat</i>	33
3.4 UČEBNÍ PLÁN.....	36
3.4.1 <i>Tabulace učebního plánu</i>	36
3.4.1 <i>Poznámky k učebnímu plánu</i>	39
3.5 UČEBNÍ OSNOVY.....	44
3.5.1 <i>Název vyučovacího předmětu</i>	44
3.5.2 <i>Charakteristika vyučovacího předmětu</i>	45
3.5.3 <i>Vzdělávací obsah vyučovacího předmětu</i>	51
3.6 HODNOCENÍ ŽÁKŮ A AUTOEVALUACE ŠKOLY.....	61
3.6.1 <i>Hodnocení žáka ve škole</i>	61
3.6.2 <i>Pravidla pro hodnocení žáka</i>	62
3.6.3 <i>Autoevaluce školy a její evaluační činnost</i>	68
4. NEJČASTĚJI KLADENÉ OTÁZKY TÝKAJÍCÍ SE RVP ZV A ŠVP ZV.....	78
4.1 OKRUH OTÁZEK TÝKAJÍCÍCH SE TVORBY ŠVP ZV.....	78
4.2 OKRUH OTÁZEK TÝKAJÍCÍCH SE VÝUKY PODLE ŠVP ZV.....	80
4.3 OKRUH OTÁZEK TÝKAJÍCÍCH SE PŘESTĚHOVÁNÍ ŽÁKA ZE ŠKOLY NA ŠKOLU.....	83
4.4 OKRUH OTÁZEK TÝKAJÍCÍCH SE UČEBNIC.....	83
4.5 OKRUH OTÁZEK TÝKAJÍCÍCH SE VÝUKY PODLE ŠVP ZV NA VÍCELETÝCH GYMNÁZIÍCH.....	85
4.6 OKRUH OTÁZEK TÝKAJÍCÍCH SE VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI.....	86

Úvod

Vážené kolegyně, vážení kolegové!

Schválením zákona o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále školský zákon) a Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále RVP ZV) jste postaveni před **úkol** vytvořit si svůj vlastní školní vzdělávací program pro základní vzdělávání¹ (dále jen ŠVP ZV). Možná by bylo vhodnější říci, že dostáváte **příležitost vytvořit si svůj program**. Poprvé v historii našeho školství totiž máte všichni možnost podílet se na celkové podobě závazného vzdělávacího dokumentu. Poprvé se dostáváte do situace, kdy bez dalšího schvalování vytvoříte na základě vlastních představ a zkušeností, společným úsilím všech pedagogů školy a pro potřeby konkrétních žáků **ucelený vzdělávací program**.

Tento nový projev pedagogické autonomie a svobody má své nesporné přednosti, ale i úskalí.

Přednosti lze spatřovat v tom, že:

- vytváříte ŠVP ZV pro „své“ žáky a důvěrně známé podmínky, na základě toho, co dobře zvládáte, a způsobem, který si sami stanovíte a dál budete rozvíjet;
- se můžete společně radit, pomáhat si, hledat nové možnosti efektivního vzdělávání i nejhodnější způsoby jeho vymezení v dokumentu, eliminovat vše nepodstatné, zatěžující, neefektivní;
- propojíte, co jste možná dosud dělali každý zvlášť a s různými záměry;
- vytvoříte dokument, který se stane základem pro další zkvalitňování Vaší vzdělávací činnosti v rámci celé školy i u každého z Vás;
- připravíte dokument, který bude Váš, který budete společně obhajovat i realizovat, a to jde vždy lépe u materiálů vlastních než u cizích a „nadiktovaných“.

Úskalí je pak především v tom, že:

- v představách některých pedagogů může dojít ke zredukování vzdělávací reformy jen na tvorbu ŠVP ZV; tento dokument však představuje pouze začátek předpokládaných změn, jeho vstupní „programovou fázi“, od níž se budou dlouhodobě odvíjet skutečné kvalitativní změny ve vzdělávání a v činnosti celé školy;
- jde o krok zcela nový, který může přinášet určité osobní nejistoty a obavy z nevyzkoušeného, názorové střety apod.;
- příprava ŠVP ZV se může stát záležitostí jen ředitele a několika dalších lidí na škole, bez potřebné aktivity a zájmu ostatních pedagogů, bez nutné spolupráce všech, bez ochoty se o mnohém dohodnout i mnohé nové si osvojit;
- ze začátku může být i omezené množství materiálů, osob, škol či institucí, na které se můžete s důvěrou obrátit o radu;
- tvorba ŠVP ZV bude prací, na kterou jste zatím nebyli speciálně připravováni a teprve postupně (na základě absolvovaných školení, návštěv jiných škol, rad

¹ Školním vzdělávacím programem pro základní vzdělávání se rozumí i školní vzdělávací programy pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií.

² Všude, kde se v textu hovoří o vzdělávání, je myšleno také výchovné působení na žáky.

koordinátora tvorby ŠVP ZV, podkladových materiálů i prvotních pokusů) získáte potřebné dovednosti a zkušenosti.

Přesto se domníváme, že příprava ŠVP ZV je **velkou příležitostí** pro každého z Vás i pro školu jako tým učitelů³. Záměrně hovoříme o týmu, protože příprava ŠVP ZV i výuka podle něj by měla být od samého začátku **prací společnou (týmovou)**.

Aby byla Vaše práce usnadněna, připravili jsme **Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání** (dále jen Manuál ZV).

Text Manuálu ZV je členěn do několika částí. První část se snaží naznačit, **proč je potřebné vytvářet svůj školní program**, druhá se zabývá **přípravnou fází** tvorby ŠVP ZV. Další nejrozsáhlejší část textu je věnována **samotné tvorbě ŠVP ZV**. Poslední část pak přináší **odpovědi na nejčastěji kladené dotazy** ze škol, které souvisejí se zavedením kurikulární reformy, s tvorbou ŠVP ZV, s realizací výuky podle ŠVP ZV atd.

V popisu tvorby ŠVP ZV sledujeme jednotlivé body základní struktury tohoto dokumentu, jak je uvedena v RVP ZV. Současně si ale uvědomujeme, že tvorba ŠVP ZV není jen otázkou jeho napsání, ale především se týká promyšlení vztahů, návazností, způsobů řešení, následné realizace programu atd. Snažíme se tedy vedle **technologie tvorby** (jak psát a sestavovat program, včetně praktických ukázek) naznačit i rovinu **myšlenkových postupů** (o čem uvažovat, co v jednotlivých fázích tvorby řešit). Ukázky jsou vybrány ze ŠVP ZV pilotních škol, případně jsou autory Manuálu ZV dotvářeny nebo nově vytvářeny jako ilustrativní příklady. Jednotlivé ukázky jsou v textu průběžně číslovány, jsou zvýrazněny podbarvením a u každé z nich je uveden zdroj.

Chtěli bychom hned v úvodu připomenout, že jednotlivé kroky při tvorbě ŠVP ZV se mohou **prolínat, probíhat souběžně** nebo **v jiném pořadí**, než je uvedeno v Manuálu ZV, pokud to neodporuje logice tvorby dokumentu (např. konečnou podobu učebních osnov nelze vytvářet dříve, než rozhodneme o konečné podobě učebního plánu; učební plán nelze sestavovat, dokud si neujasníme, kterým předmětům, s jakým vzdělávacím obsahem a s jakými záměry budeme vyučovat atd.). Rovněž je třeba zdůraznit, že **navržené modely nejsou jediné**, které je možné uplatnit.

Podstatná je **účelnost** ŠVP ZV, jeho **využitelnost** pro všechny pedagogické pracovníky školy (promyšlenost struktury a vztahů mezi jednotlivými částmi) a **srozumitelnost** pro rodiče i další zájemce (vhodná forma dokumentu).

Přestože je Manuál ZV (na rozdíl od RVP ZV) pouze **doporučeným metodickým textem**, věříme, že jej plně využijete a načerpáte z něj dostatek základních informací⁴ pro tvorbu ŠVP ZV.

Přejeme Vám, ať se Vám práce na ŠVP ZV daří!

³ Všude, kde se v textu objevují tvary mužského rodu (žák, učitel, ředitel aj.), se jedná i o ženy (žákyně, učitelky, ředitelky atd.).

⁴ Další podněty budou postupně vkládány na vzdělávací portál VÚP – sekce základního vzdělávání, který bude přístupný na adrese www.rvp.cz.

1. Školní vzdělávací program – nový kurikulární dokument na našich školách

1.1 Proč vytváříme ŠVP ZV?

Odpovědí na otázku, proč vytvářet ŠVP ZV, je více. K těm základním patří:

- ŠVP ZV se stává povinným dokumentem, který je stanoven školským zákonem, a ředitel školy odpovídá za jeho přípravu i realizaci. Tímto vymezením je dána povinnost vytvořit v rámci státem stanovených pravidel (školský zákon, RVP ZV) vlastní vzdělávací program dané školy – **rovina legislativní**.

Tato první odpověď nebude pro většinu z Vás tím pravým motivem pro tvorbu ŠVP ZV, na druhé straně z ní vyplývá legislativní (zákonná) jistota, že veškeré kroky vedoucí k vytvoření dobrého a promyšleného ŠVP ZV i všechny varianty jeho zpracování, které jsou v souladu s RVP ZV a směřují ke zkvalitnění výuky žáků a ke zlepšení pedagogické činnosti i výsledků vzdělávání, jsou legitimní a možné.

- Tvorba ŠVP ZV dává možnost svobodně formulovat představy o nejvhodnější podobě vzdělávání na dané škole. Dává především příležitost k propojení úsilí a zkušeností jednotlivých učitelů, které by mělo vést k vytvoření společné představy o tom, jaké postupy zvolíme k realizaci požadavků RVP ZV na škole (výchovné a vzdělávací strategie školy), jak je budeme zajišťovat (promyšlená organizace, vhodné klima, fungující vztahy aj.), jaký vzdělávací obsah zvolíme a jak jej přizpůsobíme potřebám žáků a podmínkám školy (dohoda o specifikaci očekávaných výstupů, o výběru, rozčlenění a propojení učiva), jak budeme společně působit na žáky, jejich rodiče, partnery školy atd. Dává nebývalou možnost promýšlet a projednávat množství společných úkolů i problémů, vede k týmové práci, posiluje potřebu dalšího vzdělávání – zkrátka navozuje nový styl práce jednotlivců i školy jako celku. Stává se tak prostředkem profesního zdokonalování učitelů, jejich zvýšené odpovědnosti za vlastní práci i dosažené výsledky – **rovina pedagogická**.

Tato odpověď by měla být naopak největším motivem pro každého učitele, který chce výuku žáků zlepšovat, chce se vzdělávat a své zkušenosti nabízet ve prospěch celé školy. Je však třeba důrazně upozornit na to, že svobodně vytvářet svůj ŠVP ZV neznámá vytvářet jej libovolně, nekoncepčně, nestrukturovaně, formálně, „jen pro inspekci a veřejnost či naplnění zákona“ atd. Také to neznámá opsat program jiné školy, i kdyby byl kvalitní. Tím bychom se ochudili o to nejcennější – o formulování vlastních názorů, o diskuse nad nimi, o společné hledání nejlepších řešení ústících do společného vzdělávacího modelu atd.

- ŠVP ZV má být podkladem pro ucelený systém hodnocení žáků i pro sebehodnocení (autoevaluaci) činnosti školy na různých úrovních. Záměrné a pravidelné hodnocení s jasnými a předem známými pravidly by mělo fungovat jako zpětnovazební mechanismus pro korekci vlastní práce a pro posouzení podílu každého učitele i pracovníka školy na naplňování společných záměrů.

Mělo by sloužit i jako významný motiv pro další efektivní změny ve vzdělávání – **rovina evaluační**.

Tato další odpověď nás přivádí k činnostem, které nejsou zatím na našich školách zcela běžné. Nejsme zvyklí důsledně koordinovat hodnocení žáků, hledat cesty ke zlepšení výuky na základě poznání vlastních chyb, neznalostí či nesplněných úkolů - o otevřené diskusi nad vlastními nedostatky ani nemluvě. Pro zvýšení kvality práce školy i jejího řízení je to však nezbytné. Školy, které to budou umět, půjdou rychleji kupředu.

- ŠVP ZV bude fungovat jako prostředek propagace školy a jejích záměrů. Dává možnost profilovat školu „na míru“ podle potřeb i zájmů žáků a požadavků jejich rodičů, podle konkrétních podmínek i tradic školy, podle záměrů regionu, požadavků trhu práce atd. Umožňuje pružněji reagovat na konkrétní situaci, zvýšit přitažlivost vzdělávací nabídky školy, prosadit se v povědomí veřejnosti – **rovina společenská**.

Tato odpověď je nesmírně důležitá, protože škola je službou pro veřejnost v plném rozsahu svého působení. Veřejnost má právo vědět, co a proč škola dělá, co nabízí, jak si vede, jaké má výsledky. Obsahově srozumitelná a graficky přívětivá podoba ŠVP ZV tomu může výrazně napomoci.

1.2 Komu je ŠVP ZV určen?

Podle zákona je ŠVP ZV určen každému, kdo do něj chce nahlížet, ale reálně je vytvářen především pro tři základní skupiny uživatelů.

V první řadě je ŠVP ZV vytvářen **pro školu** – pro ředitele, učitele a další pedagogické či jiné pracovníky dané školy (ale i škol, které na základní vzdělávání navazují, nebo mu předcházejí). Oni jako tvůrci programu do něj vkládají náměty, nápady, pokyny a pravidla, která budou základem jejich každodenní práce. Každý učitel by měl detailně znát svůj ŠVP ZV, měl by rozumět všem jeho částem (nejen té, kterou přímo tvořil). Měl by se v programu orientovat, vědět, k čemu program směřuje, o co usiluje, čemu napomáhá. Měl by vědět, jak na sebe jednotlivé části navazují, jaké vazby jsou v dokumentu zachyceny a co z nich vyplývá, měl by být schopen jednotlivé části programu vysvětlit i užívat.

ŠVP ZV jednotlivých škol se do budoucna může stát pro ředitele, učitele i další pedagogické pracovníky také vhodným orientačním ukazatelem při výběru školy, na které by chtěli pracovat.

Další, komu je ŠVP ZV určen, jsou **rodiče žáků** dané školy, případně **žáci** samotní. Rodiče bude v ŠVP ZV zajímat především, na co klade škola ve vzdělávání důraz, jaký styl práce prosazuje, jaká je povinná, volitelná i zájmová vzdělávací nabídka školy, jaký je systém hodnocení žáků, jak škola zajišťuje vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných atd.

V souvislosti s přechodem z 1. na 2. stupeň, z neúplné na plně organizovanou školu, ze základní školy na víceleté gymnázium mohou některé pasáže ŠVP ZV (zaměření školy, učební plán, učební osnovy některých vyučovacích předmětů, způsoby hodnocení žáků atd.) zajímat i samotné žáky. Rodiče o nich mohou při

volbě školy se svými dětmi diskutovat. Proto jsou požadavky věcnosti, srozumitelnosti, neformálnosti i přehlednosti velmi důležité.

V neposlední řadě je ŠVP ZV určen pro **správní či kontrolní úřady a jiné instituce** – zřizovatele škol, ČŠI, MŠMT, odbory školství krajských či městských úřadů, pedagogické výzkumné a vzdělávací instituce, vydavatele vzdělávacích textů a učebnic atd. Tito uživatelé budou podle svého zaměření hledat v ŠVP ZV informace potřebné pro kontrolu souladu ŠVP ZV a RVP ZV, kontrolu činnosti škol a vzdělávacích výsledků žáků v souladu s ŠVP ZV, finanční a materiální podporu vzdělávání na školách, obsahovou přípravu dalšího vzdělávání učitelů, další možné posuny v celkové koncepci vzdělávání, vydavatelskou činnost atd.

2. Přípravná fáze tvorby ŠVP ZV

2.1 Důležitá rozhodnutí a hlavní kroky v přípravné fázi tvorby ŠVP ZV

Vlastní tvorbě ŠVP ZV předcházejí některá důležitá rozhodnutí a konkrétní činnosti. Mluvíme o **přípravné fázi tvorby ŠVP ZV**.

2.1.1 Motivace

Jedním z prvních kroků této přípravné fáze je **motivace pedagogických pracovníků ke změnám**, které jsou v našem vzdělávání potřebné. Na některých školách již probíhají, ale zavedením rámcových a školních vzdělávacích programů startují v celostátním měřítku a jejich uplatnění by mělo postupně zefektivnit celý vzdělávací systém a zlepšit jeho výsledky.

O jaké změny se jedná?

Vytvořit podmínky k tomu, **aby se žáci chtěli učit** (dlouhodobě, celoživotně), aby **byli motivováni** pro učení, poznávání, zkoumání, praktické činnosti a **aktivně se zapojovali do procesu vzdělávání**.

Na našich školách⁵ je stále dost žáků, kteří brzy ztrácejí zájem o vzdělávání, chodí do školy neradi, pobyt ve škole je pro ně nezajímavý, nudný, někdy i stresující. Rodiče odkládají vstup žáků do školy i proto, aby oddálili tyto stresové situace a možné problémy svých dětí. Stále se ještě uplatňují metody, které nepočítají s větší spoluúčastí žáka, s jeho samostatností a aktivní rolí ve výuce. Nezřídka se stavíme do pozice jediných zprostředkovatelů nového poznání, jediných tvůrců pravidel chování či jednání a žáky nepřipustíme k ničemu podstatnému a odpovědnému. Někde stále nedoceňujeme vliv prostředí (klimatu školy, třídy) na výkonnost žáků, na jejich chuť se učit, na jejich potřebu pocitu klidu a bezpečí atd.

Vzdělávat žáky tak, aby mohli **uplatnit své individuální předpoklady**, aby se jejich vzdělávání odvíjelo od jejich převažujících zájmů, schopností, reálných hranic možností. Umožnit **žákům se speciálními vzdělávacími potřebami i žákům nadaným začlenit se do kolektivu běžné populace**.

Ještě stále požadujeme mnoho stejných a uniformních činností i postupů, které nemohou vyhovovat všem žákům. Je ještě mnoho dětí, o nichž se domníváme, že se musí přizpůsobit většině, že je zaujme to, co zaujalo jiné. Mnohdy lpíme na příkladech a postupech, které okolní svět dávno překonal a které nejsou pro život přínosné. Nedoceňujeme, že „síla“ školy je v příjemném a podnětném prostředí, v možnosti učit se spolu a jeden od druhého. Ještě stále jsme přesvědčeni, že vydělování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných je jedinou možností jejich efektivního vzdělávání. Setkáváme se i se snahami usnadnit si vlastní práci na úkor řešení potřeb žáků. Často se také uchylujeme k porovnávání

⁵ Text v rámečcích je záměrně formulován mírně konfrontačně a chtěl by navodit Vaše zamyšlení nad tím, zda se některé popsané jevy na Vaší škole nevykytují a nevyžadují potřebné změny.

výkonů žáků, místo posuzování jejich výkonů podle individuálního zlepšení atd.

Zdůraznit ve výuce utváření **klíčových kompetencí**. Klást důraz na komunikační schopnosti, toleranci, solidaritu, spolupráci, na praktické řešení problémů, na péči o zdraví (své, komunity, přírody), na vztah ke kultuře a kulturnosti, na orientaci v potřebách občana a člověka, který bude vstupovat do občanského života a na trh práce atd. Vést žáky k samostatnosti, odpovědnosti a rozhodnosti v běžných i výjimečných životních situacích.

Ještě stále na některých školách převládá ve vzdělávání pouhé předávání hotových poznatků. Není posilováno propojování vědění s praktickým životem. Žáci nejsou vedeni k samostatnému a aktivnímu nalézání souvislostí, k variantnímu řešení problémů, k praktickému a účelnému rozhodování atd., tedy k dovednostem, které jsou pro ně podstatné jak v učení, tak v životě.

Utvářet ve školách **důstojné a zdravé prostředí**, v němž je **vztah k žákům chápán a uplatňován jako vztah k partnerům a účastníkům vzdělávání**.

Často zapomínáme, že jsme tu pro žáky, že to, co jim předkládáme a ukazujeme, musí pochopit, prožít, ztotožnit se s tím, že to také hodnotí, napodobují, využívají, řídí se tím ve svých vztazích a ve svém životě. Proto je třeba, aby způsoby vzdělávání a prostředí, v němž se vzdělávání odehrává, byly co nejlepší, pravdivé a blízké životní realitě. Abychom byli pro žáky životními vzory v pravém slova smyslu. Neuvědomujeme si, že nevystačíme se stále stejným stylem výuky a s poznatky, které jsme načerpali před vstupem do školy. Stále ještě spíše hledáme u žáků chyby, zdůrazňujeme, co neumějí, místo důrazu na aktivitu, snahu, pokrok.

Sami můžete ve vzájemných diskusích posoudit, co se Vám daří a kde je třeba nastolit změnu. Současně jsme chtěli ukázat, že jde o **komplexní pohled na proměny vzdělávání** a že se jednotlivé vymezené aspekty nedají jednoduše oddělit, že se doplňují, prolínají, tvoří jeden směr pro změnu k efektivnějšímu vzdělávání. I když jste na škole mnohé vylepšili nebo zlepšíte, vždy bude něco tím pověstným slabým místem. Co napравíte dnes, bude za několik let zastarávající, zrající pro změnu – jde tedy o neustálý a nikdy nekončící proces. Jen je třeba umět **postihnout, co zaostává, co je brzdou dalšího zlepšení**.

Důležitou roli z hlediska motivace hraje **otevřená diskuse** v pedagogickém sboru o tom, v čem změna spočívá, co a proč máme měnit, co děláme dobře a na co můžeme navazovat, co ve škole zcela nefunguje, nevyhovuje, co bude potřeba nutně změnit, co změny přinesou, jaký budou mít dopad na práci pedagogů, na život školy, na žáky i jejich rodiče a jak to vše zachytíme v ŠVP ZV, aby to podpořilo žádoucí změny.

Doporučujeme znovu se vrátit ke **II. kapitole Bílé knihy**⁶, kde jsou velmi jasně formulovány společné otázky týkající se dvoustupňového kurikula, změn cílů a obsahů, zvyšování kvality vzdělávání, vnitřní proměny školy, učitelů jako nositelů změn, a především otázky specifických problémů jednotlivých stupňů vzdělávání! Diskutujte nejen o změnách, ale i o šanci, kterou dostáváte a která nespočívá ve

⁶ Text Bílé knihy je na CD, které ředitelé škol dostali na krajských setkáních k problematice RVP ZV a ŠVP ZV v říjnu a listopadu 2004, dále na www stránkách MŠMT i jinde.

formálním vytvoření několika desítek stránek textu ŠVP ZV, ale **je šancí utvářet školu zajímavější a přitažlivější** pro žáky i jejich rodiče, šancí **zvyšovat** promyšlenější a tvořivější prací **vlastní uspokojení i společenskou prestiž**.

Tento první krok by měl řídit **ředitel školy** jako „nositel změn“ a člověk odpovědný za přípravu a realizaci ŠVP ZV, případně někdo jiný z pedagogického sboru, kdo je důkladně obeznámen s problematikou kurikulární reformy. Osvědčilo se, když prvotní impulsy a diskuse podpořila nějaká zkušená osoba zvenčí, **někdo „mimo školu“** (ředitel jiné školy, lektor vzdělávání atd.). Vychází to z poznání, že často lépe nasloucháme někomu neznámému než osobě, s níž přicházíme do každodenního styku. Neocenitelná je možnost navštívit jako tým některou školu, kde jsou již uplatňovány postupy navozující změny ve vzdělávání.

Správná motivace projevující se osobní angažovaností učitelů má zásadní význam pro tvorbu ŠVP ZV a jistě výrazně ovlivní i jeho kvalitu a následnou realizaci. Motivaci můžeme zařadit jako samostatný krok nebo ji propojit s diskusí o RVP ZV či se zahájením analýzy podmínek školy.

2.1.2 Seznámení s RVP ZV

Příprava na změnu začíná **důkladným seznámením s RVP ZV a dalšími dokumenty**⁷, které mohou ovlivnit pohled na ŠVP ZV a jeho využití.

Na prostudování RVP ZV je třeba poskytnout **dostatečný čas**, ujasňovat si v diskusi všechny potřebné vazby a vztahy, které jsou v RVP ZV zakotveny a jsou podstatné pro tvorbu ŠVP ZV.

Doposud jsme byli zvyklí, že se každý učitel podíval ve vzdělávacím programu na učební osnovy svého předmětu a podle nich učil. Nic dalšího než kvalitní zprostředkování učiva se od něj nevyžadovalo. Při studiu RVP ZV by mohl být takový postup zavádějící.

Pokud chceme tvořit ŠVP ZV jako ucelený program, který vede ke společným postupům a změnám, je třeba **studovat a pochopit RVP ZV jako celek a věnovat zvýšenou pozornost především částem, které jsou nové**, které ve svém důsledku odliší ŠVP ZV od současných vzdělávacích programů a které vedou k potřebným změnám ve vzdělávání. Jedná se především o **cíle základního vzdělávání, klíčové kompetence, průřezová témata** a nově koncipovaný **vzdělávací obsah** (očekávané výstupy vzdělávacích oborů, učivo).

Nově formulované **cíle základního vzdělávání** představují zaměření základního vzdělávání, o které má škola usilovat, aby docházelo k **utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků**. Úzké propojení cílů základního vzdělávání a klíčových kompetencí tak dává předpoklady, že škola bude usilovat o rozvoj těch kvalit žáků, které jsou součástí klíčových kompetencí.

Za nejdůležitější kategorii, kterou RVP ZV přináší do základního vzdělávání, je třeba považovat **klíčové kompetence**, jež má každá škola **v průběhu základního vzdělávání u žáků utvářet a rozvíjet**. Klíčové kompetence chápeme jako soubor

⁷ Především učitelům 1. stupně základního vzdělávání doporučujeme prostudovat i Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, případně navštívit nejbližší mateřské školy, aby si vytvořili představu o obsahu vzdělávání, který budou dále rozvíjet, o způsobech práce, na které budou navazovat, atd.

dovedností, vědomostí, schopností, postojů a hodnot, jako komplexní „výbavu“, kterou žáci v průběhu základního vzdělávání získávají a která jim **umožní efektivněji jednat a lépe využít všeho, čemu se naučili** – při celoživotním vzdělávání, při osobním rozvoji a naplňování vlastních zájmů, při zapojování do společnosti, při vstupu na trh práce apod.

K utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků budeme přistupovat jednak jako tým (celá škola), kdy budeme hledat, formulovat a následně využívat výchovné a vzdělávací strategie – **postupy**, které by měly vést k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků a které jsou **společné pro všechny pedagogické pracovníky školy** (viz kapitola 3.3). Jednak jako učitelé konkrétních vyučovacích předmětů, kdy budeme formulovat a poté využívat konkretizované výchovné a vzdělávací strategie – **postupy**, které vedou k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků a jsou **společné pro všechny učitele daného vyučovacího předmětu** (viz kapitola 3.5).

Při nalézání postupů směřujících k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků budeme tedy hledat odpovědi na **komplexní otázky** typu: co je podstatné ve vzdělávání žáků; k čemu má naše úsilí vést; proč vlastně to či ono žáky učíme; na jaké činnosti a postupy budeme klást důraz, abychom směřovali k utváření klíčových kompetencí žáků, a proč; jaké postupy budou společné všem učitelům; v čem se budeme podporovat a doplňovat; jak se takový společný postup promítne do života školy a do konkrétních vyučovacích předmětů; v čem se budeme na úrovni předmětů lišit; jaké metody a formy výuky budou efektivní pro utváření klíčových kompetencí; jak poznáme, že směřujeme ke klíčovým kompetencím; co budeme muset ve své práci měnit, abychom cíleně směřovali k utváření klíčových kompetencí žáků atd.

Zcela novou a podstatnou součástí RVP ZV jsou **průřezová témata**, která rozšiřují poznání žáků, ale také obohacují jejich osobnost a vztahy s jinými lidmi, podporují utváření vhodných postojů, mají vliv na celkovou atmosféru školy a propojují činnosti uplatňované ve výuce s činnostmi mimo výuku a mimo školu. Stávají se součástí žákovy běžné životní zkušenosti, která vzniká při kontaktu se světem. Průřezová témata jsou důležitým formativním prvkem ve vzdělávání, úzce se propojují se vzdělávacím obsahem a tím se **podílejí na utváření a rozvíjení klíčových kompetencí** (viz kapitoly 3.3 a 3.5).

Očekávané výstupy vzdělávacích oborů jsou další „novinkou“ v kurikulárních dokumentech. Vymezují, co je očekávaným výsledkem vzdělávání při osvojování učiva jednotlivých vzdělávacích oborů. Očekávané výstupy jsou stanoveny tak, aby při jejich postupném osvojování docházelo i k utváření klíčových kompetencí. Při tvorbě učebních osnov budeme především zvažovat, jak dosahovat očekávaných výstupů (pomocí jakého učiva, v jaké vazbě na průřezová témata, jakými metodami a formami atd. – viz kapitola 3.5).

Z naznačeného vyplývá, že naše **hlavní úsilí bude směřovat k utváření klíčových kompetencí žáků**. Znamená to **kvalitně realizovat vzdělávací obsah základního vzdělávání, včetně námětů a činností, které přinášejí průřezová témata, a volit vhodné postupy na úrovni předmětů i celé školy**. Tento trend je pak třeba podpořit dalšími prvky, jako jsou **vhodné klima, odpovídající podmínky, ucelený systém hodnocení žáků a autoevaluace školy** atd.

Vzhledem k naznačenému důrazu na některé části RVP ZV lze doporučit, aby **studium RVP ZV probíhalo postupně** – nejprve je vhodné věnovat se obecným kapitolám a jejich významu pro tvorbu ŠVP ZV a pro žádoucí změny ve vzdělávání, teprve po jejich osvojení diskutovat o učivu, o učebním plánu atd.

Jedno přečtení textu RVP ZV nestačí, některá místa dokumentu je třeba **studovat opakovaně**, vracet se k nim a **ujasňovat si jejich smysl**. Ideální je, pokud má každý učitel svůj RVP ZV⁸, může si do něj psát poznámky a své postřehy, nebo má alespoň jeho elektronickou verzi⁹, kterou může podle potřeby využívat.

2.1.3 Analýza podmínek školy

Diskuse o potřebných změnách ve vzdělávání na konkrétní škole by měla být podložena **analýzou** (rozborem) **výchozích podmínek školy** (materiálních, technických, personálních aj.) a jejím vyhodnocením. Výsledky analýzy ukáží, kde se škola právě nachází, jaká je její výchozí situace. To pomůže vytvářet funkční a perspektivní ŠVP ZV.

K analýze lze **využít i některá data získaná v minulosti** (např. údaje z Výroční zprávy školy; z Inspekční zprávy; z rozhovorů uskutečněných s učiteli, rodiči žáků či se žáky; z dotazníků, které jim byly zadávány dříve).

Nové informace pak lze rovněž získat nejen od učitelů, ale i od žáků, jejich rodičů, zástupců obce či kraje, případně od učitelů a managementu škol, kam žáci nejčastěji odcházejí na 2. stupeň, na víceleté střední školy, na jiné střední školy atd.

Učitelé by se měli vyjádřit ke všem podstatným aspektům života školy – materiálními podmínkami počínaje, přes názory na vzdělávání (žáků i učitelů), klima školy a hodnocení žáků, až po představy o dalším zaměření vzdělávání. U **rodičů** by nás mělo zajímat, jaký je jejich pohled na současnou školu, co od ní očekávají, co považují ve vzdělávání za důležité, zda a jak chtějí spolupracovat atd. Od **žáků** je užitečné se dozvědět, jaké mají představy o vzdělávání, co se jim ve škole líbí, s čím nejsou spokojeni, co by ve škole změnili, jaké jsou jejich další studijní perspektivy atd.

Metod, jak získat tyto informace, je více. Patří mezi ně **ústní a písemná sdělení, pozorování, semináře (workshopy)** a jiné. Lze použít řízený **rozhovor**, třídní nebo celoškolské **diskusi**. Kladem těchto postupů je možnost okamžitého upřesnění informací. Pokud by si však chtěl ředitel nebo jiný koordinátor pohovořit na větší škole s každým jednotlivě, pak je rozhovor časově příliš náročný.

Pozorováním lze zjistit klima školy, pojetí výuky jednotlivých učitelů aj. Osvědčilo se, když se pozorování může zúčastnit **někdo nezaujatý** (ředitel či učitel jiné školy atd.). Často se tak odhalí klady i nedostatky, které v každodenní práci nevnímáme. **Společné dílny** mohou dát odpověď na otázky, co je na škole a v naší práci dobré a co špatné, jaké máme cíle, jak k nim dospějeme apod.

⁸ Oficiální verze RVP ZV vyšla ve Věstníku MŠMT, sešit 1, leden 2005, s. 31-104. Dále byla vytištěna ve formě brožury v rámci projektu Koordinátor a rozeslána na školy (květen 2005).

⁹ RVP ZV je možné stáhnout z www stránek ÚÚP v Praze - www.vuppraha.cz, MŠMT – www.msmt.cz, je i součástí CD, které ředitelé škol dostali na krajských setkáních k problematice RVP ZV a ŠVP ZV v říjnu a listopadu 2004.

Nejrychlejší pro získávání dat je **písemná forma**. Je možné použít **dotazník** pro učitele, žáky (viz ukázka 1) nebo jejich rodiče, případně **schránku důvěry** atd. Dotazník může být tvořen otevřenými otázkami (vlastní odpověď), částečně otevřenými otázkami (výběr odpovědi + vlastní zdůvodnění) nebo uzavřenými otázkami (výběr odpovědi). Otevřené otázky mají výhodu v tom, že respondent má prostor formulovat svůj názor nebo zdůvodnit výběr odpovědi, uzavřené otázky se naopak lépe vyhodnocují. Riziko dotazníků tkví v chybně kladených otázkách a nabídce odpovědí¹⁰ a v nemožnosti upřesňovat uvedené informace, což může vést k nepřesnému výkladu ze strany tazatele či respondenta. Dotazník nemusí obsahovat jen otázky, může být sestaven i z různých tvrzení, která mají respondenti posuzovat (viz ukázka 1).

Získaná **data z několika zdrojů** je třeba propojit, vytvořit z nich závěry a **diskutovat** o nich. K této diskusi by měli být přizváni všichni učitelé, ale mohou se jí účastnit i zástupci žáků, jejich rodičů, zřizovatele nebo kraje.

Ukázka 1

Zkrácená ukázka z dotazníku pro žáky 2. stupně ZŠ a víceletá gymnázia

Dotazník je převzat ze švédských materiálů a je konstruován jako posuzování předložených tvrzení.

Žáci odpovídají na škále: rozhodně souhlasím, spíše souhlasím, nesouhlasím, rozhodně nesouhlasím.

1. Moji učitelé věří, že mohu dostat dobré známky ze zkoušení a úspěšně napsat písemné práce.
2. Moji učitelé věří, že pokud se budu opravdu snažit, mohu být v jejich předmětech úspěšný/á.
3. Naši učitelé považují za přirozené, že je v jejich hodinách ve třídě ticho.
4. Mám pocit, že naši učitelé od nás očekávají, že se budeme učit dostatečně na to, abychom úspěšně zvládli učivo následujících ročníků.
5. Učitelé jsou schopni nás přimět k tomu, abychom se hodně učili.
6. Mám pocit, že naši učitelé mají svoji práci opravdu rádi.
7. Učitelé v naší škole opravdu věří, že učení je velmi důležité.
8. Všichni učitelé zaznamenávají absence a pozdní příchody.
9. Učitelům na naší škole na žácích opravdu záleží.
10. Učitelé na naší škole chodí do hodin včas.

Metodou, kterou lze provést analýzu školy, je i **SWOT analýza**. SWOT je zkratka čtyř anglických slov – (Strengths) silná místa, (Weaknesses) slabiny, (Opportunities) příležitosti a (Threats) hrozby.

Silné a slabé stránky se zpravidla týkají vnitřního prostředí školy. Na silných stránkách by škola měla stavět svůj ŠVP ZV. Slabé stránky, pokud je to možné, by se měla pokusit odstranit či vylepšit. **Příležitosti a hrozby (rizika)** vypovídají spíše o vnějších vlivech. Mezi hrozby řadíme faktory vedoucí ke stagnaci, případně až k zániku školy. Příležitostmi nazýváme ty faktory, které jsou žádoucí a dávají škole příležitost k rozvoji.

ŠVP ZV by se měl opírat o výsledky analýzy a zahrnovat v sobě přednosti a jedinečnosti školy, ale i záměry, jak zmírnit zjištěné nedostatky.

¹⁰ Dvojitá otázka (v jedné otázce se ptáme na dvě věci), mlhavá otázka (otázka, která znamená pro každého něco jiného), hypotetická otázka, zavádějící otázka, otázka v nespisovném jazyce či slangu (i s mnoha cizími slovy), všeobíhající otázka zjišťující vše najednou; chybná nabídka odpovědí, překrývající se odpovědi atd.

Ukázka 2

Příklad SWOT analýzy vypracované na pilotní základní škole¹¹

SILNÉ STRÁNKY

V LIDSKÉM POTENCIÁLU:

- ✓ kvalita pedagogického sboru na 1. stupni – týmová spolupráce
  - ✓ vhodná věková různorodost pedagogického sboru
  - ✓ 5 mužů ve sboru
  - ✓ ochota pracovníků školy ke změnám
- (další body týkající se jazykové odbornosti, ochoty se vzdělávat, dohodnout se atd.)*

V MATERIÁLNÍM VYBAVENÍ:

- ✓ počítače ve většině tříd – využití při výuce – přístup k PC a na internet, vybavení školy informační technikou – s volným přístupem žáků
  - ✓ poměrně vysoká úroveň vybavení školy (např. knihovna, sociální zařízení, školní klub)
  - ✓ kvalitní stravování (možnost výběru jídel, dostatek ovoce a zeleniny)
- (další body týkající se polohy školy, vnějšího i vnitřního prostředí, vybavení atd.)*

V PEDAGOGICKÉM PROCESU:

- ✓ větší propojení mezi jednotlivými předměty
  - ✓ důraz se klade na experiment
  - ✓ větší volnost při výuce částečně odbourává časovou tíseň
  - ✓ zdravý životní styl
- (další body týkající se využití knihovny a samostatné práce s literaturou, spolupráce s MŠ, kvalitní spolupráce 1. a 2. stupně, zkušenosti ze vzdělávacího programu Obecná škola atd.)*

V OSTATNÍCH FAKTORECH:

- ✓ relativně dobrá spolupráce rodiny a školy (neformální setkání rodičů a pedagogů, sponzorování akcí atd.)
  - ✓ dobrá sociální skladba žáků (rodinné zázemí), dobrá spolupráce s většinou rodičů (sponzoři)
  - ✓ dodržování tradic školy (jarmark, akademie, olympiáda, setkání rodičů na konci roku ...)
  - ✓ velká nabídka + bohatá mimoškolní činnost = rozvoj osobnosti dítěte mimo vyučování (i pro rodiče)
- (další body týkající se tradic a prestiže školy, účasti v soutěžích, bohaté mimoškolní činnosti atd.)*

SLABÉ STRÁNKY

V LIDSKÉM POTENCIÁLU:

- ✓ malá univerzálnost vyučujících (problém vzdělávání současných i budoucích pedagogů)
  - ✓ nedostatečné znalosti cizího jazyka učitelů na 1. stupni
  - ✓ nemotivující finanční ohodnocení při práci nad rámec svých povinností
  - ✓ nepřipravenost učitelů pracovat s moderní technologií
- (další body týkající se práce s PC, flexibility učitelů, vztahu učitelů k žákům atd.)*

V MATERIÁLNÍM VYBAVENÍ:

- ✓ zatím menší materiální vybavení škol – nedostatek pomůcek + náhradní díly a servis
  - ✓ nedostatek odborných učeben (nemožnost plnit dlouhodobé cíle – projekty Vv)
  - ✓ nedostatek prostor pro relaxaci dětí
- (další body týkající se učeben, dílen, prostor pro Tv, kabinetů, vybavení nábytkem, PC atd.)*

V PEDAGOGICKÉM PROCESU:

- ✓ ověřování vědomostí
  - ✓ v nezvládnuté týmové práci se mohou snáz schovat slabí žáci, aniž by cokoli pochytili
  - ✓ odtažitost některých částí učiva od běžného života
  - ✓ orientace na jeden cizí jazyk Aj
- (další body týkající se mezipředmětových vztahů, samostatné práce žáků, vazeb na družinu atd.)*

¹¹ Ukázka představuje zkrácenou SWOT analýzu ZŠ Lesní v Liberci. Není záměrem uvádět všechny položky, které si škola vymezila, ale nastínit strukturu analýzy a navodit způsob uvažování učitelů na konkrétní škole.

V OSTATNÍCH FAKTORECH:

- ✓ malá disciplinovanost současné populace
  - ✓ malá informovanost o zkušenostech RVP v zahraničí
  - ✓ nedostatečný vztah dětí k prostorám školy – k vlastním učebnám vždy lepší vztah
  - ✓ počty dětí ve třídě (odchod z 5. ročníku na gymnázia)
- (další body zaměřené na volný čas dětí, osvětu rodičů, problémy sociální skladby žáků atd.)*

RIZIKA

PRO NAŠI ŠKOLU:

- ✓ při nesplnění vstupních podmínek bude ohrožena celková koncepce výuky
  - ✓ nepokračování v dostavbě a přestavbě školy
  - ✓ aby specializace školy neměla vliv na úkor všeobecného základu
  - ✓ neúspěch = vina školy – projektu
- (další body týkající se obav z náročnosti projektu, času pro zpracování, malého zápalu učitelů atd.)*

PRO ŠKOLSTVÍ:

- ✓ nadměrné nároky na učitele, malé finanční ohodnocení
  - ✓ nezvládnutí organizačních záležitostí – rozvrhy, chod školy
  - ✓ bude finančně zajištěna výuka – dělení hodin
  - ✓ vzájemné obviňování tvůrců týmů ŠVP ZV
- (další body týkající se potřeby všestrannějších učitelů, návaznosti na SŠ, různosti programů, vyšší týdenní hodinové dotace atd.)*

PRO ŽÁKY:

- ✓ nepřijetí žáků na střední školy
  - ✓ neschopnost některých žáků zvládnout 2 jazyky
  - ✓ diskriminace netalentovaných žáků a žáků z příslušných spádových obvodů
- (další body týkající se časového zatížení žáků, návaznosti na SŠ atd.)*

PRO RODIČE:

- ✓ nedostatečná podpora a pochopení ze strany rodičů
  - ✓ rodiče – strach, aby uspěly děti při přijímacím řízení
  - ✓ strach rodičů z nového a neověřeného
- (další body týkající se reakcí rodičů, možných konfliktů atd.)*

PRO VYUČUJÍCÍ:

- ✓ nedostatek finančního zajištění výuky
  - ✓ uvolnění kázně žáků
  - ✓ nejednotnost učiva v jednotlivých ročnících (při přechodu na jinou školu)
- (další body týkající se nepřipravenosti učitelů, přechodu na jiný styl práce, nedostatku financí atd.)*

PRO SPOLEČNOST:

- ✓ nekázeň, agresivita, násilí
  - ✓ drogy, kouření, alkohol
  - ✓ krádeže, šikana
- (další body týkající se umění naslouchat, reakcí veřejnosti, vztahu nových učitelů k ŠVP atd.)*

PŘÍLEŽITOSTI

PRO NAŠI ŠKOLU:

- ✓ pro žáky prakticky založené s menší schopností pamětního učení
  - ✓ využít vlastních organizačních schopností (objevit ji!)
  - ✓ pro pedagogy – poznat některé vlastnosti, schopnosti a povahové rysy žáků
- (další body týkající se spolupráce 1. a 2. stupně, rozvoje talentů, dělení tříd na skupiny, vybavení atd.)*

PRO ŠKOLSTVÍ:

- ✓ přibližování evropským standardům
  - ✓ zlepšení společenské prestiže a finančních podmínek učitelů
  - ✓ odbourání zdvojení učiva v několika předmětech
- (další body týkající se motivace žáků, výuky jazyků, dublování učiva, spojení výuky s praxí atd.)*

2.1.4 Plán tvorby ŠVP ZV

Dalším krokem přípravné fáze je **naplánování tvorby ŠVP ZV**. To spočívá v personálním, časovém a obsahovém rozvržení tvorby ŠVP ZV a v organizačním provázání všech kroků od zahájení do ukončení tvorby dokumentu:

- **personální zabezpečení**

stanovení **hlavního koordinátora tvorby ŠVP ZV¹²**, případně dvou koordinátorů pro 1. a 2. stupeň a jeho/jejich proškolení v dovednostech tvorby ŠVP ZV; hlavním koordinátorem může být ředitel, ale i jiný jím pověřený pedagog; v každém případě by to měl být člověk, který má ve škole přirozenou autoritu, je zastáncem změn naznačených v RVP ZV a je plně odhodlán uvádět tyto změny do života školy; na některých pilotních školách si vytvořili i funkci nezávislého oponenta – pedagoga, který není přímo zapojen do tvorby, ale oponuje jednotlivé kroky a vzniklé části ŠVP ZV;

sestavení dílčích týmů pro řešení jednotlivých postupných úkolů (obecné kapitoly, učební osnovy pro jednotlivé předměty, celkovou redakci a úpravu textu ŠVP ZV atd.);

vymezení konkrétních odpovědností za přípravu jednotlivých částí ŠVP ZV (rozhodnout, komu svěřit jakou roli v celkové přípravě i v jednotlivých týmech);

- **časové rozvržení tvorby**

vymezení začátku a konce tvorby ŠVP ZV a jednotlivých etap práce; na tvorbu ŠVP ZV jsou 2 roky; je třeba vytvořit konkrétní model tvorby, počítat s možností zpracovávání dvou i více verzí některých částí dokumentu, počítat s konečnými úpravami textu atd.;

plánování doprovodných postupů a činností (setkání, diskusí, konzultací, vzdělávání, formálního dopracování textu atd.);

- **koncepční a obsahové vymezení tvorby ŠVP ZV**

stanovení způsobů a postupů tvorby **jednotlivých částí ŠVP ZV** v potřebných vztazích i návaznostech a s vhodným obsahem;

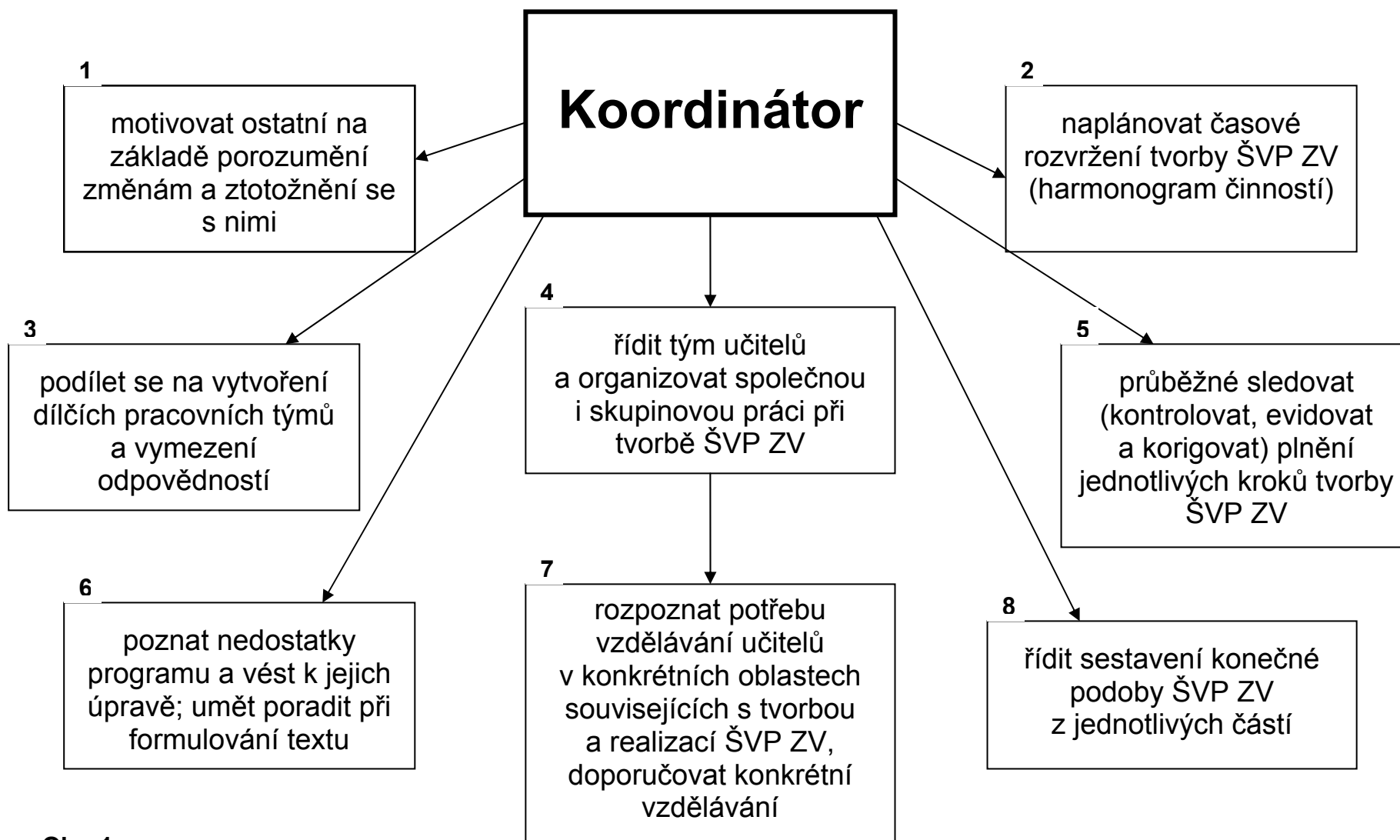
- **organizační propojení jednotlivých kroků**

propojení všech výše uvedených činností **do fungujícího systému** (naplánování jednotlivých kroků musí být reálné, kroky na sebe musí logicky navazovat; je třeba počítat s dalšími činnostmi školy, prázdninami a akcemi, kdy bude tvorba omezena nebo přerušena; je nutné vymežit časovou rezervu pro případ problémů, tvůrčích krizí atd.).

---

¹² Činnosti, které by měl koordinátor tvorby ŠVP ZV zvládnout, uvádí obr. 1 na straně 15.

Činnosti, které by měl zvládnout koordinátor tvorby ŠVP ZV

Obr. 1

Jednotlivé zmíněné činnosti na sebe těsně navazují a mohou se prolínat. K určení toho, co lze dělat postupně a co souběžně, mohou pomoci následující body, v nichž jsou shrnuty zkušenosti ředitelů pilotních škol s tím, co se v přípravné fázi tvorby ŠVP ZV **osvědčilo** a co se naopak **neosvědčilo**.

Co se osvědčilo:

- *provést úvodní výklad (obecné seznámení pracovníků školy se změnami ve vzdělávání a s „filozofií“ RVP ZV), samostudium a následná mnohostranná diskuse nad obsahem a účelem RVP ZV a ŠVP ZV (dílní schůzky k jednotlivým tématům), přednostní studium obecných kapitol RVP ZV;*
- *dát každému učiteli samostatný výtisk (RVP ZV) k prostudování, zadat pevný, nepříliš vzdálený termín, do kterého se všichni s materiálem seznámí;*
- *uvědomit si „Status quo“ (současný stav) – provést analýzu školy (např. SWOT), využít názory učitelů, rodičů, žáků i ostatních (cíleně zaměřené otázky), analýzu školy dopracovat v úzkém kruhu pracovníků;*
- *při ustanovení pracovního týmu využít zkušenosti pedagogů z jejich předešlé práce (práce vedoucích v předmětových komisích a metodických sdružení), pro koncepci ŠVP ZV sestavit užší pracovní tým, rozdělit odpovědnosti a pravomoci (hlavní garant = ředitel školy, koordinátoři, tvůrci vyučovacích předmětů apod.);*
- *realizovat pravidelná setkávání pracovních týmů, navozovat komunikaci mezi zástupci 1. a 2. stupně, spolupracovat s jinými školami (inspirovat se jejich prací, výsledky, zkušenostmi atp.);*
- *systematicky se vzdělávat, výhledově připravit plán dlouhodobého vzdělávání, zajistit vhodnou pedagogickou literaturu pro potřeby vedení i pedagogického sboru apod.*

Co se neosvědčilo:

- *předpokládat, že všichni pochopí podstatu kurikulární reformy, záměry obsažené v RVP ZV a smysl tvorby ŠVP ZV hned po prvním vysvětlení;*
- *nechat učitele studovat RVP ZV delší dobu (např. 2 měsíce) bez možnosti vzájemných diskusí, pracovních porad, konzultací apod.;*
- *zadat stručný (nestrukturovaný) dotazník pro učitele navozující formální odpovědi, zaměřující se jen na některé stránky vzdělávání a života školy atd.;*
- *pracovat na některých úkolech v příliš širokém týmu lidí (např. při tvorbě harmonogramu, koncepce ŠVP ZV apod.);*
- *pracovat izolovaně.*

2.2 Možná rizika při vynechání některého z naznačených kroků

Naznačené kroky představují **nezbytné minimum**, které je nutno ve fázi přípravy tvorby vlastního ŠVP ZV zohlednit (akceptovat). Je tedy zřejmé, že existují i jistá rizika, pokud některý z kroků vynecháme. Samozřejmě nelze tato rizika předjímat všechna, můžeme se přesto pokusit vyjmenovat alespoň některá z nich:

- **odmítnutí celé reformy** a koncepce dvouступňového kurikula v důsledku neznalosti základních myšlenek a materiálů,
- **nedocenění významu tvorby vlastního ŠVP ZV;**
- **komplikace v důsledku špatně organizované práce** (např. přílišné urychlení prací, špatná časová koordinace, opomenutí „sezónního“ zaneprázdnění a dalších aktivit školy apod.);

- **nadhodnocení vlastních možností** a v důsledku toho nereálná podoba ŠVP ZV (otázka profilace, vymezení společných vzdělávacích postupů a strategií apod.);
- **opsání ŠVP ZV** od jiné školy, **vypracování ŠVP ZV** agenturou či jinou osobou mimo školu **bez aktivní účasti všech učitelů**;
- **podlehnutí zkreslenému mediálnímu obrazu** kurikulární reformy a **tlaku zájmových a komerčních skupin** těžících z nejistoty škol v nové situaci (nabídka komerčně zpracovaných ŠVP ZV apod.).

2.3 Ředitelské desatero jako dobrá rada do začátku

V kapitole 2 jsme se pokusili nalézt odpověď na otázku, co dělat, než začneme tvořit školní vzdělávací program. Zmíněné kroky nelze pojímat jako zaručený a jediný recept, na druhé straně ředitelům škol na začátku jejich práce mohou pomoci.

Na závěr přikládáme pro inspiraci „ředitelské desatero“ (ukázka 3), které odráží přímou zkušenost ředitele pilotní školy s tvorbou ŠVP ZV. Toto desatero lze chápat jako stručný a výstižný návod (či zopakování) dílčích kroků realizovaných v rámci přípravné fáze tvorby ŠVP ZV.

Ukázka 3

Ředitelské desatero¹³

1. *S RVP ZV se seznam velmi důkladně, totéž požaduj i od svých pracovníků. Využij „vše dobré“ (Manuál ZV, portál, zkušenosti jiných škol apod.), co není v rozporu s RVP ZV.*
2. *Do týmu vyber „správné lidi“, urči schopné koordinátory, sestav raději více týmů malých než jeden velký.*
3. *Pozitivně motivuj své spolupracovníky, zařaď tvorbu ŠVP ZV do kritérií jejich hodnocení včetně odměňování.*
4. *Promýšlej vzdělávací filozofii školy, uvážlivě vše naplánuj.*
5. *Urychleně začni s přípravou pracovníků na tvorbu ŠVP ZV ve smyslu jejich dalšího vzdělávání.*
6. *Najdi si vhodné partnery mezi ostatními školami – spolupracujte, předávejte si zkušenosti.*
7. *Než začneš, proved' důkladnou analýzu své školy – jejich možností, personálních a materiálních podmínek, potřeb žáků apod.*
8. *Nezapomeň na soulad ŠVP ZV a strategického plánu rozvoje své školy, měj na paměti podobu ŠVP ZV „dnes“ vzhledem k realizaci ŠVP ZV „zítra“.*
9. *Komunikuj nejen s nejbližšími spolupracovníky, ale s širší veřejností – rodiči, zřizovatelem, radou školy, ostatními školami. Presentuj jim své záměry a výsledky, zapoj je do hodnocení školy a využij jejich názorů ve prospěch ŠVP.*
10. *Bud' připraven na krize, věř v úspěch, neztrácej trpělivost, dobrý vzdělávací program za to stojí.*

¹³ Autorem Ředitelského desatera, jehož upravené znění v Manuálu ZV uvádíme, je ředitel ZŠ J. Matiegky v Mělníce Miroslav Jiříčka.

3. Vlastní tvorba ŠVP ZV

Při vlastní tvorbě dokumentu budeme vycházet ze **struktury školního vzdělávacího programu** uvedené v RVP ZV. Jednotlivé části struktury ŠVP ZV na sebe navazují a vymezují požadovaný obsah dokumentu, který škola rozpracuje podle svých záměrů a potřeb.

Struktura ŠVP:

- ❑ **Identifikační údaje (3.1)**
- ❑ **Charakteristika školy (3.2)**
- ❑ **Charakteristika školního vzdělávacího programu (3.3)**
- ❑ **Učební plán (3.4)**
- ❑ **Učební osnovy (3.5)**
- ❑ **Hodnocení žáků a autoevaluace školy (3.6)**

3.1 Identifikační údaje

3.1.1 Oficiální název ŠVP

Úvodní strana ŠVP ZV bude obsahovat **oficiální název dokumentu**: Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání¹⁴. Oficiální název patří k nezbytným identifikačním znakům. Je jediným údajem, který bude shodný na všech ŠVP pro základní vzdělávání a který bude řadit programy do skupiny stejných kurikulárních dokumentů.

Ukázka 4

Titulní listy ŠVP ZV pilotních škol s oficiálním i motivačním názvem

ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM
pro základní vzdělávání

ZÁKLADNÍ ŠKOLY,
PRAHA 2, LONDÝNSKÁ 34
SVOBODNÁ ZÁKLADNÍ
ŠKOLA

Školní vzdělávací program
pro základní vzdělávání

Školní vzdělávací program Základní školy
Ústí nad Labem, SNP 2304/6

¹⁴ Víceletá gymnázia budou používat oficiální název (bude doplněno na základě odpovědi legislativců MŠMT).

ŠVP ZV může obsahovat i **motivační název**. Tento údaj je (na rozdíl od oficiálního názvu) pouze doporučený. Pokud motivační název zařadíme, měl by vystihovat zaměření školy, být v souladu s výchovnou a vzdělávací strategií školy, případně vystihovat jiná konkrétní specifika či myšlenky, které školu a její ŠVP ZV nějak charakterizují (předznamenávají).

Příklady dalších motivačních názvů ŠVP ZV některých pilotních škol s komentářem:

ŠKOLA PRO ŽIVOT

Motivační název vzdělávacího programu ZŠ Žižkova 518, Turnov vyjadřuje spojení vzdělávání s praktickými životními dovednostmi.

UMĚT A ZNÁT, ABYCHOM SI V ŽIVOTĚ VĚDĚLI RADY

Motivační název vzdělávacího programu ZŠ Chrudim, Dr. Jana Malíka 958 je jinou variantou vyjádření záměru školy utvářet vzdělávání pro potřeby praktického života. Sám program klade důraz na osobnostní a sociální výchovu.

ŠKOLA DÍLNOU LIDSKOSTI

Motivační název vzdělávacího programu ZŠ Havlíčkův Brod, Nuselská 3240, který se snaží v názvu navodit zaměření školy na utváření vhodných mezilidských vztahů i na styl práce vedoucí k těmto hodnotám.

MATĚJ

Motivační název vzdělávacího programu ZŠ Jindřicha Matiegky Mělník, Pražská 2817, který je složen z úvodních písmen předmětů, na něž se škola zaměřuje – **matematika, tělesná výchova a cizí jazyky**.

3.1.2 Předkladatel a zřizovatel

Kromě názvu ŠVP ZV uvedeme i další identifikační údaje – název a adresu školy, jméno ředitele a kontakty na školu; název a adresu zřizovatele a kontakty na něj. **Názvy institucí** (školy, zřizovatele) se rozumí oficiální (nezkrácené) názvy. Rovněž **adresy** (školy, zřizovatele) píšeme úplné, včetně poštovního směrovacího čísla či poštovních boxů. **Jméno ředitele** školy je třeba uvést nezkrácené i s případnými tituly. Pro komunikaci se školou (zřizovatelem) uvedeme alespoň jeden funkční **kontakt** (telefonní číslo, případně fax, e-mailovou adresu, adresu webové stránky atd.).

Doporučuje se také uvést IČO, IZO, RED-IZO či jiné identifikační údaje, které školy ve styku s veřejností používají.

Pokud není koordinátorem tvorby ŠVP ZV přímo ředitel školy, je vhodné uvést mezi identifikačními údaji i ***jméno koordinátora tvorby ŠVP ZV a kontakt na něj***. Pokud má škola více koordinátorů, je vhodné uvést kontakty na všechny koordinátory, včetně případného rozlišení jejich funkcí (koordinátor pro 1. stupeň, pro 2. stupeň).

Identifikační údaje jsou v Manuálu ZV uvedeny jako první bod tvorby ŠVP ZV, ale lze je vytvářet až v samotném závěru tvorby dokumentu a zařadit je do textu až v rámci jeho konečných úprav.

3.2 Charakteristika školy

Charakteristika školy přímo vychází z analýzy podmínek školy a situace na škole (viz kapitola 2). V této části shromáždíme základní informace o škole s cílem **charakterizovat školu vůči veřejnosti** a zároveň **vymezit** všechny podstatné údaje o škole jako **východisko pro tvorbu ŠVP ZV** (pro realizaci požadavků RVP ZV).

Z charakteristiky školy by mělo vyplynout, co je výchozím stavem pro naši další pedagogickou činnost, co můžeme nabídnout, případně které činnosti nemůžeme zatím realizovat a jak chceme podmínky postupně měnit, přetvářet.

To vše jsou údaje, které podstatně ovlivňují charakter a kvalitu vzdělávání na škole, a tím i podobu dalších částí ŠVP ZV.

3.2.1 Úplnost a velikost školy, vybavení školy

V této části charakteristiky uvedeme, jak je škola **strukturovaná** (zda je úplná či neúplná), jak je **velká**, jakou má **kapacitu** (kolik pojme optimálně žáků), případně v kolika ročnících a paralelních třídách probíhá vyučování. Doporučují se údaje o jejím **umístění, dostupnosti, dopravní obslužnosti** atd.

Důležité jsou údaje o **vybavení školy** (materiálním, prostorovém, technickém, hygienickém aj.) jako předpokladu pro realizaci RVP ZV i ukazatele specifických vzdělávacích možností školy. Stejně důležité jsou tyto údaje jako východisko pro zamýšlené změny ve vybavení a modernizaci školy.

Popis podmínek by měl naznačit **možnosti školy** – co má škola k dispozici, co může využívat pro výuku i další činnosti žáků, jaké podmínky a zázemí mají samotní učitelé, případně jaká omezení má škola a jak chce podmínky do budoucna měnit ve prospěch kvalitnějšího vzdělávání (vybavenost učeben a kabinetů, učební prostory, prostory pro TV, prostory pro jiné činnosti žáků atd.; technické vybavení školy, které podporuje výuku a život ve škole – PC, televizní okruhy aj.; zázemí pro osobní hygienu, stravování, duševní hygienu žáků i učitelů, opatření týkající se bezpečnosti žáků atd.).

3.2.2 Charakteristika pedagogického sboru

Představy o vzdělávání jsou ovlivněny nejen konkrétními materiálními podmínkami školy, ale i **schopnostmi a zkušenostmi učitelů**. Proto jsou vyžadovanou součástí charakteristiky školy též informace o pedagogickém sboru.

Uvedeme takové informace, které jsou podstatné pro činnost školy, především pro vzdělávání žáků: počet vyučujících, jejich odborná kvalifikovanost, tj. schopnost odborně realizovat konkrétní vyučovací předměty i jiné výchovné a vzdělávací činnosti (odborné i specifické dovednosti, které lze využít ve vzdělávání žáků). Vhodné je zařadit i údaje o zastoupení pedagogů se specifickými odbornostmi či funkcemi (školní psycholog, speciální pedagog, vychovatelé, asistenti učitelů a žáků, externí pedagogové atd.).

Doporučuje se doplnit charakteristika žáků, tím se rozumí především údaje o tom, odkud žáci na školu přicházejí (v případě spádové školy atd.), zda se ve škole

vzdělávají žáci mimořádně nadaní, žáci se speciálními vzdělávacími potřebami (žáci, se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a žáci se sociálním znevýhodněním) apod.

3.2.3 Dlouhodobé projekty, mezinárodní spolupráce, spolupráce s rodiči žáků a jinými subjekty

Obraz školy dotvoříme informacemi o *mezinárodní spolupráci* školy, o *projektech*, které škola realizuje, a o způsobu *spolupráce s rodiči žáků*, se školskou radou, se školskými poradenskými zařízeními a dalšími místními a regionálními institucemi, které významně vstupují do života školy a nějakým způsobem jej ovlivňují (napomáhají jej utvářet). Údaje by měly přiblížit rodičům žáků i širší veřejnosti způsoby, jakými jsou předávány informace o škole a o žácích, měly by naznačit dosavadní i plánované formy spolupráce ve prospěch zkvalitnění výuky, větší bezpečnosti žáků atd.

Ukázka 5

Charakteristika školy¹⁵

Úplnost a velikost školy

Jsme úplnou školou s 1. až 9. postupným ročníkem a nacházíme se na velkém panelovém sídlišti v Kroměříži, které zásobuje školu většinou žáků. Škola vzdělává 520 žáků, průměrná naplněnost tříd je 21 žáků. Výuka probíhá od 1. do 7. ročníku ve třech paralelních třídách, v 8. a 9. ročníku ve dvou paralelních třídách.

Vybavení školy

V budově školy je 25 tříd a 13 odborných pracoven. Součástí školy je pavilon pro tělesnou výchovu, moderní sportovní areál s arboretem a školní restaurace. Škola má bezbariérový přístup.

Škola má světlé, čisté a estetické prostory. Na vzhledu školy se podílejí ve velké míře také žáci a učitelé. Prostory pro výuku jsou dostatečné, na 1. stupni je to vždy třída s hracím koutkem, na 2. stupni jsou to kmenové třídy a samostatné pracovny Fy, Př, Ch, chem. lab., učebna PC, multifunkční a projektová učebna, 2 učebny Aj, spec. učebna Čj, pracovna Vv, Hv se zázemím pro dramatickou výchovu, učebna Rv a VkZ, keramická dílna. Chceme dobudovat knihovnu a textilní dílnu. Škola má kvalitní hygienické zázemí (šatny, WC, sprchy v souladu s normami).

K pohybovým aktivitám žáci využívají 2 tělocvičny, fitcentrum a sportovní areál s fotbalovým hřištěm, běžeckou dráhou, dvěma tenisovými a dvěma volejbalovými kurty, basketbalovými koši, tenisovou stěnou, stoly na stolní tenis a dřevěnými prolézačkami pro menší děti. Pro veřejná vystoupení, výstavy prací žáků a školní jarmarky používá škola prostornou halu školy a minigalerii, nebo spolupracuje s Muzeem Kroměřížska.

V době volna a přestávek žáci mohou využívat všech prostor školy, odpočinkové koutky na chodbách, učebnu PC, multifunkční učebnu, atrium, tělocvičnu, vždy po dohodě s vyučujícími. Je jim k dispozici i školní obchůdek, občerstvovací automaty, nápoje a svačinky ve školní restauraci.

Všichni vyučující mají své kabinety vybavené PC, které jsou zapojené do sítě. Mají volný přístup na internet, používají tiskárnu i kopírku a společně se schází ve sborovně, kde je umístěna učitelská knihovna. Sportovní areál mohou ve volném čase využívat i učitelé.

Materiální vybavení je dostatečné, na tvorbě mnoha pomůcek se podílejí i sami žáci.

Velkou pozornost věnujeme integraci žáků se specifickými poruchami učení a chování (SPUCH). Rozvrh hodin 3., 4. a 5. ročníků je vytvořen tak, aby se žáci se SPUCH mohli učit český jazyk a anglický jazyk se speciálním pedagogem ve speciálních třídách, ale ostatní předměty společně s ostatními žáky. Od 6. ročníku jsou děti se SPUCH plně integrované, navštěvují dyslektické cvičení a dle potřeby pracují podle individuálního plánu.

¹⁵ Pro příklad byla použita charakteristika z ŠVP ZV základní školy Zachar v Kroměříži, která byla pro potřeby Manuálu ZV upravena, takže některé údaje nemusí souhlasit se skutečnou situací na škole.

Charakteristika pedagogického sboru

Pedagogický sbor má 32 členů, v němž se spojují mladí i zkušení pedagogové.

80 % učitelů je plně kvalifikovaných, 1 vyučující si doplňuje vzdělání. Polovina učitelů ovládá alespoň jeden cizí jazyk. Ve škole pracuje poradce pro volbu povolání, metodik prevence sociálně patologických jevů a dva specialisté pro ekologickou výchovu. Někteří učitelé prošli kurzy: kritického myšlení, týmové spolupráce, autoevaluace školy atd. Všichni učitelé jsou proškoleni v problematice ochrany při mimořádných událostech a mají základní kurz první pomoci.

Na škole pracuje speciální pedagog a školní psycholog, kteří jsou k dispozici dětem i rodičům. Při výuce žáků se zdravotním postižením pomáhají dva asistenti učitelů. Škola má družinu se čtyřmi vychovatelkami. Zdravotní tělesnou výchovu vede externí rehabilitační pracovnice.

Charakteristika žáků

Převážná většina žáků jsou děti z okolního sídliště. V posledních letech vzděláváme i děti cizích státních příslušníků. Máme dobré zkušenosti s integrací žáků se SPUCH, ale i dětí s jiným zdravotním postižením.

Dlouhodobé projekty, mezinárodní spolupráce

Škola je zapojena do několika dlouhodobých projektů v rámci „Klubu ekologické výchovy“, „Klubu mladých debružárů“, ASP UNESCO a spolupracujeme s nadací „TEREZA“. Od roku 2001 jsme zapojeni do celonárodní sítě Škol podporující zdraví a všechny naše aktivity a snahy vedou ke zkvalitňování výuky a zlepšování prostředí školy.

Pedagogové vzájemně spolupracují na školních projektech. Pořádáme také kulturně-vzdělávací, ozdravné, nebo sportovně zaměřené pobyty v zahraničí, každoročně kulturně-historickou exkurzi do Prahy pro třídní kolektivy 8. ročníků, lyžařské kurzy atd. Třídní kolektivy vyjíždějí na řadu exkurzí, osobnostní kurzy, školy v přírodě, pracují na projektech zaměřených na tvorbu kolektivu, týmu a respektování druhých.

Spolupráce s rodiči a jinými subjekty

Spolupráce s rodiči žáků se neustále rozvíjí. Rodiče mohou školu navštívit kdykoliv po vzájemné dohodě s vyučujícími; v době konzultačních hodin a třídních schůzek vždy první pondělí v měsíci (žáci mohou být přítomni při jednání rodičů a učitele); v týdnu otevřených dveří a v době akcí pro veřejnost (škola pořádá den otevřených dveří s dílnami pro děti i rodiče, besídky a jarmarky ke Dni matek, na Velikonoce a Vánoce, vánoční třídní schůzky atd.). Rodiče jsou o činnosti školy informováni prostřednictvím školního časopisu a webových stránek školy. Možnost vzájemných informací po internetu chceme do roku 2006 výrazně rozšířit.

Při škole pracuje také Občanské sdružení rodičů - Zachar, škola pro život, jehož základním cílem je vytvářet na sídlištní základní škole a v jejím okolí podmínky k lepšímu vyžití dětí a k větší podpoře rozvoje jejich talentu ve všech oblastech.

Úzce spolupracujeme s obcí, Referátem životního prostředí MěÚ v Kroměříži a s Muzeem Kroměřížska. Organizujeme nebo se účastníme řady kulturních a sportovních akcí pro širokou veřejnost (vánoční pásmo v Muzeu Kroměřížska, prodej výrobků na řemeslném jarmarku na Velkém náměstí v Kroměříži, vystoupení pěveckého souboru, tanečního souboru a gymnastek, vystoupení divadelního souboru KUK a prodej suvenýrů v Květné zahradě u příležitosti oslav zapsání památek Města Kroměříž na listinu UNESCO, výstavy a slavnostní zahájení výstav žakovských výtvarných prací s banketem zdravé výživy v Muzeu Kroměřížska, spolupracujeme se sdružením postižených spoluobčanů a domovem důchodců, dětským domovem a rehabilitačním centrem v Kvasicích, pořádáme přehlídku školních divadelních souborů „Pohádková Kroměříž“, školní reprezentační ples atd.). Dobrá je i úzká spolupráce s Knihovnou Kroměřížska a PPP.

Komentář:

Charakteristika školy má být podkladem pro formulaci výchovných a vzdělávacích strategií školy (postupů), které budou uvedeny v další části ŠVP ZV. Tato ukázka patří ke standardnímu typu charakteristik, které vymezují základní údaje o škole. Některé pilotní školy doplnily do své charakteristiky také informace o historii školy i další údaje ze současnosti školy atd. Některé školy naopak volily charakteristiku stručnější.

Pokud škola uvádí další údaje, je třeba se zamýšlet nad tím, které z nich jsou podstatné a nezbytné, které dotvářejí „obraz školy“, od kterých je nutné odvíjet úvahy o organizaci a realizaci vzdělávání, které nesporně ovlivní vzdělávání na škole v dalších letech atd.

3.3 Charakteristika školního vzdělávacího programu

V Charakteristice ŠVP podáváme výpověď o tom, jakým způsobem chceme ve vzdělávacím procesu realizovat své vlastní vzdělávací záměry vycházející z možností vyjádřených v RVP ZV. Konkrétně v této části ŠVP ZV popíšeme **zaměření školy**, vymezíme **společné výchovné a vzdělávací strategie**, stanovíme způsoby **zabezpečení výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami i žáků mimořádně nadaných** a přineseme přehlednou výpověď o **začlenění průřezových témat do výuky**.

3.3.1 Zaměření školy

V této části Charakteristiky ŠVP uvedeme základní informace o tom, **co je pro nás ve vzdělávání žáků důležité, na co se chceme zaměřit, co budeme především podporovat a rozvíjet, co se stane našimi prioritami** atd. Zaměření školy vychází z výchovných a vzdělávacích potřeb žáků, z kvalifikovanosti pedagogického sboru, případně ze vzdělávacích tradic školy a musí být v souladu s cíli základního vzdělávání.

Zaměření školy můžeme vyjádřit různým způsobem – prostřednictvím **profilace, výchovných a vzdělávacích priorit, zdůrazněním určitých specifík vzdělávání a života školy** atd. Naše společné záměry můžeme promítnout i do **motivačního názvu ŠVP ZV**, což je vhodné v této části charakteristiky vysvětlit (viz též ukázka 6).

Zaměření školy nemusí být jen zdůrazněním toho, co škola dobře zvládá, ale i toho, co škola chce zvládnout a k čemu si postupně vytváří funkční systém.

V případě, že škola neuvažuje o specifickém zaměření, je třeba na tuto skutečnost rovněž reagovat.

Ukázka 6

Zaměření školy formulované prostřednictvím priorit

Ukázka je převzata ze ŠVP ZV „Škola pro každého, škola pro všechny“ Základní školy Prachatice, Vodňanská 287 a je upravena pro potřeby Manuálu.

PRIORITY ŠKOLY VE VÝCHOVĚ A VZDĚLÁVÁNÍ

„Lépe rozsvítit alespoň malou svíčku, než křičet, že je tma.“

ŠVP vychází z obecných vzdělávacích cílů a klíčových kompetencí RVP ZV a z koncepce, která vznikla několikaletou snahou o inovaci pedagogického procesu a života školy vůbec, analýzou vlastních možností a schopností pedagogického sboru (nikdo nepřekročí svůj stín), požadavků rodičů a navázáním na tradice školy. Klade důraz na principy humanistické pedagogiky.

Název ŠKOLA PRO KAŽDÉHO – ŠKOLA PRO VŠECHNY není nahodilý. Vyjadřuje základní myšlenku vzdělávacího programu – **otevřenost školy** všem dětem, rodičům, veřejnosti – a to jak obsahem vzdělání, demokratickými principy, respektováním žáka jako osobnosti, širokou nabídkou, diferencovaným přístupem, vztahy ve škole, naplňováním nejzákladnějších potřeb, společnými prožitky učitelů, rodičů a žáků, tak zapojením školy i jejích absolventů do veřejného života, jejich profesní orientace, schopnost svobodné a tvůrčí práce, samostatného myšlení a odpovědného rozhodování, chápání globálních vztahů, spřízněnost s přírodou a jejími zákony, soulad s obecně

uznávanými životními a mravními hodnotami a demokratickými občanskými postoji. Školní vzdělávací program klade důraz na všestranný rozvoj osobnosti každého jedince.

Důležitou úlohu plní právě v této oblasti činnost školní družiny a školního klubu se širokou nabídkou zájmových útvarů, ale též organizováním jednotlivých akcí o vedlejších prázdninách, letního tábora o prázdninách hlavních i celoškolních akcí v průběhu školního roku. Kapacita školní družiny je každoročně téměř překračována. V rámci klubové činnosti je též možný přístup k informačním technologiím i ve volném čase žáků.

Vize otevřeného partnerství vychází z poznání, že škola vždy tvoří sociální systém s mnoha vnitřními i vnějšími vztahy. Otevřený systém má větší šance fungovat dobře, zdravě a být lidem prospěšný. Komunikace a vztahy uvnitř školy i navenek s rodiči a veřejností jsou jedním z nejdůležitějších témat pro školu a její vedení. Proto je kladen důraz na dobrou spolupráci se Spolkem přátel školy, organizováním společných akcí (ples, táborák), ale i na nabídku celoživotního vzdělávání ze strany školy směrem k rodičovské veřejnosti.

Pro úspěšný rozvoj dítěte má velký význam život v populačně přirozené skupině, kde jsou zastoupeni jedinci s různými vlohami a vlastnostmi. Patří sem také děti s různými typy postižení.

„Pokud chceme, aby někdo vstoupil, je dobré předtím alespoň otevřít dveře.“

Náš ŠVP počítá s integrací těchto dětí, hlavně dětí s LMD a vývojovými poruchami učení, ale také tělesně postižených žáků – vozíčkářů. Upravené bezbariérové přístupy do školní budovy to umožňují. Funguje i dobrá spolupráce s odborníky a všechny učitelky 1. stupně jsou proškoleny a mají zkušenosti s vedením reedukace českého jazyka a matematiky a aplikují tyto postupy i ve výuce a v individuálním přístupu k žákům. Usilujeme o získání osobního asistenta, pedagogického asistenta. Z prostorových důvodů nezahrnuje náš program výuku ve specializovaných třídách. Předčasnou selekci dětí v období povinné školní docházky odchodem žáků do víceletých gymnázií přirozeně brzdíme cílenou péčí o talenty, diferencovaným přístupem k nim a rozsáhlou nadstavbovou částí ŠVP v duchu Listiny práv nadaných.

Velmi významné je také úsilí školy o prohloubení jazykových dovedností se zaměřením na využití cizího jazyka v praxi (možnost konverzovat v cizím jazyce), ale též na poznávání reálií, života a tradic jednotlivých zemí. Vycházíme z Komenského stupňů vzdělávání, který za nejvyšší stupeň vzdělání pokládá cestování. Kromě poznávacích pobytových zájezdů a výměnných akcí jsou nedílnou součástí ŠVP exkurze, zařazované v každém ročníku 1. stupně jedenkrát a 2. stupně dvakrát ročně. Jde o přirozenou integraci učiva, exkurze jsou připravovány projektovým způsobem a finančně významně podporovány Spolkem přátel školy. Kvalitní jazykovou výuku umožňuje též její organizace – dělení na skupiny v každém ročníku.

Značný důraz v učebním plánu je kladen na informační a komunikační technologie, jejichž využívání by se mělo stát pro absolventy našeho programu běžné.

V náboženské výchově spolupracuje škola s církvemi a vychází ze zájmu rodičů. V rámci celoškolních projektů seznamuje se základy křesťanství v souvislosti se středoevropskou tradicí a jeho vlivem na výtvarné umění.

Považujeme za nutné naznačit cestu ke zdravému životnímu stylu, vést ke schopnosti kulturního a estetického prožitku, či vlastní tvořivosti i k zájmu o věci veřejné jak lokálního, tak globálního charakteru. Program sleduje rozvíjení klíčových kompetencí žáků, důležitých pro život každého jedince, propojujících navzájem více vzdělávacích oblastí a oborů a tvořících základ celkové vzdělanosti žáků.

Komentář:

Priority školy korespondují s motivačním názvem Škola pro každého - škola pro všechny. Zaměření není vyjádřeno profilací školy (důrazem na konkrétní vyučovací předmět/y), ale vychází ze snahy podpořit co nejširší rozvoj osobnosti všech žáků s důrazem na utváření a rozvíjení klíčových kompetencí.

Ukázka 7

Ukázka zpracování zaměření školy v charakteristice ŠVP

Ukázka je převzata ze ŠVP ZV Základní školy Lysice a je upravena pro potřeby Manuálu.

Co chceme a kam směřujeme:

Škola má některá specifika a klade důraz na některé oblasti výchovy a vzdělávání, které ji odlišují od ostatních škol a tím dochází k její profilaci:

Škola pro život:

- chceme učit žáky takové znalosti a dovednosti, které budou dobře uplatnitelné v životě, tzn. méně encyklopedických poznatků a více se zaměřit na činnostní učení se zaměřením na praxi;
- zavádět do výuky efektivní metody výuky, jako je skupinové (kooperativní) a projektové vyučování, kterými vedeme žáky k týmové práci, k vzájemné pomoci, sounáležitosti a vzájemnému respektu;
- pro budoucí život v EU je nezbytné výrazně posílit výuku cizích jazyků s důrazem především na jazyk anglický;
- vést žáky k volbě povolání, za tím účelem preferovat výuku pracovního vyučování a pracovních činností, jak v povinné části, tak i v oblasti volitelných předmětů;
- vést žáky k využívání komunikačních a informačních technologií, podporovat zavádění a využívání výpočetní techniky do všech předmětů, podporovat výuku na počítačích a jejich využívání;
- vést žáky k dodržování stanovených pravidel, zejména pravidel školního řádu. Naučit žáky zásadě, že pravidla jsou od toho, aby se dodržovala, nikoliv od toho, aby se porušovala (někdy vidí žáci kolem sebe opak viz. pravidla silničního provozu, pravidla vzájemného soužití mezi lidmi apod.).

Škola pro všechny:

- chceme stejnou péči věnovat žákům nadaným i těm, kterým to ve škole zrovna moc nejde;
- chceme klást důraz na všeobecné a rovné vzdělání pro všechny, neboť pro úspěšný rozvoj dítěte má velký význam život v populačně přirozené skupině (ve skupině jsou zastoupeni žáci s různými vlohami, nadáním a vlastnostmi);
- nechceme preferovat jen intelektuální nadání, ale chceme stejně podporovat žáky i s jiným druhem nadání, jako je hudební, pohybové, manuální, estetické apod.;
- v případě, kde je to možné, provádět rozumnou integraci dětí zaostávajících, či jinak postižených přímo ve třídách základní školy s ostatními dětmi;
- ve škole máme vytvořeny speciální třídy pro žáky mentálně postižené. Podporujeme myšlenku zavádění takových tříd přímo v základních školách, nikoliv ve školách zvláštních. V našem případě totiž žijí všechny děti pohromadě;
- výrazně se chceme zaměřovat i na žáky nadané. Chceme jim vytvořit maximální podmínky pro jejich rozvoj a tím maximálně omezit jejich přechod na víceletá gymnázia. K tomu účelu provádíme výuku matematiky a anglického jazyka v blocích, nabízíme žákům širokou nabídku volitelných a nepovinných předmětů, zájmových kroužků. Z metod práce chceme u těchto žáků preferovat samostatnou práci, skupinovou práci, projektové vyučování apod. Rovněž se chceme zúčastňovat různých soutěží školního i okresního charakteru, kde rovněž mají možnost se žáci prezentovat a zejména při přípravě k těmto soutěžím dochází k rozvoji jejich nadání.

Chceme navázat na dobré tradice naší školy, na vysokou reputaci, kterou naše škola má zejména mezi širokou veřejností. Chceme dále rozvíjet silné stránky školy a maximálně eliminovat a napravovat to, co považujeme za nedostatky.

3.3.2 Výchovné a vzdělávací strategie

Výchovné a vzdělávací strategie představují **společné postupy, které vedou k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků**. V charakteristice ŠVP jsou vymezovány na **úrovni školy** s tím, že **budou v rámci vzdělávacího procesu** (tj. při výuce, ale i mimo ni) **uplatňovány všemi pedagogy**. Pro utváření výchovných a vzdělávacích strategií je vhodné dodržovat zejména následující:

- **Výchovné a vzdělávací strategie vymezit prostřednictvím společně uplatňovaných a upřednostňovaných postupů, metod a forem práce, případně aktivit, příležitostí či pravidel.**
- **Výchovné a vzdělávací strategie formulovat ke každé klíčové kompetenci, čímž dává škola prokazatelně najevo, jak zajišťuje utváření a rozvíjení klíčových kompetencí u všech žáků a všemi pedagogy.**

Výchovné a vzdělávací strategie vymezené na úrovni školy se stanou východiskem pro **výchovné a vzdělávací strategie**, které jsou vymezovány **na úrovni vyučovacích předmětů** (viz kapitola 3.5).

Zpracování této části charakteristiky může být, obdobně jako u zaměření školy, různé. V následujících příkladech přinášíme ukázky některých možností:

Ukázka 8

Výchovné a vzdělávací strategie

Ukázka je převzata ze ŠVP ZV Základní školy Větrná – Uherské Hradiště a je upravena pro potřeby Manuálu.

Klíčové kompetence mají žákům pomáhat při získávání základu všeobecného vzdělávání. Úroveň klíčových kompetencí získaných na základní škole není konečná, ale tvoří základ pro další celoživotní učení a orientaci v každodenním praktickém životě.

KLÍČOVÉ KOMPETENCE	Co to například znamená na ZŠ Větrná v "OTEVŘENÉ ŠKOLE"
1.	
KOMPETENCE K UČENÍ – umožnit žákům osvojit si strategii učení a motivovat je pro celoživotní učení	Během výuky klademe důraz na čtení s porozuměním, práci s textem, vyhledávání informací. Žáky vedeme k sebehodnocení. Individuálním přístupem k žákům, maximalizujeme jejich šanci prožít úspěch. Na konci 9. ročníku žáci zpracují oborovou práci, kterou prezentují před učiteli a rodiči. Žáky vedeme k samostatnému organizování některých akcí mimo vyučování. Žákům umožňujeme ve vhodných případech realizovat vlastní nápady, je podněcována jejich tvořivost. Žáci se zúčastňují různých soutěží a olympiád. Učíme se vytvářet takové situace, v nichž má žák radost z učení pro samotné učení a pro jeho další přínos. Zadáváme dětem zajímavé domácí úkoly.
2.	
	Výuka je vedena tak, aby žáci hledali různá řešení problému, svoje řešení si dokázali obhájit. Ve vhodných oblastech vzdělávání používáme netradiční úlohy (Kalibro, Scio, matematický Klokan ap.).

<p>KOMPETENCE K ŘEŠENÍ PROBLÉMU – podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů</p>	<p>Při výuce motivujeme žáky v co největší míře problémovými úlohami z praktického života. Žáci si postupně zdokonalují kompetenci práce s informacemi ze všech možných zdrojů, ústních, tištěných mediálních a počítačových, včetně internetu, aby je uměli vyhledávat, třídít a vhodným způsobem využívat. Žáci jsou vedeni úměrně věku k používání internetu. Na škole v přírodě a projektových dnech používáme k logickému řešení problémů miniprojekty. Žáci prezentují své názory myšlenkami a nápady ve školním časopise Větrník. Podle svých schopností a dovedností se žáci zapojují do soutěží. Starší žáci připravují různé aktivity pro mladší spolužáky (divadlo, soutěže, Barevné malování, akce ve ŠK). Děti vedeme k aktivnímu podílu na všech fázích činnosti, na plánování, přípravě, realizaci i hodnocení. K prezentaci projektů využíváme multimediální učebnu cizích jazyků (projekt Sokrates apod.).</p>
<p>3.</p>	
<p>KOMPETENCE KOMUNIKATIVNÍ – vést žáky k všestranné a účinné komunikaci</p>	<p>Vedeme žáky ke vhodné komunikaci se spolužáky, s učiteli a ostatními dospělými ve škole i mimo školu. Učíme žáky obhajovat a argumentovat vhodnou formou svůj vlastní názor a zároveň poslouchat názor jiných. Ke komunikaci a informovanosti ve škole využíváme školní časopis Větrník. Příležitostně žáci připravují svoje relace do školního rozhlasu (Den Země, Den matek aj.). Žáci se podílejí na zpracování videozáznamů a různé další dokumentace ze školního života. Podporujeme přátelské vztahy ve třídách a mezi třídami. 3x ročně organizujeme Barevné malování, v němž spolupracují 1., 2., 8. a 9. ročníky. Žáci 7.ročníků uskutečňují malování s dětmi z naší MŠ. Pomáháme dětem ze spádové školy v Mařaticích při začleňování se do nových kolektivů (Šplhoun roku). Začleňujeme metody kooperativního učení a jejich prostřednictvím vedeme děti ke spolupráci při vyučování. Podporujeme komunikaci s jinými školami (projekt Sokrates, spolupráce se slovenskou školou apod.).</p>
<p>4.</p>	
<p>KOMPETENCE SOCIÁLNÍ A PERSONÁLNÍ - rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci vlastní a druhých</p>	<p>Během vzdělávání mimo jiné používáme skupinovou práci žáků, vzájemnou pomoc při učení. Sociální kompetence vyvozujeme na praktických cvičeních a úkolech (při Tv, na školách v přírodě apod.). Usilujeme, aby žáci prokázali schopnost střídát role ve skupině. Žáky vedeme k respektování společně dohodnutých pravidel chování, na jejichž formulaci se sami podílejí. Učíme je zároveň k odmítavému postoji ke všemu, co narušuje dobré vztahy mezi žáky. Při oborových dnech na konci 9. ročníku žáci prezentují řešený projekt, svou dovednost. Chceme žáky naučit základům kooperace a týmové práce.</p>
<p>5.</p>	
<p>KOMPETENCE OBČANSKÉ- připravovat žáky jako svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňující svá práva a plnící své povinnosti</p>	<p>Ve třídních kolektivech žáci společně stanovují pravidla chování. Školní řád navazuje na pravidla chování vytvořená ve třídách. V Otevřené škole jsou respektovány individuální rozdíly (integrování žáci, národnostní, kulturní). Při EV, OSV, MV je kladen důraz na prožitek (navazuje na ŠVP v naší MŠ).</p>

	<p>Je kladen důraz na Environmentální výchovu, ekologicky myslící jedinec (projekt Poznej a chraň aj.).</p> <p>Žáky vedeme k třídění odpadů (viz environmentální plán školy).</p> <p>Při ozdravných pobytech v přírodě se žáci chovají jako zodpovědné osoby.</p> <p>Žáky zapojujeme do evropských projektů, kde se prakticky seznamují s kulturou jiných národů (Sokrates apod.).</p>
6.	
<p>KOMPETENCE PRACOVNÍ - pomáhat žákům poznávat a rozvíjet své schopnosti i reálné možnosti a uplatňovat získané vědomosti a dovednosti při profesní orientaci</p>	<p>Žáky motivujeme k aktivnímu zapojení do oblasti Svět práce.</p> <p>Vedeme je k objektivnímu sebehodnocení a posouzení s reálnými možnostmi při profesní orientaci.</p> <p>Výuku doplňujeme o praktické exkurze.</p> <p>Na škole je vypracován celoškolský plán k volbě povolání.</p> <p>Výběrem volitelných předmětů pomáháme žákům při profesní orientaci.</p> <p>Pestrou nabídkou zájmových útvarů ve školním klubu podněcujeme u žáků zájem o další orientaci.</p>

3.3.3 Zabezpečení výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Zabezpečení výuky žáků mimořádně nadaných

V Charakteristice ŠVP dále uvedeme, jakým způsobem je zabezpečena **výuka žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných**. Tuto problematiku budeme ve svém ŠVP ZV popisovat a rozpracovávat i v případě, že naši školu takoví žáci nenavštěvují. Výčtem specifických podmínek a činností tak dáme najevo svoji připravenost a otevřenost ke změnám, které mohou nastat v případě, že by takový žák (prostřednictvím svých rodičů) projevil o studium na naší škole zájem. Integrace těchto žáků většinou vyžaduje získání speciálního pedagoga, školního psychologa, asistenta pedagoga, vytvoření individuálních vzdělávacích plánů.

Pokud se stane vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami prioritou školy, považujeme za možné tuto problematiku zpracovat v rámci zaměření školy a zohlednit v rámci výchovných a vzdělávacích strategií. V ostatních případech je důležité, aby bylo stručně popsáno, zda škola žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a žáky mimořádně nadané integruje do běžných tříd, nebo zda jsou vytvářeny jiné podmínky pro vzdělávání těchto žáků. Pro přiblížení uvádíme několik příkladů.

Problematikou vzdělávání žáků se speciálními potřebami a žáků mimořádně nadaných se zabývá příslušná kapitola v RVP ZV, z níž je potřebné při tvorbě této části Charakteristiky ŠVP vycházet.

Ukázka 9

Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (žáci zrakově postižení)

Ukázka je převzata ze ŠVP ZV Základní školy Máj II v Českých Budějovicích a upravena pro potřeby Manuálu.

Vzdělávání žáků zrakově postižených bude probíhat ve speciálních třídách na 1. stupni a formou individuální integrace ve třídách 2. stupně školy.

Žáci se budou vzdělávat podle zpracovaného učebního plánu běžných tříd a na základě

individuálních vzdělávacích plánů.

V rámci disponibilní dotace budou realizovány podle individuálních potřeb jednotlivých žáků předměty speciální péče – zejména:

- **prostorová orientace a samostatný pohyb zrakově postižených**
- **zraková stimulace**
- **speciální příprava psaní a čtení bodového písma**
- **práce s optickými pomůckami**
- **logopedická péče**
- **zdravotní tělesná výchova**

Rozvrh hodin a týdenní časové dotace budou jako dosud zpracovány na každý školní rok tak, aby byl naplněn učební plán daného ročníku.

Komentář:

Příklad je uveden ze ŠVP ZV základní školy, ve které se vyučují žáci zrakově postižení, proto je vzdělávání těchto žáků blíže popsáno. Pokud budeme ve škole vzdělávat žáky s jiným handicapem, přizpůsobíme tuto část konkrétním potřebám.

Ukázka 10

Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (žáci se specifickými poruchami učení)

Ukázka je převzata ze ŠVP ZV Základní školy Rychnov nad Kněžnou a upravena pro potřeby Manuálu.

Žáci, u kterých se projevují příznaky některé z vývojových poruch učení, posíláme se souhlasem rodičů na vyšetření do pedagogicko-psychologické poradny. Na základě vyšetření a doporučení poradny jsou pak tyto děti zařazovány do reedukační péče. Máme vyškolené asistentky (na 1. stupni jsou to téměř všechny paní učitelky, na 2. stupni všichni vyučující českého jazyka), které s dětmi pracují.

Žáci se učí v malých skupinkách po dvou, maximálně po třech, každý týden jednu vyučovací hodinu. Snažíme se tyto hodiny zařazovat před, nebo po vyučování v den, kdy mají děti méně náročný rozvrh hodin.

Na každého žáka připravujeme Dohodu mezi ředitelstvím ZŠ a zákonnými zástupci dítěte o vzájemné úzké spolupráci při nápravě poruchy. Součástí dohody je individuální vzdělávací plán, podle kterého se s dítětem bude pracovat. V něm uvádíme závěry a doporučení z vyšetření v PPP, na co se konkrétně v reedukaci zaměříme, pomůcky, které se budou při nápravě používat, způsob hodnocení, termín reedukační péče, jméno paní učitelky, která bude s dítětem pracovat.

Při klasifikaci těchto dětí přihlížíme k vývojové poruše a hodnotíme s tolerancí.

Ukázka 11

Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (žáci se specifickými poruchami učení)

Ukázka je převzata ze ŠVP ZV Základní školy Šafaříkova, Litvínov a upravena pro potřeby Manuálu.

Žáci sociálně znevýhodnění tvoří skupinu pocházející z odlišného prostředí (sociálního, kulturního nebo jazykového), jsou to děti z různých u nás žijících menšin, azytlanti. Žáci z rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním a ekonomickým postavením jsou častěji ohroženi sociálně patologickými jevy. Z toho vychází nezbytná nutnost věnovat jim specifickou péči. Důležité je žákům aktivně naslouchat, klást jim otevřené otázky: Řekni mi o tom více; Vysvětli to, prosím, blíže; Co to pro tebe znamená; Jaký máš pocit, když...; Jak bys mi mohl popsat, vysvětlit, přiblížit...; Co máš konkrétně na mysli, když říkáš...; Co očekáváš od svého spolužáka, učitele.... Velmi důležitá je

spolupráce s rodiči, navázání kontaktu s rodinou žáka.

Příznačné pro většinu příslušníků menšin a etnik je nedostatečná znalost vzdělávacího jazyka. Je tedy nutné věnovat pozornost osvojení si českého jazyka, vybírat knihy, které jsou inkluzivní a reflektují rovnost příležitostí.

Slova a obrázky umožňují žákům přístup k širšímu světu a ovlivňují to, jak budou svět chápat.

Slova a obrázky podávají zprávy o tom, co je ve společnosti důležité, hodnotné.

Slova a obrázky budou ovlivňovat rozvoj hodnotového systému dítěte a chápání sama sebe.

Všechny děti mají právo vidět pozitivní obrázky sama sebe v knihách, pramenech, které jsou ve škole používány. Důležité je tedy zajistit žákům přístup ke knihám, pramenům, zvyšovat jejich sebevědomí, identitu, umožnit zakusit a prozkoumat rozdíly pozitivním způsobem.

Důležitá je prezentace úspěchů lidí z různých (odlišných) kulturních skupin. Akční plán multikulturní výchovy by měl brát zřetel na to:

co všechno chceme v rámci školy změnit;

co všechno chceme změnit v rámci ročníku;

co všechno chceme změnit v rámci předmětu;

co všechno chceme změnit ve spolupráci školy s blízkým okolím.

Informace o sociálně znevýhodněných dětech, z minoritních skupin a azylantů získá škola i prostřednictvím sociální péče, případně Policie ČR. Lze využívat pomoc odborníků z praxe, zaměřit se na poznávání života, kultury a historie minorit v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, informace je možné získat i prostřednictvím internetu (prostředí, kultura, zvyky minorit, azylantů).

Ukázka 12

Vzdělávání žáků mimořádně nadaných

Ukázka je převzata ze ŠVP ZV Základní školy Šafaříkova, Litvínov
a upravena pro potřeby Manuálu

Zařazení problematiky výchovy a vzdělávání nadaných žáků do základního vzdělávání vyžaduje od učitelů náročnější přípravu na vyučování v jednotlivých předmětech, neboť tito žáci mají své specifické vzdělávací potřeby, na které je nutno reagovat. Pro tyto žáky je zapotřebí zvýšené motivace k rozšiřování základního učiva do hloubky především v těch vyučovacích předmětech, které reprezentují nadání dítěte.

V rámci vyučování matematiky projevují tito žáci kvalitní koncentraci, dobrou paměť, zálibu v řešení problémových úloh a svými znalostmi přesahují stanovené požadavky. Umožňujeme jim pracovat na počítači (vzdělávací programy), individuálně pracovat s naučnou literaturou (hlavolamy, kvízy, záhady, problémové úlohy), i navštívit vyučovací hodiny ve vyšších ročnících. V dalších naučných hodinách pracují podle individuálního plánu, jsou jim zadávány náročnější samostatné úkoly (referáty k probíranému učivu, zajímavosti ze světa techniky...), jsou pověřováni vedením a řízením skupin. Je jim dáván prostor pro hlubší bádání a zkoumání.

Na žáky s hudebním nadáním klade učitel vyšší nároky odpovídající jejich dovednostem a schopnostem. Vhodným způsobem je zapojuje do činností v hodině – mohou doprovázet na hudební nástroj, předzpívat píseň ...

Žákům výtvarně nadaným jsou zadávány náročnější práce – volí různé techniky, jsou podporováni v mimoškolních aktivitách, navštěvují výtvarné obory při základních uměleckých školách.

Žáci nadaní spíše technicky, manuálně zruční, jsou směřováni k zapojení do zájmových aktivit organizovaných školou nebo školou uměleckou. Při samotné výuce bývají pověřováni náročnějšími částmi při plnění zadaných úkolů, jsou pověřováni vedením skupiny.

Pohybově nadaní žáci jsou podporováni v rozvíjení všech pohybových aktivit, především těch, kde žák projevuje největší zájem a talent. Žáci jsou zapojováni do sportovních soutěží, ať už v rámci školy nebo mimo ni. Reprezentují školu.

Velmi často se stává, že tito žáci mají výkyvy v chování. Je nutné toto chování usměrňovat s pedagogickým optimismem a taktně, avšak důsledně. Usměrnujeme žáky v osobnostní výchově, vedeme je k rovnému přístupu k méně nadaným spolužákům, k toleranci, ochotě pomáhat slabším. Není výjimkou, že vyniká-li žák v jedné oblasti, v jiné je průměrný.

3.3.4 Začlenění průřezových témat

V této části Charakteristiky ŠVP uvedeme, ***jaká průřezová témata, jaké tematické okruhy průřezových témat, v jakých ročnících a jakou formu*** jsou realizována. V případě integrace je třeba uvést název vyučovacího předmětu, do něhož je tematický okruh průřezového tématu integrován.

Průřezová témata prostupují celým vzděláváním a svým formativním charakterem vstupují do mnoha činností ve výuce i mimo ni. V této části ŠVP ZV vymežeme pouze jejich ***plánované začlenění pro realizaci ve výuce***.

Při zpracování této části charakteristiky ŠVP musíme mít na paměti, že:

- ❑ ***všechna průřezová témata musejí být zařazena do vzdělávání jak na 1. stupni, tak na 2. stupni;***
- ❑ ***průřezová témata se realizují v průběhu 1. a 2. stupně v libovolných ročnících tak, aby na konci 1. stupně i na konci 2. stupně žáci prošli všemi průřezovými tématy a do konce 9. ročníku se seznámili se všemi tematickými okruhy průřezových témat; začlenění průřezových témat a jejich tematických okruhů do ročníků je možné volit v libovolném pořadí tak, aby podporovalo výchovné a vzdělávací strategie na úrovni školy a prohlubovalo výchovné a vzdělávací strategie vyučovacích předmětů;***
- ❑ ***k realizaci průřezových témat na 1. a na 2. stupni je možné využít volné disponibilní časové dotace; stanovení časové dotace v jednotlivých ročnících je v kompetenci školy;***
- ❑ ***průřezová témata mohou být realizována třemi základními formami: integrací obsahu tematických okruhů průřezového tématu do vzdělávacího obsahu vyučovacího předmětu¹⁶, projektem¹⁷, samostatným předmětem¹⁸; případně jejich kombinacemi např.: P/PRO (samostatný předmět je doplněn projektem), INT/PRO (integrace je doplněna projektem);***
- ❑ ***u málotřídních škol by mělo jít o takový výběr a rozvržení tematických okruhů průřezových témat, který by odpovídal počtu ročníků ve škole a bral v úvahu informace ze škol, kam žáci nejčastěji odcházejí. Vzhledem***

¹⁶ Blíže o integraci průřezových témat do vzdělávacího obsahu vyučovacích předmětů v kapitole 3.5.

¹⁷ Pro zpracování projektu je možné využít následující strukturu:

- název projektu
- charakteristika projektu (napsat k jakému průřezovému tématu se projekt vztahuje)
- přínos projektu pro výchovnou a vzdělávací činnost/strategii školy
- časové rozmezí/rozvržení projektu (pro které ročníky je projekt určen, s jakou časovou dotací, odkud je časová dotace čerpána).

¹⁸ Pokud je průřezové téma realizováno jako samostatný vyučovací předmět, jsou jeho osnovy zpracovávány stejně jako osnovy všech ostatních vyučovacích předmětů (viz kapitola 3.5), s tím, že výstupy takto utvořeného předmětu si škola stanoví na základě realizovaných tematických okruhů a v souladu s přínosy průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka jak v oblasti vědomostí, dovedností a schopností, tak v oblasti postojů a hodnot.

k obsahové návaznosti průřezových témat v základním a gymnaziálním vzdělávání mohou šestiletá gymnázia začleňovat a realizovat tematické okruhy průřezových témat jako ucelený systém v rámci celého gymnaziálního cyklu. Na osmiletých gymnáziích se však musí žáci setkat se všemi průřezovými tématy na nižším i vyšším stupni.

Ukázka 13

Způsob zpracování přehledu průřezových témat v Charakteristice ŠVP

Ukázka zařazení všech průřezových témat do ŠVP ZV byla vypracována oborovými didaktiky VÚP na základě zkušeností získaných z analýz ŠVP ZV pilotních škol.

Environmentální výchova									
Název tematického okruhu EV	1. stupeň					2. stupeň			
	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník
Ekosystémy				INT/ ČaJS	INT/ ČaJS	INT/ Př	P – přírodovědné praktikum	INT/ Př	
Základní podmínky života			INT/ ČaJS; ČSP;	INT/ CJ; ČaJS; ČSP		INT/ Př; Z; Fy	P – přírodovědné praktikum	INT/ Ch	INT/ Ch
Lidské aktivity a problémy životního prostředí	INT/ ČaJS			PRO1/ Den Země	PRO2/ Den životního prostředí	INT/ ICT	P – přírodovědné praktikum	INT/ Fy; Př;	INT/ Ch PRO3/ Životní styl jako ekologický problém
Vztah člověka k prostředí		INT/ ČaJS				INT/ Př	P – přírodovědné praktikum INT/ Tv	INT/ Ch; Ze; Př;	INT/ Př; Z; Fy; Che

Vysvětlivky k tabulce: Výstupem celoročního projektu v 9. ročníku je mediální zpracování žákovských prací na téma Životní styl jako ekologický problém pro Školní ekologický časopis.

Komentář:

Ukázka přináší informaci o začlenění průřezového tématu Environmentální výchova do jednotlivých ročníků jak na 1., tak i na 2. stupni. Z tabulky je zřejmé, že v průběhu devítiletého cyklu se realizují všechny tematické okruhy tohoto tématu. Zřetelná je taktéž výpověď o formách realizace. Jedná se tedy o komplexní zpracování průřezového tématu v ŠVP ZV. Tímto způsobem můžeme do dané části Charakteristiky ŠVP zpracovat všech 6 průřezových témat.

Takto zpracované tabulky pro všechna průřezová témata jsou dostatečnou výpovědí o jejich zařazení v ŠVP ZV a plánované realizaci ve výuce.

Formy realizace tematických okruhů průřezových témat můžeme podle potřeby dále rozpracovat, např.:

Ukázka 14

Příklad zpracování průřezových témat formou projektu

Ukázka zpracovaná oborovými didaktiky VÚP na základě zkušeností získaných z analýz ŠVP ZV pilotních škol

Realizace tematických okruhů PT formou projektu

Název PT a Tematického okruhu	1. stupeň					2. stupeň			
	ročníky 1. stupně					ročníky 2. stupně			
	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník
MV/ Tvorba mediálního sdělení					Tradice regionu			Proměny krajiny	Prostředí našeho života
MV/ Práce v realizačním týmu								Rozhlasové relace	Školní časopis
OSV/ Sociální rozvoj /Mezilidské vztahy			Já a ty	Já a moji kamarádi	Já a lidé	Lidé a já			
VDO/ Občanská společnost a škola					Povinnosti a odpovědnost			Povinnosti a odpovědnost	My a naše obec
EV/ Lidské aktivity a problémy životního prostředí				Den Země	Den životního prostředí				Životní styl jako ekologický problém

Komentář:

Tabulku je možné využít i pro celkový přehled všech projektů realizovaných ve škole. Usnadní se tím promýšlení projektů ve vzájemné propojenosti a ve vztahu k jejich vzdělávacím obsahům i k uplatnění progresivních metod a forem výuky.

3.4 Učební plán

Učební plán představuje **souhrn základních informací o organizaci vzdělávání na úrovni vyučovacích předmětů** či jiných forem vzdělávání. Navazuje na charakteristiku školního vzdělávacího programu a předjímá obsah a rozsah učebních osnov.

Než začneme vytvářet učební plán, musíme si znovu uvědomit, že půjde o **společnou tvůrčí práci** všech pedagogů na škole, o zohlednění a naplnění společných záměrů a specifík školy.

Možných způsobů, jak vytvářet učební plán školy, je jistě mnoho. Ředitel školy může sám předložit pedagogické radě k diskusi návrh učebního plánu, nebo (a tento postup se zdá být vhodnější) si vyžádá zpracování návrhů učebního plánu jednotlivými předmětovými komisemi (metodickými sdruženími) a povede nad těmito návrhy otevřenou diskusi se všemi učiteli.

3.4.1 Tabulace učebního plánu

Než začneme vytvářet tabulaci učebního plánu, důkladně **promyslíme zařazení vzdělávacích obsahů** jednotlivých vzdělávacích oborů i námětů a činností tematických okruhů průřezových témat (vymezených v RVP ZV) **do konkrétních povinných vyučovacích předmětů**. Současně **stanovíme názvy všech vyučovacích předmětů**¹⁹.

Učební plán zpracujeme do **přehledné tabulky s výrazným oddělením 1. a 2. stupně**.

Začneme **výčtem** povinných vyučovacích **předmětů** (uvádíme nezkrácené názvy) a vymezením **nabídky volitelných předmětů**²⁰. Následně stanovíme, **ve kterých ročnících** budeme jednotlivé předměty vyučovat.

Další diskusi povedeme nad **časovými dotacemi**, které chceme a můžeme pro vyučovací předměty využít. V první řadě **vycházíme z minimální časové dotace** určené pro vzdělávací oblasti (obory) uvedené v RVP ZV. Celou tuto časovou dotaci využijeme ve prospěch povinných vyučovacích předmětů, které ze vzdělávacích oborů vytvoříme, a zohledníme také všechny případné **podmínky stanovené v poznámkách k rámcovému učebnímu plánu**, například:

Ze vzdělávacích oborů **Hudební výchova a Výtvarná výchova** jsme vytvořili dva vyučovací předměty s názvy: **Hudební výchova, Výtvarná výchova**.

¹⁹ Podrobný popis tvorby charakteristiky vyučovacích předmětů, jejich vzdělávacího obsahu i názvů je uveden v kapitole 3.5.

²⁰ U volitelných předmětů není účelné uvádět v učebním plánu konkrétní názvy, protože výčet nabízených a realizovaných volitelných předmětů se může lišit a každým rokem měnit. Doporučujeme uvést pouze časové dotace volitelných předmětů v jednotlivých ročnících, které budou pro všechny žáky závazné. Konkrétní seznam nabízených a realizovaných volitelných předmětů doporučujeme vymežit v samostatné tabulce, v příloze ŠVP apod.

Pokud chce škola uvést také nepovinné předměty, je nutné je uvádět odděleně od povinných a volitelných předmětů, protože nečerpají z časové dotace stanovené v RVP ZV. Nepovinné předměty doporučujeme vzhledem k častějším změnám a nutné aktualizaci uvádět v samostatné tabulce, v příloze ŠVP apod.

Chceme-li přiřadit časovou dotaci těmto vyučovacím předmětům, budeme brát v úvahu, že je nutné vyčerpat **12 vyučovacích hodin** na 1. stupni a **10 vyučovacích hodin** na 2. stupni základního vzdělávání (viz časová dotace určená v RVP ZV pro vzdělávací obor Umění a kultura).

Pročteme **poznámky k rámcovému učebnímu plánu**, v nichž je uvedeno, že vzdělávací obsah vzdělávacích oborů Hudební výchova a Výtvarná výchova je realizován ve všech ročnících základního vzdělávání.

Nyní rozhodneme například takto:

Vyučovací předmět	1. stupeň					2. stupeň					
	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	Celkem	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	Celkem
Hudební výchova	1	1	1	1	1	5	1	1	1	1	4
Výtvarná výchova	2	2	1	1	1	7	2	2	1	1	6
	celková týdenní hodinová dotace - 12 hodin					celková týdenní hodinová dotace – 10 hodin					

Splnili jsme tedy **základní požadavky** RVP ZV:

- využili jsme celou časovou dotaci vzdělávací oblasti Umění a kultura,
- zařadili jsme vzdělávací obsah oborů dané vzdělávací oblasti do všech ročníků základního vzdělávání, tj. vyučovací předměty Hudební výchova a Výtvarná výchova vytvořené ze vzdělávacích oborů vzdělávací oblasti Umění a kultura jsme zařadili do všech ročníků na 1. i 2. stupni.

Pokud bychom chtěli v souladu se zaměřením školy **navýšit hodinovou dotaci** některému z vyučovacích předmětů, čerpali bychom z **volné disponibilní časové dotace** uvedené v rámcovém učebnímu plánu RVP ZV a tuto skutečnost bychom vyznačili především **do poznámek k učebnímu plánu**, případně do tabulace učebního plánu, např. takto:

Vyučovací předmět	1. stupeň					2. stupeň					
	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	Celkem	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	Celkem
Hudební výchova	1	1	1	1	1	5	1	1	1	1	4
Výtvarná výchova	2	2	1+1	1+1	1+1	7	2+1	2+1	1+1	1+1	6+4
	celková týdenní hodinová dotace 12 + 3 hodiny (3 hodiny z disponibilní časové dotace)					celková týdenní hodinová dotace 10 + 4 hodiny (4 hodiny z disponibilní časové dotace)					

Komentář:

Samostatné vyznačení navýšených hodin způsobem (+1, +2 atd.) je velmi návodné a přehledné, není však pro konečné zpracování učebního plánu podmínkou. Možné je uvádět přímo celkové součty (místo 2+1 uvést 3 atd.).

Pokud budeme vytvářet a zařazovat do učebního plánu **integrováný předmět**, je třeba nejen **zvažovat**, které tematické okruhy konkrétních vzdělávacích oborů budeme propojovat, případně o jaké náměty tematických okruhů průřezových témat je budeme obohacovat, ale také **stanovit**, jaký díl z časové dotace přidělené pro vzdělávací oblast/obor náleží integrované části vzdělávacího obsahu, případně jakou časovou dotaci přidělíme z disponibilní časové dotace. Součet dílčích časových dotací pak dá **výslednou časovou dotaci integrovaného předmětu**.

Příklad 1 uvádí **integraci celých vzdělávacích obsahů vzdělávacích oborů** (na úrovni celého základního vzdělávání, případně stupňů vzdělávání). V těchto případech se spojuje (sčítá) i příslušná časová dotace, určená pro realizaci vzdělávacího obsahu daných vzdělávacích oborů. Typickou ukázkou integrace na úrovni stupně je například integrace přírodovědných předmětů ve stylu zahraničních science. Jiný příklad uvádíme v tabulce.

Příklad 1:

Integrace celých vzdělávacích obsahů vzdělávacích oborů z RVP ZV		
Obor X - časová dotace v souladu s RVP ZV (1. stupeň)	Obor Y - časová dotace v souladu s RVP ZV (1. stupeň)	Název a výsledná časová dotace integrovaného předmětu v ŠVP ZV (1. stupeň)
Člověk a jeho svět	Člověk a svět práce	Člověk, svět a práce
12 hodin	5 hodin	17 hodin

Příklad 2 uvádí **integraci vzdělávacího obsahu jednoho ze vzdělávacích oborů a částí vzdělávacího obsahu jiného vzdělávacího oboru**. V příkladu 2 se např. integrují do vzdělávacího obsahu oboru Výchova k občanství dva tematické okruhy vzdělávacího obsahu oboru Zeměpis (Společenské a hospodářské prostředí; Regiony světa – část). Neznamená to, že se tato témata musí vyučovat ve všech čtyřech ročnících, kdy je zařazena Výchova k občanství, ale realizují se v propojení s tematickými okruhy Výchovy k občanství – Stát a hospodářství; Mezinárodní vztahy, globální svět).

Příklad 2:

Integrace celého vzdělávacího obsahu vzdělávacího oboru a částí vzdělávacího obsahu vzdělávacího oboru		
Obor X – plná časová dotace v souladu s RVP ZV (2. stupeň)	Obor Y - část časové dotace v souladu s RVP ZV (2. stupeň)	Název a výsledná časová dotace integrovaného předmětu v ŠVP ZV (2. stupeň)
Výchova k občanství	Zeměpis (tematické okruhy Společenské a hospodářské prostředí; Regiony světa – část)	Výchova k občanství
4 hodiny	1 hodina	5 hodin

Příklad 3 uvádí **integraci částí vzdělávacích obsahů dvou (či více) vzdělávacích oborů**. Většinou jde o integraci, která znamená vytvoření nového předmětu. V našem příkladu jde o části vzdělávacích obsahů oborů Přírodopis a Výchova ke zdraví, kdy jsou vzdělávací obsahy realizované v 6. a v 7. ročníku v samostatných stejnojmenných předmětech a na základě příbuznosti tematických okruhů se v 8. ročníku spojují do integrovaného předmětu. **Tento příklad integrace Přírodopisu a Výchovy ke zdraví je rozpracován i v dalších částech Manuálu** – v této kapitole na s. 41 a 42 a v kapitole 3.5 na s. 48, 49 a 55.

Příklad 3:

Integrace částí vzdělávacích obsahů dvou a více vzdělávacích oborů X, Y ...		
Obor X - časová dotace v souladu s RVP ZV	Obor Y - časová dotace v souladu s RVP ZV	Název a výsledná časová dotace integrovaného předmětu v ŠVP ZV (8. ročník)
Přírodopis (tematické okruhy Biologie člověka; Obecná biologie a genetika - část)	Výchova ke zdraví (tematické okruhy Změny v životě člověka a jejich reflexe; Zdravý způsob života a péče o zdraví; Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence; Hodnota a podpora zdraví; Osobnostní a sociální rozvoj – části tem. okruhů)	Člověk, podpora a ochrana zdraví
2 hodiny	1 hodina	3 hodiny

Integrované předměty mohou vznikat i na základě dalších kombinací naznačených modelů. Další varianty pak mohou vycházet také z integrace vzdělávacích obsahů s náměty tematických okruhů průřezových témat, při využití disponibilní časové dotace atd. Zde jsme chtěli především ukázat, že **vzdělávací obsah musí být podložen odpovídající časovou dotací.**

Při vytváření tabulace učebního plánu musíme tedy dodržet následující podmínky:

- zpracovat učební plán do přehledné **tabulky s výrazným oddělením 1. a 2. stupně;**
- **naplnit minimální časové dotace** určené v RVP ZV pro vzdělávací oblasti (obory);
- **zohlednit specifické podmínky** pro konkrétní vzdělávací obory, které udávají poznámky k učebnímu plánu RVP ZV (např. zařazení do konkrétních ročníků atd.);
- **zachovat při integraci** vzdělávacích obsahů **časové dotace určené pro jejich realizaci** (při integraci se nesmí žádná část vzdělávacího obsahu ani časové dotace ztratit);
- **využít celou disponibilní časovou dotaci** (volnou a vázanou) v souladu s jejím určením;
- stanovit celkový součet časových **dotací v jednotlivých ročnících v rozmezí minima a maxima**, které udává školský zákon (RVP ZV);
- **dodržet celkovou povinnou časovou dotaci - 118 hodin** na 1. stupni a **122 hodin** na 2. stupni základního vzdělávání.

3.4.1 Poznámky k učebnímu plánu

V **poznámkách k učebnímu plánu** uvedeme a vysvětlíme vše **podstatné, co nemusí být zřejmé z tabulace** učebního plánu. Popíšeme všechny odlišnosti vznikající na základě nových (změněných, neobvyklých) názvů vyučovacích předmětů, všechny obsahové přesuny a integrace či vznik nových předmětů, případně uvedeme uplatnění jiných forem vzdělávání, než je vyučovací hodina (celoroční projekty atd.). To znamená, že popíšeme:

- z jakých vzdělávacích oborů (průřezových témat) vyučovací předmět vznikl;

- odkud získal vyučovací předmět další časovou dotaci - z jakých vzdělávacích oblastí (oborů), z disponibilní časové dotace;
- zda probíhá výuka daného předmětu v blocích, formou projektu, v soustředěné výuce apod.;
- zda bude v rámci konkrétního vyučovacího předmětu realizováno některé z průřezových témat.

Pokud jsou všechny údaje k danému vyučovacímu předmětu z tabulace zřejmé, není nutné k takovému předmětu poznámky psát. Je však vždy lépe vytvořit více poznámek a předejít tak nejasnostem, než některé skutečnosti nevyvětlit.

Údaje o vyučovacích předmětech v poznámkách k učebnímu plánu a v učebních osnovách (viz kapitola 3.5) nesmí být v rozporu.

Ukázka 15

Učební plán pro 1. stupeň									
Vzdělávací oblast	Vzdělávací obor	Vyučovací předmět	Ročník					Celkem předměty	Z toho DČD*
			1.	2.	3.	4.	5.		
Jazyk a jazyková komunikace	Český jazyk a literatura (38)	Český jazyk	9	9	8+1	6+1	6+1	41	3
	Cizí jazyk (9)	Anglický jazyk	-	-	3	3	3	9	
Matematika a její aplikace (22)	Matematika a její aplikace	Matematika	4	4	4+1	5	5	23	1
Informační a komunikační technologie (1)	Informační a komunikační technologie	Informatika	-	-	-	0+1	1	2	1
Člověk a jeho svět (12)	Člověk a jeho svět	Prvouka	2	2+1	2	-	-	15 (7+4+4)	1
		Přírodověda	-	-	-	2	1+1		1
		Vlastivěda	-	-	-	2	1+1		1
Umění a kultura (12)	Hudební výchova	Hudební výchova	1	1	1	1	1	12 (5+7)	
	Výtvarná výchova	Výtvarná výchova	1	1	1	2	2		
Člověk a zdraví (10)	Tělesná výchova	Tělesná výchova	2	2	2+1	2	2	11	1
Člověk a svět práce (5)	Člověk a svět práce	Praktické činnosti	1	1	1	1	1	5	
Celková povinná časová dotace			20	21	25	26	26	118	
z toho volná disponibilní časová dotace			0	1	3	2	3		9

* DČD - disponibilní časová dotace

Poznámky k učebnímu plánu

Český jazyk

- V 1. ročníku má předmět komplexní charakter, od 2. do 9. ročníku je členěn na Komunikační a slohovou výchovu, Jazykovou výchovu a Literární výchovu. Ve 3. až 5. ročníku se v rámci předmětu realizují průřezová témata Osobnostní a sociální výchova a Multikulturní výchova, předmět je posílen v každém z těchto ročníků o 1 vyučovací hodinu z disponibilní časové dotace. V 1. a ve 2. ročníku jsou třídy děleny na 2 skupiny ve 2 hodinách v týdnu.

Matematika

- Ve 4. ročníku je předmět posílen o 1 hodinu z disponibilní časové dotace. V 1. a ve 2. ročníku jsou třídy děleny na 2 skupiny ve 2 hodinách v týdnu.

Informatika

- Ve 4. ročníku je předmět posílen o 1 hodinu z disponibilní časové dotace.

Prvovka, Přírodověda a Vlastivěda

- Všechny vyučovací předměty jsou posíleny z volné disponibilní časové dotace, posílení je určeno k realizaci 3 projektů, které zahrnují tematické okruhy průřezových témat Výchova demokratického občana, Environmentální výchova a Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech.

Tělesná výchova

- Ve 3. ročníku probíhá výuka plavání (v rozsahu 30 vyučovacích hodin), proto je předmět posílen o 1 hodinu z disponibilní časové dotace.

Komentář:

Ukázka je vytvořena pro 1. stupeň základního vzdělávání. V tabulaci je uveden přehled vzdělávacích oblastí a vzdělávacích oborů z RVP ZV a názvy vyučovacích předmětů, které byly z jednotlivých vzdělávacích oborů vytvořeny. U vzdělávacích oblastí/oborů jsou uvedeny minimální časové dotace stanovené v RVP ZV, aby bylo možné posoudit, zda byla tato časová dotace plně využita. Případné posílení časové dotace vyučovacích předmětů z volné disponibilní časové dotace je v tabulaci zvláště graficky vyjádřeno (+1). Zároveň jsou uvedeny součty disponibilní časové dotace využité v jednotlivých vyučovacích předmětech (poslední sloupec tabulky) a v jednotlivých ročnících (poslední řádek tabulky).

Ukázka 16

Učební plán																	
Vyučovací předměty	1. stupeň						2. stupeň										
	Časová dotace																
Český jazyk	9	9	9	8	8	43	4	4	4	4	16						
Anglický jazyk	-	-	3	3	3	9	3	3	3	3	12						
Matematika	4	4	4	5	5	22	4	4	4	4	16						
Informatika	-	-	-	1	1	2	1	1	1	1	4						
Člověk a jeho svět	3	3	3	3	3	15	-				-						
Dějepis	-						-						2	2	2	2	8
Občanská výchova													2	1	1	2	6
Fyzika													2	2	2	2	8
Chemie													-	-	2	2	4
Zeměpis													1	1	1	2	5
Přírodopis													2	2	-	2	6
Člověk, podpora a ochrana zdraví													-	-	3	-	3
Výchova ke zdraví													1	1	-	-	2
Hudební výchova	1	1	1	1	1	5	1	1	1	1	4						
Výtvarná výchova	2	2	1	1	1	7	2	2	1	1	6						
Tělesná výchova	2	2	2	2	2	10	2	2	2	2	8						
Člověk a práce	1	1	1	1	1	5	1	1	1	1	4						
Volitelné předměty	-						-	1	3	3	3	10					
Celkem	22	22	24	25	25	118	29	30	31	32	122						

Využití disponibilní časové dotace		1. stupeň	2. stupeň
	vázaná	-	Volitelné předměty - 10
	volná	Dramatická výchova - 5 Člověk a jeho svět - 3 ICT - 1	Člověk a společnost - 2 ICT - 3 Člověk a příroda - 3

Volitelné předměty	ročník	časová dotace
Německý jazyk	7. - 9.	2
Ruský jazyk	7. - 9.	2
Sborový zpěv	6. - 9.	1
Sportovní hry	7. - 9.	2
Konverzace v AJ	6. - 9.	1
Vedení domácnosti	7. - 9.	2
Biologicko-chemická praktika	9.	1
Zeměpisný seminář	7. - 9.	2
Cvičení z matematiky	6. - 9.	1
Cvičení z českého jazyka	6. - 9.	1

Poznámky k učebnímu plánu

- Vyučovací předmět **Český jazyk** na 1. stupni integruje vzdělávací obsah vzdělávacího oboru *Český jazyk a literatura* a doplňujícího vzdělávacího oboru *Dramatická výchova*, časová dotace je proto posílena o 5 hodin z volné disponibilní časové dotace.
- Vyučovací předmět **Informatika** je na 1. stupni posílen o 1 hodinu, na druhém stupni o 3 hodiny z volné disponibilní časové dotace. Vzdělávací obsah předmětu je doplněn o rozšiřující učivo.
- Vyučovací předmět **Člověk a jeho svět** zahrnuje vzdělávací obsah stejnojmenného vzdělávacího oboru; v rámci tohoto předmětu jsou realizována průřezová témata - časová dotace je proto posílena o 3 hodiny z volné disponibilní časové dotace.
- Vyučovací předmět **Občanská výchova** zahrnuje vzdělávací obsah vzdělávacího oboru *Výchova k občanství*; v rámci tohoto předmětu jsou realizována průřezová témata - časová dotace je proto v rámci vzdělávací oblasti *Člověk a společnost* posílena o 4 hodiny z volné disponibilní časové dotace.
- Vyučovací předmět **Přírodopis** se vyučuje samostatně v 6., 7. a 9. ročníku. V 8. ročníku je část vzdělávacího obsahu součástí vzdělávacího obsahu vyučovacího předmětu *Člověk*, podpora a ochrana zdraví.
- Vyučovací předmět **Člověk, podpora a ochrana zdraví** je integrovaný předmět, který v sobě propojuje část vzdělávacího obsahu vzdělávacích oborů *Přírodopis* a *Výchova ke zdraví*.
- Vyučovací předmět **Výchova ke zdraví** se vyučuje samostatně v 6. a 7. ročníku. V 8. ročníku je část vzdělávacího obsahu součástí vzdělávacího obsahu vyučovacího předmětu *Člověk*, podpora a ochrana zdraví.
- **Volitelné předměty** jsou dotovány z vázané disponibilní časové dotace. *Další cizí jazyk* je realizován v 7., 8. a 9. ročníku po 2 hodinách.

Nepovinné předměty				
<i>Nabídka nepovinných předmětů</i>	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník
Španělský jazyk	2	2	2	2
Seminář z přírodních věd	2	2	2	2
Tvorba literárních textů	2	2	2	2
Seminář z výtvarné výchovy	2	2	2	2
Zdravotní tělesná výchova	1	1	1	1
Seminář z hudební výchovy	2	2	2	2
Seminář z informatiky	1	2	2	2
Historické putování regionem	2	2	2	2

Málotřídní školy stanovují počty hodin v ročnících tak, aby navazující školy mohly vymezovat počty hodin spíše na horní hranici rozmezí. **Šestiletá gymnázia** stanovují časové dotace v ročnících nižšího stupně spíše na horní hranici rozmezí.

Na závěr shrňme všechny **postupné kroky při tvorbě učebního plánu v ŠVP ZV**:

1. **Vytvoříme ze vzdělávacích oborů vyučovací předměty.**
2. **Přiřadíme vyučovací předměty do jednotlivých ročníků (v souladu s poznámkami k rámcovému učebnímu plánu v RVP ZV).**
3. **Přiřadíme vyučovacím předmětům povinné časové dotace (v souladu s tabulací rámcového učebního plánu a s Poznámkami k rámcovému učebnímu plánu v RVP ZV), případně posílíme časové dotace z volné disponibilní časové dotace.**
4. **Vytvoříme nabídku povinně volitelných vyučovacích předmětů (v souladu s pravidly pro vázanou a volnou disponibilní časovou dotaci).**
5. **Dotvoříme tabulaci učebního plánu s uvedením všech vyučovacích předmětů a jejich časových dotací v jednotlivých ročnících.**
6. **Vytvoříme poznámky k učebnímu plánu.**

3.5 Učební osnovy

V této kapitole se budeme věnovat učebním osnovám. Na jejich tvorbě by se měli podílet všichni učitelé jednotlivých vyučovacích předmětů, neboť učební osnovy představují konkrétní výpověď o podobě a způsobu realizace vzdělávacích obsahů jednotlivých oborů RVP ZV ve výuce. Jinak řečeno, učební osnovy představují **didaktické rozpracování vzdělávacích obsahů jednotlivých oborů RVP ZV** do daného školního vzdělávacího programu.

Učební osnovy vyučovacího předmětu (integrovaného předmětu) v ŠVP obsahují především:

- **název vyučovacího předmětu;**
- **charakteristiku vyučovacího předmětu;**
- **vzdělávací obsah vyučovacího předmětu.**

Před vlastní tvorbou učebních osnov vyučovacího předmětu je vhodné si položit některé otázky:

- **Pro jaký vyučovací předmět vytváříme učební osnovy? Jedná se o vyučovací předmět, v němž je rozpracován vzdělávací obsah pouze jednoho vzdělávacího oboru? Nebo se jedná o vyučovací předmět rozpracovávající více vzdělávacích obsahů? Budeme vzdělávací obsah obohacovat o další témata?**
- **Ve kterých ročnících bude předmět vyučován?**
- **Jakou hodinovou dotaci jsme vyčlenili v učebním plánu pro realizaci vzdělávacího obsahu příslušného vyučovacího předmětu?**
- **Budou prostřednictvím vyučovacího předmětu realizována průřezová témata, nebo budou průřezová témata realizována jako samostatný vyučovací předmět?**
- **Jakým způsobem budeme rozpracovávat vzdělávací obsah vyučovacího předmětu? Budeme vzdělávací obsah členit lineárně, nebo cyklicky?**

Zodpovězením těchto a dalších otázek získáme ucelenější představu o podobě vyučovacího předmětu v ŠVP ZV. Je potřebné tyto otázky probírat společně s dalšími vyučujícími stejného předmětu, popřípadě příbuzných předmětů (oborů), neboť vzájemnou konfrontací názorů a sdílením společných představ lze dosáhnout optimální a funkční podoby daného vyučovacího předmětu jak v učebních osnovách, tak i při jeho praktické realizaci.

3.5.1 Název vyučovacího předmětu

Vyučovací předmět by měl svým názvem v ŠVP ZV zohledňovat (předjímat) svůj vzdělávací obsah, popřípadě příslušnost k danému vzdělávacímu oboru (oblasti). Název se proto může shodovat s názvem příslušného vzdělávacího oboru (vzdělávací oblasti), může být jeho modifikací, nebo může být zcela nový. Zároveň je

vhodné v ŠVP ZV volit takové názvy vyučovacích předmětů, které by byly srozumitelné především žákům a jejich rodičům, případně i další veřejnosti.

Vzhledem k různorodé organizaci vyučování na 1. a na 2. stupni je možné, že **v rámci realizace stejného vzdělávacího oboru** (popřípadě oborů) ponese **příslušný vyučovací předmět jiný název na 1. stupni a jiný název na 2. stupni**. (např. 1. stupeň - Tělesná výchova, 2. stupeň – Tělesná a sportovní výchova).

V případě **integrovaného vyučovacého předmětu** se jeho název bude odvíjet od toho, jakým způsobem je daný předmět v ŠVP ZV utvořen. Jestliže do předmětu vytvořeného na základě rozpracování vzdělávacího obsahu jednoho vzdělávacího oboru začleníme pouze dílčí část jiného vzdělávacího obsahu (např. jen jedno téma), pravděpodobně i název takového vyučovacého předmětu bude odvozen od názvu převažujícího vzdělávacího oboru.

Jiný případ nastane, pokud budeme integrovat vzdělávací obsahy dvou či více vzdělávacích oborů (například celé obsahy dvou oborů). V takovém případě je vhodné, aby název integrovaného vyučovacého předmětu vyjadřoval vzdělávací obsahy těchto oborů, které jsou v rámci uplatňované integrace využity.

Z jednoho vzdělávacího oboru může také vzniknout více vyučovacích předmětů. Typickým příkladem je vzdělávací obor **Člověk a jeho svět** mající **široce pojatý integrovaný vzdělávací obsah**. V případě volby názvu vyučovacého předmětu vytvořeného z tohoto vzdělávacího oboru přihlížíme k tomu, zda vzdělávací obsah realizujeme prostřednictvím jednoho, nebo více vyučovacích předmětů. Názvy pak mohou být např. tyto:

- 1. – 3. ročník *Prvouka*, 4. a 5. ročník *Vlastivěda a Přírodověda*
- 1. – 3. ročník *Prvouka*, 4. a 5. ročník *Člověk a jeho svět*
- 1. – 5. ročník *Člověk a jeho svět*

3.5.2 Charakteristika vyučovacého předmětu

Charakteristika vyučovacého předmětu představuje konkrétní výpověď o podobě daného vyučovacého předmětu ve škole a jeho realizaci. Vychází z charakteristiky té vzdělávací oblasti RVP ZV, na jejímž základě je vyučovací předmět v daném ŠVP ZV utvářen, a promítá se do ní postavení vyučovacého předmětu v učebním plánu školy. Charakteristika vyučovacého předmětu tvoří důležitou a neoddělitelnou součást učebních osnov a zahrnuje:

- **obsahové, časové a organizační vymezení předmětu,**
- **výchovné a vzdělávací strategie**

Charakteristiku vyučovacého předmětu zpravidla zpracováváme pro celé období, v němž je příslušný vyučovací předmět (tedy i předmět volitelný) realizován. Charakteristiku vyučovacého předmětu můžeme též vypracovat v rámci jednoho vyučovacého předmětu **zvláště pro 1. stupeň a zvláště pro 2. stupeň**, případně ji zpracovat i pro dílčí časové úseky (např. *charakteristika vyučovacého předmětu Matematika pro 1. období, pro 2. období a pro 2. stupeň*). Jedná se sice o způsob méně obvyklý, ale v rámci tvorby ŠVP možný.

3.5.2.1 Obsahové, časové a organizační vymezení vyučovacího předmětu

Tato část charakteristiky navazuje na učební plán, popřípadě na poznámky k učebnímu plánu. Ve svých formulacích přináší specifické informace o vyučovacím předmětu důležité pro jeho realizaci, tj. rozvádí a upřesňuje:

- ❑ ***z jakých vzdělávacích obsahů je daný vyučovací předmět utvořen*** – včetně výpovědi o zařazení vzdělávacích obsahů (témat, tematických celků) jiných oborů případně průřezových témat, pokud jsou ve vyučovacím předmětu realizována;
- ❑ ***jaké jsou upřednostňované formy realizace tohoto předmětu*** - např. vyučovací hodina s výraznějším začleňováním krátkodobých projektů či kurzů, realizace vyučovacího předmětu prostřednictvím dlouhodobých projektů;
- ❑ ***s jakou časovou dotací*** – včetně volné disponibilní časové dotace použité k posílení vyučovacího předmětu – ***a v jakých ročnících se vyučovací předmět realizuje atp.***

Kde je to nutné, a pokud požadované informace nevyplývají z poznámek k učebnímu plánu, popřípadě z jiných závazných dokumentů²¹, můžeme v této části charakteristiky vyučovacího předmětu uvést např.:

- ❑ ***kde se daný vyučovací předmět realizuje*** (např. v terénu - pozorování v rámci terénních prací - Přírodopis, Zeměpis, Prvouka);
- ❑ ***zda se výuka v daném vyučovacím předmětu dělí na skupiny nebo naopak dochází ke spojování žáků z různých ročníků a proč*** (např. v rámci sportovních kurzů v TV).

Nejjednodušším případem bude zpracování této části charakteristiky pro vyučovací předmět, který je utvořen na základě **rozpracování vzdělávacího obsahu jednoho vzdělávacího oboru a ve kterém se nerealizují průřezová témata**. Obsahové, časové a organizační vymezení takového předmětu může vypadat následovně:

Ukázka 17

Obsahové, časového a organizačního vymezení ve vyučovacím předmětu Anglický jazyk.

Ukázka je převzata ze v ŠVP ZV Základní školy Kroměříž a upravena pro potřeby Manuálu

Anglický jazyk

Vyučovací předmět má časovou dotaci tři hodiny týdně. Výuka probíhá většinou ve třídách dělených na dvě skupiny. Důraz je kladen na komunikační schopnosti žáků, čemuž je podřízena i veškerá výuka gramatiky. Předmět směřuje k tomu, aby žáci byli schopni dorozumět se s cizincem v běžných situacích a hovořit s ním o jednoduchých tématech. Žáci musí rovněž porozumět čtenému textu, který je obsahem slov na jejich jazykové úrovni.

Výuka seznamuje žáky s reáliemi zemí, která tímto jazykem hovoří. Znalost cizího jazyka vede žáky k pochopení jiných cizojazyčných kultur, prohlubuje v nich toleranci k nim a je nedílnou součástí komunikace mezi nimi.

2. stupeň navazuje na 1. stupeň, procvičuje se větná skladba, pozornost se věnuje poslechu a popisování jednoduchých dějů.

²¹ Školský zákon, příslušná vyhláška atp.

Výuka anglického jazyka probíhá v jazykové učebně, je založena na modelu britské angličtiny, ale žáci jsou seznamováni také s modelem americké angličtiny.

V případě, že se bude jednat o **předmět integrovaný**²², musíme v jeho charakteristice uvést, z jakých vzdělávacích oborů (vzdělávacích oblastí) popřípadě jejich částí je příslušný integrovaný vyučovací předmět utvořen.

Při začlenění (integraci) **průřezových témat** do **vyučovacího předmětu** uvedeme v charakteristice daného předmětu **název průřezového tématu**, případně **názvy realizovaných tematických okruhů průřezových témat**.

Následující ukázky přinášejí další příklady obsahového, časového a organizačního vymezení vyučovacích předmětů v jejich charakteristikách:

Ukázka 18

Část charakteristiky vyučovacího předmětu vzniklého na základě integrace tematických okruhů více průřezových témat

Ukázka je převzata ze ŠVP ZV Základní školy Vrané nad Vltavou a upraven pro potřeby Manuálu.

Globální výchova

Vyučovací předmět Globální výchova přináší ucelený pohled (v souvislostech a vztazích) na svět ve 21. století. Mezi jeho hlavní cíle patří vybudování komplexního pohledu žáků na svět v celé jeho rozmanitosti; schopnost chápat tuto pestrost a rozmanitost jako prostředek pro sebeobohacování a zdokonalování; schopnost aktivně se podílet na vytváření hodnot a vztahů i schopnost nést důsledky za své činy.

Předmět Globální výchova je utvořen z vybraných tematických okruhů všech průřezových témat:

Osobnostní a sociální výchova je naplňována v rámci Globální výchovy dvojím způsobem – jednak v průběhu samotného vzdělávacího a výchovného procesu formou metod práce a přístupem učitele k žákům, jednak některými konkrétními tématy v rámci tematických okruhů „Osobnost, její hodnoty a růst“ v 7. ročníku a „Mezilidské vztahy“ v 8. ročníku

Výchova demokratického občana je realizována v 8. a 9. ročníku prostřednictvím tematických okruhů „Mezilidské vztahy“ a „Světové systémy“.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech je zčásti realizována v 9. ročníku prostřednictvím tematického okruhu „Světové systémy“.

Multikulturní výchova je zčásti realizována v 8. ročníku prostřednictvím tematického okruhu „Mezilidské vztahy“; zčásti v 7. ročníku v rámci okruhu „Osobnost, její hodnoty a růst“.

Environmentální výchova je z velké části realizována v 9. ročníku prostřednictvím tematického okruhu „Životní prostředí“.

²² Obdobou integrace je **realizace vzdělávacích obsahů různorodých vzdělávacích oborů v rámci tzv. bloků** (např. realizace vzdělávacího obsahu hudební výchovy, výtvarné výchovy, výchovy ke zdraví a tělesné výchovy v rámci bloku nazvaného Kultura ducha a těla – název je použitý ze ŠVP ZŠ Londýnská). V takovém případě je nutné v charakteristice uvést, zda se jedná o obory realizované prostřednictvím **samostatných vyučovacích předmětů** – pak je začlenění vzdělávacích oborů do jmenovaného bloku pouze **záležitostí organizačního začlenění vzdělávacích obsahů**, nebo zda jmenovaný **blok představuje integrovaný celek – v tom případě má takovýto blok povahu integrovaného předmětu a musí splňovat dané náležitosti viz učební plán**.

Mediální výchova je zčásti realizována v 7.ročníku v rámci tématického okruhu „Osobnost, její hodnoty a růst“.

Vyučovací předmět Globální výchova je zařazen jako povinný v 7. – 9. ročníku s časovou dotací 1 hodina týdně. V praxi je ale realizován ve dvouhodinových blocích jedenkrát za 14 dní.

Učivo je rozděleno do 6 kapitol

- **Úvod**
- **Podmínky života na Zemi**
- **Osobnost, její hodnoty a růst**
- **Mezilidské vztahy**
- **Světové systémy**
- **Životní prostředí**

Je realizováno převážně aktivními metodami výuky, které samy o sobě slouží jako prostředek pro vytváření příslušných kompetencí a výstupů – např. simulačními hrami, hraním rolí, skupinovými projekty, obhajobou vlastních hypotéz apod. Žáci mají k dispozici pracovní listy a různé zdroje informačních materiálů – odborné knihy, trvalé internetové připojení k počítači atp.

Výuka probíhá převážně v prostorách Centra ekologické výchovy Zvoneček, které zajišťují příjemnější prostředí pro realizaci jednotlivých aktivit

Ukázka 19

Příklad zpracování části charakteristiky integrovaného vyučovacího předmětu Člověk, podpora a ochrana zdraví

Ukázka byla vypracována oborovými didaktiky VÚP na základě zkušeností získaných z analýz ŠVP pilotních škol, navazuje na ukázky na s. 40, 41, 49 a 55.

Člověk, podpora a ochrana zdraví – integrovaný předmět

Vyučovací předmět **Člověk, podpora a ochrana zdraví** je integrovaným předmětem, určeným pro 8. ročník. Propojuje v sobě témata vzdělávacích oborů Přírodopis a Výchova ke zdraví - *Biologie člověka, Obecná biologie a genetika, Změny v životě člověka a jejich reflexe, Zdravý způsob života a péče o zdraví, Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence, Hodnota a podpora zdraví, Osobnostní a sociální rozvoj*. Svým vzdělávacím obsahem bezprostředně navazuje na obsah vyučovacích předmětů Přírodopis a Výchova ke zdraví, které se jako samostatné vyučovací předměty realizují v 6. a 7. ročníku. Přírodopis je následně realizován i v 9. ročníku.

Vyučovací předmět přináší základní poznatky o stavbě lidského těla a dědičnosti. V přímé souvislosti s tím si klade za cíl formovat a rozvíjet u žáků pozitivní vztah k vlastnímu zdraví i odpovědnost za podporu a ochranu zdraví vůči sobě i druhým. Do vzdělávacího obsahu integrovaného předmětu jsou začleněny tematické okruhy průřezových témat Osobnostní a sociální výchova (v návaznosti na osobnostní, sociální a mravní aspekt některých zdravotních témat) a Mediální výchova (v souvislosti s kritickým posuzováním reklam a mediálních článků spojených s výživou i dalšími aspekty zdraví).

Vyučovací předmět je realizován v rozsahu 3 vyučovacích hodin (2 hodiny jsou z časové dotace Přírodopisu a 1 hodina z časové dotace Výchovy ke zdraví). Vzdělávací obsah integrovaných témat se neodděluje a je žákům předáván v širších souvislostech. Žáci se učí v dané problematice hledat a poznávat vnitřní vazby a logické souvislosti a uplatňovat je v osobním životě.

Vzhledem ke zdůrazňované formativní funkci vyučovacího předmětu budou v didaktické práci učitele převažovat aktivizující metody a formy, které posilují zdravé sebevědomí, zvyšují odolnost vůči stresům a přispívají k utváření vlastních názorů a k volbě správného rozhodování (např. dialog, diskuse, řešení problému, aktivizující hry, praktická cvičení, simulace, audiovizuální technika, exkurze, besedy s odborníky).

3.5.2.2 Výchovné a vzdělávací strategie

V této části charakteristiky vyučovacího předmětu vymežíme **všechny zásadní postupy, které povedou v daném předmětu k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků**. Pro výchovné a vzdělávací strategie uváděné v charakteristice vyučovacího předmětu platí, že:

- jsou rozpracovávány na úrovni vyučovacího předmětu a vycházejí z výchovných a vzdělávacích strategií popisovaných na úrovni školy, přičemž jsou s těmito strategiemi úzce provázané;
- jsou formulovány ke každé klíčové kompetenci;
- jsou vymezeny prostřednictvím společně upřednostňovaných postupů, metod a forem práce, případně aktivit, příležitosti či pravidel uplatňovaných v daném vyučovacím předmětu
- jsou ve výuce uplatňovány všemi učiteli daného vyučovacího předmětu

Stejně jako strategie uváděné v charakteristice ŠVP, tak i strategie popisované v učebních osnovách na úrovni jednotlivých vyučovacích předmětů mohou být v daném ŠVP ZV zpracovány různým způsobem. Následující ukázky jsou příkladem zpracování těchto strategií v charakteristice vyučovacího předmětu:

Ukázka 20

Příklad zpracování části charakteristiky (výchovných a vzdělávacích strategií) v integrovaném vyučovacím předmětu Člověk, podpora a ochrana zdraví

Ukázka je zpracována oborovými didaktiky VÚP na základě zkušeností získaných z analýz ŠVP ZV pilotních škol, navazuje na ukázky na s. 40, 41, 48 a 55.

Člověk, podpora a ochrana zdraví

Výchovné a vzdělávací postupy, které v tomto předmětu směřují k utváření klíčových kompetencí:

Kompetence k učení:

- nabízet žákům řadu aktivačních metod, které jim přiblíží problematiku biologie člověka i jeho zdraví a povedou k ochotě se o ni dále zajímat
- předkládat žákům dostatek spolehlivých informačních zdrojů s tematikou biologické podstaty člověka a jeho zdraví a vést je k jejich pravidelnému využívání

Kompetence k řešení problémů:

- vést žáky k porovnávání odborných názorů, mediálních tvrzení a vlastních praktických zkušeností o člověku a jeho zdraví a k vyvozování optimálních praktických postupů v rámci svých možností

- vést žáky k samostatnému pozorování praktických jevů a jednání lidí souvisejících se zdravím (především civilizačními chorobami), k jejich vyhodnocování a k vyvozování praktických závěrů pro současnost i budoucnost
- předkládat žákům dostatek námětů k samostatnému uvažování a řešení problémů souvisejících se zdravím člověka v různých etapách života

Kompetence komunikativní:

- nabízet žákům dostatek možností k porozumění textů a obrazových materiálů souvisejících se stavbou lidského těla, funkcemi jeho orgánů a k jejich běžnému užívání
- umožnit žákům poznávat základní symboly a značky související s problematikou člověka a jeho zdraví a vést je k jejich bezpečnému užívání
- vést žáky k formulování vlastní názorů na problematiku zdraví a k možnostem ověřovat si některé praktické dovednosti v modelových situacích

Kompetence sociální a personální:

- navozovat dostatek situací, které vedou k vědomí odlišnosti i jedinečnosti každého člověka a budou rozvíjet pozitivní sebedůvěru a vědomí vlastních možností ovlivňovat své zdraví
- vytvářet dostatek situací k poznání potřeby vzájemného respektu i pomoci v otázkách souvisejících s osobou člověka, jeho zdraví, vztahů obou pohlaví atd.

Kompetence občanské:

- nabízet žákům dostatek příležitostí k pochopení práv a povinností souvisejících se zdravím, partnerskými a rodinnými vztahy (jejich dodržování a narušování) i dostatek modelových situací k prokázání praktických dovedností ochránit zdraví své i jiných v krizových situacích, situacích hrubého zacházení, násilí atd.

Kompetence pracovní:

- nabízet dostatek situací k propojení problematiky člověka, jeho hygieny, ochrany jeho zdraví s otázkami ochrany zdraví při práci a zájmové činnosti.

Komentář:

Ukázka je zpracována v návaznosti na ukázkou uvedenou v předešlé kapitole (viz Charakteristika integrovaného předmětu Člověk, podpora a ochrana zdraví, ukázka 3, kapitola 3.5.2.1). Ke každé klíčové kompetenci jsou formulovány postupy, které budou ve výuce vyučující daného předmětu přednostně využívat k tomu, aby žákům umožnili danou klíčovou kompetenci si utvořit a dále rozvíjet.

Ukázka 21

Příklad zpracování výchovných a vzdělávacích strategií v učebních osnovách vyučovacího předmětu Fyzika

Ukázka je zpracována oborovými didaktiky VÚP na základě zkušeností získaných z analýz ŠVP ZV pilotních škol.

Výchovné a vzdělávací strategie uplatňované ve vyučovacím předmětu Fyzika

Kompetence k učení

Na úrovni předmětu Fyzika jsou pro utváření a rozvíjení této klíčové kompetence využívány strategie (postupy), které mají žákům umožnit:

- samostatně či v kooperaci s ostatními žáky systematicky pozorovat různé fyzikální objekty, procesy i jejich vlastnosti a měřit různé fyzikální vlastnosti objektů, výsledky svých pozorování a měření zpracovávat, vyhodnocovat a dále využívat pro své vlastní učení;

- samostatně či v kooperaci s ostatními žáky provádět experimenty, které buď ověřují či potvrzují vyslovované hypotézy nebo slouží jako základ pro odhalování fyzikálních zákonitostí, z nichž mohou žáci vycházet v dalších svých poznávacích aktivitách
- vyslovovat v diskusích hypotézy o fyzikální podstatě studovaných jevů či jejich průběhu, ověřovat různými prostředky jejich pravdivost a využívat získané poznatky k rozšiřování vlastního poznávacího potenciálu
- vyhledávat v různých pramenech potřebné informace týkající se problematiky fyzikálního poznávání a využívat je efektivně ve svém dalším studiu
- poznávat souvislosti fyzikálního zkoumání s ostatními, v první řadě přírodovědně zaměřenými, oblastmi zkoumání.

Kompetence k řešení problémů

Na úrovni předmětu Fyzika jsou pro rozvíjení této klíčové kompetence využívány následující strategie (postupy), které mají žákům umožnit:

- rozpoznávat problémy v průběhu jejich fyzikálního vzdělávání při využití všech metod a prostředků, jež mají v daném okamžiku k dispozici (dostupné metody pozorování, měření, experimentování, matematické prostředky, grafické prostředky apod.)
- vyjádřit či formulovat (jednoznačně) problém, na který narazí při svém fyzikálním vzdělávání;
- hledat, navrhnout či používat různé další metody, informace nebo nástroje, které by mohly přispět k řešení daného problému, jestliže dosavadní metody, informace a prostředky nevedly k cíli;
- posuzovat řešení daného fyzikálního problému z hlediska jeho správnosti, jednoznačnosti či efektivnosti a z těchto hledisek porovnávat i případná různá řešení daného problému;
- korigovat chybná řešení problému;
- používat osvojené metody řešení fyzikálních problémů i v jiných oblastech jejich vzdělávání, pokud jsou tyto metody v těchto oblastech aplikovatelné.

3.5.3 Vzdělávací obsah vyučovacího předmětu

Vzdělávací obsah vyučovacího předmětu **představuje konkrétní podobu rozpracování vzdělávacího obsahu jednotlivých oborů, popřípadě tematických okruhů průřezových témat**, z RVP ZV do osnov vyučovacího předmětu v ŠVP ZV. Při tvorbě vzdělávacího obsahu vyučovacího předmětu je vhodné postupovat následujícím způsobem:

I. Distribuovat a rozpracovat očekávané výstupy z RVP ZV do ročníků, případně do delších časových úseků, a v návaznosti na tyto výstupy vybrat a rozpracovat učivo nabízené v RVP ZV

- *Při vymezování výstupů vyučovacího předmětu a při výběru a strukturaci učiva bychom měli respektovat věkové zvláštnosti, vzdělávací možnosti a potřeby žáků. V zájmu autoevaluačních činností je nutné, abychom výstupy předmětu utvářeli a konkretizovali tak, aby byly hodnotitelné, respektive využitelné pro stanovení vhodných kritérií hodnocení vzdělávacích výsledků žáka v daném vyučovacím předmětu.*

- ❑ Při tvorbě učebních osnov se nabízejí dvě možnosti – distribuovat a rozpracovat vzdělávací obsah jednotlivých vzdělávacích oborů ve vyučovacích předmětech do ročníků²³, nebo do delších časových úseků²⁴.
- ❑ Při formulování výstupů vyučovacího předmětu užívat aktivních sloves (rozpoznává, rozlišuje, porovná, uvede příklady, vysvětlí, zdůvodní apod.). Výstupy bychom neměli uvádět ve formě připomínající cílové zaměření předmětu. Z formulací by měla být zřejmá míra toho, co žák dokáže, ovládá.

II. V případě realizace průřezových témat vhodně zařadit tematické okruhy průřezových témat do vzdělávacího obsahu příslušného vyučovacího předmětu.

- ❑ Ve vzdělávacím obsahu vyučovacího předmětu nestačí pouze uvést názvy tematických okruhů průřezových témat, ale tyto okruhy vhodně propojit s výstupy (s učivem) a konkretizovat činnostmi a náměty zařazených tematických okruhů průřezových témat.

III. Uvést v případě potřeby další doporučené údaje: mezipředmětové souvislosti, případné další poznámky upřesňující realizaci vzdělávacího obsahu.

- ❑ Přesahy a vazby se týkají především vyjádření vztahů a vazeb k dalším předmětům a projektům v ŠVP ZV (tematickým okruhům, tématům apod.), které mají v rámci vyučovacího předmětu souvislost s probíranou problematikou. Vymezení přesahů a vazeb by však nemělo být pouze formální záležitostí, proto bychom v nich měli kromě názvu předmětu (projektu), jehož se přesahy a vazby týkají, doplnit i název tematického okruhu (tématu, činnosti) tohoto předmětu (projektu), popsat konkrétní náměty a činnosti apod.
- ❑ Poznámky upřesňující realizaci vzdělávacího obsahu je vhodné uvádět na závěr učebních osnov vyučovacího předmětu, můžeme je však zapracovat také do vzdělávacího obsahu (jako součást přesahů a vazeb – viz obecný model, jako další samostatnou kolonku v nabízeném modelu atp.).

V učebních osnovách můžeme vzdělávací obsah vyjádřit různými způsoby²⁵. Nejběžnější z nich je **tabulace**, kterou představuje **následující obecný model pro tvorbu vzdělávacího obsahu vyučovacího předmětu**:

²³ Zformulujeme dílčí výstupy, které postupně povedou k tomu, že bude naplněn očekávaný výstup RVP ZV. Zařadíme je do ročníků a k nim přiřazujeme (rozpracováváme) do ročníků učivo, jehož prostřednictvím žák požadovaného výstupu dosáhne.

²⁴ V tomto případě máme dvě možnosti:

- a) Zformulujeme dílčí výstupy, které postupně povedou k tomu, že bude naplněn očekávaný výstup RVP ZV. Tyto dílčí výstupy zařadíme do ročníků. Pokud by se k rozpracovaným dílčím výstupům přiřazovalo opakovaně stejné učivo, je možné je uvést pro více ročníků najednou.
- b) Zformulujeme dílčí výstupy, které postupně povedou k tomu, že bude naplněn očekávaný výstup RVP ZV. Tyto výstupy jsou zpracovány pro delší časové období. V takových případech musíme učivo rozpracovat do jednotlivých ročníků, aby bylo zřejmé, prostřednictvím jakého učiva chce škola v daných ročnících cyklicky budovat očekávané výstupy žáků.

²⁵ Popsané způsoby zpracování vzdělávacího obsahu vyučovacích předmětů se mohou v jednotlivých předmětech lišit. Při zachování podmínky „ročníkového vymezení“ alespoň výstupů nebo učiva se může zpracování vzdělávacího obsahu lišit i v jednotlivých vzdělávacích obdobích jednoho předmětu.

Název vyučovacího předmětu			
ročník			
Výstup předmětu <i>Výstup rozpracovaný a zformulovaný pro daný ročník /období popřípadě delší časový úsek/ na základě distribuce a rozpracování očekávaného výstupu/ů z RVP ZV</i>	Učivo předmětu <i>Učivo začleněné do ročníku a rozpracované ve vazbě na daný výstup</i>	Konkretizované tematické okruhy - realizovaného průřezového tématu <i>Název tematického okruhu, náměty, činnosti, případně další rozpracování</i>	Další údaje, např. : přesahy a vazby, poznámky atp. <i>Vyjádření vztahů a vazeb k dalším předmětům a projektům</i>

V případě **integrovaného předmětu** je nutné jeho vzdělávací obsah utvářet v souladu s jeho pojetím v daném ŠVP ZV. Pro jeho podobu v učebních osnovách lze například využít následující model, který je modifikací předcházejícího obecného modelu:

Název vyučovacího předmětu		
ročník		
Výstup předmětu <ul style="list-style-type: none"> • Výstup zpracovaný a zformulovaný na základě očekávaných výstupů oborů X a Y z RVP ZV	Učivo předmětu <ul style="list-style-type: none"> • <i>Učivo zpracované a zformulované na základě učiva oborů X a Y z RVP ZV</i>	Přesahy a vazby <ul style="list-style-type: none"> • <i>Vyjádření vztahů a vazeb k dalším předmětům a projektům v ŠVP ZV předmětu souvislost s probíranou problematikou</i>

Do vzdělávacího obsahu vyučovacího předmětu, stejně tak i do dalších částí učebních osnov (tj. do charaktericky vyučovacího předmětu nebo do poznámek upřesňujících realizaci vzdělávacího obsahu) můžeme začlenit i **výpověď o způsobech a kritériích hodnocení výkonu žáka v daném vyučovacím předmětu**. Otázkou hodnocení žáka se budeme zabývat v kapitole 3.6. V této kapitole přinášíme též ukázky stanovení dílčích kritérií, která mohou být využitelná v rámci hodnocení v daném vyučovacím předmětu.

Modely zpracování vzdělávacího obsahu, stejně jako doporučení uvedené v úvodu kapitoly lze chápat jako **obecná východiska** otevírající možnost dalších variant a modifikací řešení vzdělávacího obsahu vyučovacího předmětu v učebních osnovách. V následujících ukázkách přinášíme již konkrétní příklady různých podob zpracování vzdělávacího obsahu v ŠVP ZV.

Ukázka 22

Příklad zpracování části vzdělávacího obsahu pro vyučovací předmět Český jazyk
Ukázka je převzata ze ŠVP ZV Základní školy Litvínov, Šafaříkova 991 a upravena pro potřeby Manuálu.

Český jazyk

Ročník: 4.

Očekávané výstupy z RVP ZV	Školní výstupy	Učivo	Přesahy a vazby (mezipředmětové vztahy, průřezová témata)
<p>Žák: Čte s porozuměním přiměřeně náročné texty potichu i nahlas.</p>	<p>Žák:</p> <ul style="list-style-type: none"> - interpretuje v daném přiměřeném rozsahu čtený text - dokáže rozčlenit text podle osnovy - provede charakteristiku postav, děje - vyjadřuje nezaujatý postoj k textu 	<p>KOMUNIKAČNÍ A SLOHOVÁ VÝCHOVA Analytické čtení Vyhledávací čtení Prožitkové a věcné čtení</p>	<p>M – přirozená čísla OSV– vede k porozumění sobě samému a druhým (Sebepoznání a sebepojetí)</p>
<p>Rozlišuje podstatné a okrajové informace v textu vhodném pro daný věk, podstatné informace zaznamenává.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - porozumí textu - shrnuje a zaznamenává základní informace - třídí získané informace - rozlišuje pojem podstatné a okrajové informace 	<p>Čtení jako zdroj informací (encyklopedie, časopisy audionahrávky)</p>	<p>VL – práce s mapou PŘ – jmenný rejstřík živočichů a rostlin OSV– rozvíjí základní dovednosti dobré komunikace (Komunikace)</p>
<p>Posuzuje úplnost či neúplnost jednoduchého sdělení.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - srovnává obsah textu - uvádí vhodné příklady k porovnávání - vyvodí závěr sdělení - pracuje s osnovou, na základě osnovy sestaví text 	<p>Orientace v textu pověsti, bajky, povídky</p>	<p>VL – historická období VV – výtvarné pojetí VMEGS– rozvíjí schopnost srovnávat projevy kultury v evropském a globálním kontextu nachází společné znaky (Evropa a svět nás zajímá)</p>

Ukázka 23

Příklad zpracování vzdělávacího obsahu integrovaného předmětu **Člověk, podpora a ochrana zdraví** v učebních osnovách ŠVP
Ukázka je vytvořena oborovými didaktiky VÚP v návaznosti na ukázkou učebního plánu a charakteristiky ŠVP a na základě zkušeností získaných z analýz ŠVP ZV pilotních škol.

Integrovaný vyučovací předmět: Člověk, podpora a ochrana zdraví – 8. ročník

Vzdělávací obsah

Očekávané výstupy v RVP ZV

- určí polohu a objasní stavbu a funkci orgánů a orgánových soustav lidského těla, vysvětlí jejich vztahy*
- dává do souvislosti složení stravy a způsob stravování s rozvojem civilizačních chorob a v rámci svých možností uplatňuje zdravé stravovací návyky*
- objasní vznik a vývin nového jedince od početí až po stáří*
- v souvislosti se zdravím, etikou, morálkou a životními cíli mladých lidí přijímá odpovědnost za bezpečné sexuální chování*

55

Ročníkové výstupy	Učivo	Téma	Průřezová témata, kontexty a přesahy, další poznámky
<ul style="list-style-type: none"> • určí polohu, objasní stavbu a funkci orgánů trávicí soustavy • vysvětlí rozvoj civilizačních chorob vznikajících jako důsledek nesprávné výživy • uplatňuje (v mezích svých možností) v denním režimu zásady zdravého stravování, včetně pravidelné pohybové aktivity	<ul style="list-style-type: none"> • anatomie a fyziologie trávicí soustavy • výživa a civilizační choroby – obezita, srdečně cévní choroby, cukrovka, nádorová onemocnění, kazivost zubů • redukční diety, bulimie, anorexie; kontakty na služby odborné pomoci • pohybový režim jako preventivní ochrana zdraví a předcházení obezity	Trávicí soustava Výživa a civilizační choroby	Mediální výchova: <i>Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení</i> Člověk a svět práce: Příprava pokrmů

<ul style="list-style-type: none"> • zná rizika spojená s poruchami v příjmu potravy, ví , kde hledat odbornou pomoc • určí polohu, objasní stavbu a funkci orgánů rozmnožovací soustavy • orientuje se ve vývoji plodu a průběhu porodu • zná základní potřeby těhotné ženy a orientuje se v potřebách dítěte po narození • vysvětlí, proč organismus dospívající dívky není biologicky a psychicky zralý pro plný intimní život • objasní zdravotní rizika předčasného ukončení těhotenství a vyvozuje z nich závěry pro osobní život 	<ul style="list-style-type: none"> • anatomie a fyziologie rozmnožovací soustavy • početí, těhotenství, porod • plánované rodičovství, asistovaná reprodukce • životospráva těhotné ženy, základní péče o dítě po narození • biologická a psychická rizika předčasné sexuální zkušenosti a předčasného ukončení těhotenství (zdravotní a etický rozměr) • těhotenství a rodičovství mladistvých v souvislosti se zdravím a životními cíli mladých lidí 	<p>Lidská reprodukce, reprodukční zdraví Odpovědné sexuální chování</p>	<p>Osobnostní a sociální výchova – Morální rozvoj (rozhodování v eticky problematických situacích)</p> <p>Doporučená spolupráce s gynekologem, sexuologem a pediatrem.</p>
---	--	---	---

Komentář:

Příklad je vytvořen v návaznosti na ukázkou učebního plánu. V něm jsou ze vzdělávacích oborů Přírodopis a Výchova ke zdraví vytvořeny samostatné předměty v 6. a 7. ročníku (u Přírodopisu i v 9. ročníku) s názvy totožnými se vzdělávacími obory, tedy Přírodopis a Výchova ke zdraví. V 8. ročníku jsou vzdělávací obsahy oborů Výchova ke zdraví a Přírodopis na základě obsahově blízkých tematických okruhů (Biologie člověka, Obecná biologie a genetika, Změny v životě člověka a jejich reflexe, Zdravý způsob života a péče o zdraví, Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence, Hodnota a podpora zdraví, Osobnostní a sociální rozvoj) funkčně propojeny do integrovaného předmětu s názvem Člověk, podpora a ochrana zdraví. Tento předmět má časovou dotaci 3 hodiny (2h z Př + 1h z VkZ).

Ukázka představuje pouze část propojení vzdělávacích obsahů těchto vzdělávacích oborů, konkrétně tematických okruhů trávicí soustava x výživa; rozmnožovací soustava, lidská reprodukce x zdravotní rizika předčasné sexuální zkušenosti. Další nosné vazby lze rozpracovat mezi tematickými okruhy Biologie člověka x Způsob života a péče o zdraví, Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence, Hodnota a podpora zdraví.

Ukázka 24

Příklad zpracování vzdělávacího obsahu vyučovacího předmětu Tělesná výchova.

Ukázka je zpracována oborovým didaktikem VÚP na základě zkušeností z analýz ŠVP ZV pilotních škol.

Učební osnovy vyučovacího předmětu TĚLESNÁ VÝCHOVA Tematický celek - Činnosti ovlivňující úroveň pohybových schopností a dovedností

Stupeň - období	1. stupeň - 1. období			1. stupeň - 2. období		2. stupeň				
Ročníky	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	
Výstupy RVP ZV	<i>(TV2) zvládá v souladu s individuálními předpoklady jednoduché pohybové činnosti jednotlivce nebo činnosti prováděné ve skupině; usiluje o jejich zlepšení</i>			<i>(TV6) uplatňuje kondičně zaměřené činnosti, projevuje přiměřenou samostatnost a vůli po zlepšení úrovně své zdatnosti (TV8) zvládá v souladu s individuálními předpoklady osvojované pohybové dovednosti</i>		<i>(TV 17) usiluje o zlepšení své tělesné zdatnosti; z nabídky volí vhodný rozvojový program (TV 21) zvládá v souladu s individuálními předpoklady osvojované pohybové dovednosti a tvořivě je aplikuje ve hře, soutěži, při rekreačních činnostech</i>				
Téma	Atletika (základy atletických činností)									
Výstupy školy	<i>zvládá podle svých předpokladů základy techniky rychlého běhu (zrychlování z klidu do maxima) a vytrvalého běhu (běhu střídaného s chůzí)</i>			<i>podle svých předpokladů zlepšuje úroveň výkonů v běžecké rychlosti a vytrvalosti a odrazové schopnosti; je schopen samostatně uplatňovat vhodné rozvojové činnosti</i>		<i>podle svých předpokladů zlepšuje úroveň výkonů v běžecké rychlosti a běžecké vytrvalosti a odrazové schopnosti v bězích a skocích; samostatně volí a uplatňuje vhodné rozvojové činnosti</i>				
		<i>zvládá spojení startu na signál a běhu</i>					<i>zvládá podle svých předpokladů techniku i taktiku rychlého běhu a vytrvalého běhu v terénu i na dráze</i>			
	<i>zvládá podle svých předpokladů základní techniku odrazu z odrazové nohy</i>			<i>zvládá podle svých předpokladů základní techniku rychlého a vytrvalého běhu na dráze i v terénu</i>		<i>podle svých předpokladů zvládá techniku hodů míčkem z rozběhu</i>		<i>a vrhu koulí</i>		
		<i>zvládá základní techniku skoku do dálky z krátkého rozběhu</i>			<i>zvládá podle svých předpokladů základní techniku skoků do dálky a do výšky z ind. (krátkého) rozběhu; techniku hodů míčkem z rozběhu</i>		<i>zvládá podle svých předpokladů techniku skoků do dálky a do výšky z individuálního rozběhu</i>			
		<i>zvládá základní techniku hodů míčkem z místa a chůze</i>								
Učivo	průpravná běžecká cvičení, pohybové hry pro rozvoj běžecké rychlosti a startovní reakce			průpravná běžecká cvičení, běžecká abeceda		průpravná běžecká cvičení, běžecká abeceda, speciální běžecká cvičení; běh na 60 m (technika a taktika běhu v závodech), běh do 100 m (CH)				
	rychlý běh do 30 m	rychlý běh do 60 m		nízký start z bloků na startovní povely, běh na 60 m		motivovaný běh v terénu běh v terénu - do 20 minut souvislý rovnoměrný, do 12 minut nerovnoměrný; vytrvalý běh na dráze do 1500 m (D), do 3000 m (CH)				
	polovysoký start	nízký start (s oporou, z bloků)				běh v zatáčce	štafet. předávka	štafetový běh		
	výběhy na signál různého druhu a z různých poloh			motivovaný běh v terénu běh v terénu do 15 minut; vytrvalý běh na dráze do 1000 m		přeběh překážek	překážkový běh (přes improvizované i umělé nízké překážky)			
motivovaný běh v terénu běh v terénu (běh prokládaný chůzí, souvislý běh)										

	skok do dálky z místa a chůze	skok do dálky z rozběhu		průpravná odrazová cvičení; skok do dálky z individuálního rozběhu; skok do výšky z krátkého rozběhu	skok do dálky z plného rozběhu a odrazem z břevna;	
		(3-4 dvojkroky) odrazem z pásma 50 cm	(5-7 dvojkroků) odrazem z břevna		skok do výšky z plného rozběhu (volba stylu podle podmínek)	
	hod míčkem z místa	hod míčkem z chůze		hod míčkem z rozběhu	hod míčkem z rozběhu (350 g); vrh koulí spojení sunu a odvrhu;	hod diskem a oštěpem
Přesahy, souvislosti poznámky	Atletické činnosti v tělocvičně, na hřišti i v terénu spojovat s bezpečností v konkrétních podmínkách.					
	Činnosti v terénu - přírodě propojovat s environmentální výchovou (ochranou přírody), případně dopravní výchovou.					
					Při soutěžích (přípravě a vyhodnocování výsledků) používat výpočetní techniku, využívat prvky mediální výchovy	
					Od 4. ročníku jsou zařazovány prvky mediální výchovy směřující dovednostem prezentovat informace ze soutěží.	
Pokud není uvedeno jinak, je učivo koncipované a osvojené v nižším ročníku dále rozvíjeno v dalších ročnících obdobích. Tučně označené učivo je výběrové pro 2. stupeň ZŠ.						

Komentář:

Osnování do delších časových úseků (respektive kombinace osnování po ročnících a po delších úsecích) je v některých vyučovacích předmětech či tématech vhodné. U TV k nim patří především činnosti, při nichž je hlavním smyslem rozvoj pohybových schopností a pohybových dovedností. Ty jsou do té míry předurčeny somatotypem žáků, jejich genetickými předpoklady, konkrétní etapou vývoje žáka i jeho aktuálním zdravotním stavem, že není vhodné určovat jednoznačné výstupy (výkony, úroveň dovedností) pro jednotlivé ročníky, ale pro delší období. Rozptyl ve výsledcích (výkonech) žáků je tak velký (a s vývojem žáků ještě narůstají), že je možné postupovat pouze podle konkrétně zjištěných dovedností a výkonů jednotlivých žáků a jejich změn (zlepšování).

Rovněž učivo, které se cyklicky opakuje, je skutečně prostředkem k postupnému osvojování dovedností v tom smyslu, že někteří žáci se k ucelené podobě dovedností dopracují za různě dlouhou dobu a na odlišné úrovni. Proto nemůžeme striktním vymezením výstupu či učiva takové žáky limitovat. Skutečně konkrétní úkoly a prostředky k jejich zvládnutí zůstávají na učitelích, který dokonale zná každého žáka a může jej průběžně sledovat a hodnotit.

Pro ukázkou tvorby osnov po obdobích (v kombinaci s osnováním po ročnících) jsme vybrali téma Atletika z tematického celku Činnosti ovlivňující úroveň pohybových dovedností. Toto osnování je vhodné právě u cyklicky se opakujících činností, které se realizují na stejném učivu. Typickým příkladem je třeba osnování rychlého běhu. Výstupem je vždy osobní výkon (zlepšování běžecké rychlosti), individuální technika, případně taktika. Rovněž učivo se prakticky od 3. ročníku nemění a odehrává se převážně na úseku 60 m, motivovaném běhu v terénu či na dráze atd..

Konkrétní ukázkou volí i jiný způsob tabulace (ve vertikální rovině). Umožňuje tak postavit vedle sebe učivo celého základního vzdělávání v daném tématu. Je tak možné sledovat nejen nárůst požadavků základních a dílčích témat, ale i náročnost učiva. Osnovy zahajují očíslovanými výstupy z RVP ZV, které budou společné i pro další témata rozvíjející konkrétní pohybové dovednosti. V rámci konkrétního tématu se pokračuje dílčími výstupy, rozpracováním učiva a vazbami mezi tématy či obory, odkazy na průřezová témata atd.

Podobně bude osnování pokračovat v ostatních druzích sportu (gymnastika, sportovní hry, pohybové hry, úpoly, plavání, turistika, lyžování).

Osnování tohoto typu není snadné, ale ve svém výsledku je přehledné a vhodně prezentuje činnosti i návaznosti pro práci učitele v jednotlivých ročnících.

Ukázka 25

Příklad zpracování vzdělávacího obsahu vyučovacího předmětu Hudební výchova.
Ukázka je převzata ze ŠVP ZV Základní školy Havlíčkův Brod a upravena pro potřeby Manuálu.

Hudební výchova

Očekávané výstupy na konci 1. období

Žák:

- zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase v durových, popř. v molových tóninách s využitím správných pěveckých návyků (správně vyslovuje, používá pěvecké dýchání, dbá na hlasovou hygienu)
- rytmizuje a melodizuje jednoduché texty
- využívá jednoduché hudební nástroje
- reaguje pohybem na znějící hudbu, zvládá jednoduché lidové tance
- rozlišuje základní hudební nástroje
- rozpozná jednotlivé kvality tónů

Učivo:

1. ročník

- Vokální činnosti
  - správné dýchání, zřetelná výslovnost, uvolněné zpívání
  - rytmizace jednoduchých slovních spojení, říkadel
- Poslechové činnosti
  - rozlišení zvuku, tónu, hlasu mluveného a zpívaného
  - rozpoznání některých hudebních nástrojů (klavír, housle, kytara, flétna)
  - seznámení s hymnou České republiky
- Instrumentální činnosti
  - doprovod na jednoduché rytmické nástroje
- Hudebně pohybová činnost
  - správné držení těla
  - jednoduché taneční hry
  - chůze, pochod

2. ročník

- Vokální činnosti
  - hospodárné dýchání, zřetelná výslovnost, uvolněné zpívání, dodržování rytmu
- Poslechové činnosti
  - seznámení s lidovými a umělými písněmi
  - poznávání dalších hudebních nástrojů (trubka, klarinet, buben)
  - skladby dle výběru učitele přiměřené k věku dětí
- Hudební nauka
  - poznávání vzestupné a sestupné melodie
  - seznámení s pojmy notová osnova, houslový klíč, noty
  - hodnota not (nota celá, půlová, čtvrtěová)
  - rozlišování tempa (pomalé, rychlé)
- Instrumentální činnost
  - jednoduchý doprovod na rytmické nástroje
- Hudebně pohybová činnost
  - procvičování již osvojené pohybové činnosti
  - osvojení poskoku, přeměnného kroku

3. ročník

- Hlasová výuka
  - pokračování v osvojených činnostech z předešlých ročníků (dýchání, výslovnost, uvolněný zpěv)
  - správný pěvecký postoj
  - osvojování pěveckého dělení slov
- Poslech
  - poznávání hudby zábavné, slavnostní
  - skladby B. Smetany, A. Dvořáka, L. Janáčka
  - zdokonalování se v poznávání hudebních nástrojů (klarinet, lesní roh, fagot, příčná a zobcová flétna)
- Hudební nauka
  - seznámení s názvy not ($c_1 - h_1$)
  - nota osminová, pomlky
  - taktování dvoudobého taktu
- Instrumentální činnost
  - zdokonalování doprovodu na rytmické nástroje
- Hudebně pohybová činnost
  - taktování na 2 doby
  - chůze dvoudobá
  - vyjádření hudební nálady

Komentář:

Vzdělávací obsah vyučovacího předmětu Hudební výchova je utvořen tak, že očekávané výstupy jsou z RVP ZV na 1. stupni distribuovány a rozpracovány do období, učivo je pak v návaznosti na tyto výstupy členěno do jednotlivých ročníků.

3.6 Hodnocení žáků a autoevaluace školy

Nedílnou součástí výchovně vzdělávacího procesu probíhajícího ve škole jsou činnosti spojené s hodnocením žáků a autoevaluací práce školy²⁶. **Hodnocení žáků** je běžnou činností, kterou učitel ve škole vykonává průběžně ve výuce (ale i mimo ni) po celý školní rok. Nicméně vzhledem ke změnám, které do škol přináší nové kurikulum prostřednictvím RVP ZV, je nutno změnit přístup k hodnocení, jeho cílům i způsobům.

Poměrně novou záležitostí je i požadavek **autoevaluačních činností v rámci školy**. Doposud systém „vnitřní kontroly a hodnocení“ zajišťovaly především hospitace, závěry z pedagogických rad apod., přesto se zavedením požadavku tvorby vlastního ŠVP ZV nebudou již pedagogičtí pracovníci odkázáni na to, co zvnějšku přinese normativní dokument, ale na to, co si sami vytvoří a realizují. V důsledku toho pak nastane i potřeba získávat zpětnou vazbu o tom, jak celý systém uvnitř školy funguje.

Hodnocení žáků a autoevaluace školy je v rámci vnitřní (interní) **evaluace**²⁷ popisována prostřednictvím **příslušné kapitoly ve školním vzdělávacím programu**.

3.6.1 Hodnocení žáka ve škole

Cílem hodnocení je **poskytnout žákovi zpětnou vazbu**, prostřednictvím níž získává informace o tom, jak danou problematiku zvládá, jak dovede zacházet s tím, co se naučil, v čem se zlepšil a v čem ještě chybuje. Nedílnou součástí hodnocení musí být konkrétní návod, jak má žák postupovat, aby přetrvávající nedostatky odstranil.

Učitelé by měli zejména dbát na to, aby prostřednictvím hodnocení nedocházelo k rozdělování žáků na úspěšné a neúspěšné, schopné a neschopné. Hodnocení by nemělo být zaměřeno primárně na srovnávání žáka s jeho spolužáky, mělo by se soustředit na individuální pokrok každého žáka, respektive na hodnocení naplnění předem stanovených požadavků²⁸. Nedílnou součástí hodnocení žáka ve škole je též hodnocení jeho chování a projevů. Celkově však hodnocení nesmí vést ke snižování důstojnosti a sebedůvěry žáků.

²⁶ Autoevaluaci lze vymezit jako vlastní plánovitou hodnotící činnost s pravidelně se opakujícími aktivitami, která je zaměřena na hodnocení práce školy za účelem zajištění kvality vzdělávání v rámci realizovaného vzdělávacího programu. Je možné ji proto chápat jako mechanismus soustavné autoregulace vlastní pedagogické práce. Ve školní praxi tedy představuje autoevaluace soubor pravidelně se opakujících evaluačních aktivit zaměřených na sebehodnocení školy.

²⁷ **Evaluace** jako činnost představující **systematický sběr a analýzu dat** poskytuje škole informace potřebné pro zlepšení fungování jejího školního vzdělávacího programu a umožňuje jí lépe vnímat a uvědomovat si žádoucí změny, které by mohly přispět ke zvýšení efektivity programu. Prostřednictvím evaluace je umožněno pracovníkům školy, žákům i ostatním lidem mimo školu porozumět procesům, které ve škole probíhají, a tyto procesy zpětně ovlivňovat.

²⁸ Z hlediska eliminace negativních dopadů na žáka je vhodné, aby hodnocení probíhalo pokud možno neveřejně. Výsledky písemných prací ani známku ústního zkoušení není nutno oznamovat před celou třídou. Rodiče mohou získat informaci o tom, jak si jejich dítě stojí v rámci třídního srovnání, ale nemusí tuto informaci sdílet s ostatními rodiči (např. při kolování klasifikačního archu ve třídě při třídních schůzkách a podobně).

Jedním z hlavních cílů pedagogické práce by se mělo stát **oslabování vnější motivace žáků – motivace prostřednictvím známek** (učení pro známky), která je odborníky považována za škodlivou nejen ve vztahu k učebním výsledkům, ale zejména ve vztahu k studijním návykům a aspiracím, a naopak **posilování motivace vnitřní**, která je podporována žakovým vlastním (sebe)hodnocením.

Pro efektivní proces učení je žádoucí, aby zpětná vazba byla co nejhojnější. Je vhodné, aby se do procesu hodnocení kromě učitele zapojili i samotní žáci. To nastává například při kooperativním vyučování, jehož přirozenou součástí je zpětná vazba od všech členů skupiny.

3.6.2 Pravidla pro hodnocení žáka

Nejvýraznější změna v hodnocení žáka (žakových výsledků) oproti současné praxi spočívá v tom, že se toto hodnocení bude vztahovat především k dosahování **očekávaných výstupů** v jednotlivých vzdělávacích oborech, respektive **vyučovacích předmětech**, a současně s tím i k utváření **klíčových kompetencí**²⁹. V pravidlech pro hodnocení žáka, která škola ve svém ŠVP ZV vytváří, je proto nezbytné:

- vymezit **způsoby hodnocení**, které budou na jednotlivých stupních (konkrétních ročnících, vyučovacích předmětech) při hodnocení žaková výkonu využívané (klasifikace, slovní hodnocení, kombinace obou způsobů);
- stanovit **kritéria hodnocení**, která budou pro jednotlivé způsoby hodnocení žaková výkonu obecně platná a při hodnocení využívána.

Pravidla pro hodnocení výkonů žáků musí být vymezena pro celé vzdělávání (tj. pro celý devítiletý cyklus) a vytvořena v souladu se společnými výchovnými a vzdělávacími strategiemi na úrovni školy. Pravidla pro hodnocení žáka jsou vytvářena ve spolupráci všech učitelů a na úrovni ŠVP ZV se pro ně stávají závaznými.

Způsoby a kritéria hodnocení mohou být ještě dále v ŠVP ZV specifikovány v rámci jednotlivých stupňů (ročníků) školy popřípadě i vyučovacích předmětů (příslušná kapitola v ŠVP ZV může popisovat rozdílné způsoby hodnocení na 1. a 2. stupni, hodnocení může být dále rozpracováno do jednotlivých vyučovacích předmětů a stát se součástí učebních osnov apod.).

3.6.2.1 Způsoby hodnocení žáka

Způsoby hodnocení si škola určuje podle vlastních podmínek a záměrů popsanych ve vzdělávacích strategiích školy. Vedle hodnocení známkou – klasifikací, lze využít hodnocení slovní, bodové nebo procentuální apod.

²⁹ Úroveň klíčových kompetencí vyjádřená v RVP ZV je stanovena jako „výstupní kvalita“ na konci základního vzdělávání, přičemž utváření a rozvíjení těchto kompetencí se děje přímo v procesu vzdělávání na dané škole. Provázanost klíčových kompetencí se vzdělávacím obsahem je v RVP ZV deklarována prostřednictvím cílového zaměření vzdělávacích oblastí. Znamená to, že na utváření klíčových kompetencí se rovnoměrně podílejí všechny vzdělávací oblasti a že osvojení klíčových kompetencí je podmíněno dosažením očekávaných výstupů ze všech oborů zahrnutých do povinného vzdělávání na konci 9. ročníku.

Nejběžněji používané **hodnocení pomocí klasifikace** může být doplněno, či úplně nahrazeno **hodnocením slovním**³⁰, neboť toto dokáže lépe postihnout individuální pokrok každého žáka a poskytnout celistvější informace o silných a slabých stránkách jeho výkonu. Umožňuje rovněž hodnotit ty aspekty vzdělávání, které dosud předmětem hodnocení nebyly a jejichž hodnocení tradičními formami nedává dobrý smysl (např. skupinovou práci). Kvalitní slovní hodnocení může být rovněž hodnotným východiskem pro rozhovor o výsledcích žáka s ním samotným a jeho rodiči. (Podkladem pro rozhovor může být například vyjádření žáka a jeho rodičů k hodnocení provedenému učitelem.)

Aby slovní hodnocení splnilo svoji informativní funkci a zároveň žákovi neublížilo, musí být dostatečně konkrétní a soustředit se výlučně na žákův výkon. Nemělo by obsahovat formulace typu „ve třídě patříš k podprůměru“, nálepky typu „jsi dobrý žák“ ani obecné pochvaly typu „mám z tebe radost“. Mělo by se soustředit na popis toho, co se žák naučil (co dokázal), eventuálně jaké nedostatky by měl odstranit (a jak).

Ukázka 26

Ukázka části kapitoly ŠVP ZV Základní školy Gagarinova, Olomouc - Droždín, v níž škola vymezuje pravidla hodnocení žáků

PRAVIDLA PRO HODNOCENÍ A KLASIFIKACI ŽÁKŮ

1.1 Základní východiska pro hodnocení a klasifikaci

Jednou z podmínek efektivního učení je zpětná vazba, která poskytuje žákovi informace o správnosti postupu, průběhu či výsledku. Při poskytování zpětné vazby klademe důraz na vhodnou formulaci (zaměření na problém, činnost, nikoliv hodnocení osoby) – přednost dáváme pozitivnímu vyjádření.

V prvním, druhém a třetím ročníku jsou žáci hodnoceni slovně v podobě dopisu od svých učitelek. Slovní hodnocení na rozdíl od běžné klasifikace známkami umožňuje především podat dítěti zpětnou vazbu o dosažení osobních pokroků při osvojování konkrétních dovedností, vědomostí a návyků bez srovnávání s ostatními žáky.

Ve čtvrtém ročníku se ke slovnímu hodnocení přidávají i známky. Nadále stavíme na povzbuzení, ocenění a na pozitivní motivaci. Přejeme si, aby se naši žáci učili ne pod hrozbou špatných známek, ale s vědomím smysluplnosti získávaných poznatků.

Součástí hodnocení je i sebehodnocení dětí, jejich snaha a schopnost posoudit nejen svoji práci, ale i vynaložené úsilí, osobní možnosti a rezervy.

K hodnocení, klasifikaci a sebehodnocení používají žáci a učitelé tzv. Informační knížku se školním názvem Tereza.

³⁰ Zdomácnění slovního hodnocení ve školách bude pravděpodobně probíhat pozvolna a postupně. Bude mu předcházet proces, ve kterém se učitelé naučí stanovovat výukové cíle a vymezovat cílové stavy charakterizující jejich dosažení. Na tento proces bude navazovat stanovování kritérií hodnotících míru dosažení těchto cílových stavů a volba nástrojů pro jejich ověřování. Očekáváme, že se učitelé od počátku tvorby ŠVP budou snažit konkretizovat očekávané výstupy a přemýšlet o metodách jejich hodnocení. Je však zřejmé, že většině škol potrvá několik let, než tuto dovednost rozvinou natolik, aby se stala běžnou součástí jejich práce a umožnila zavedení kvalitního slovního hodnocení. Z hlediska pozitivního vývoje školy je tedy nezbytné, aby přechod ke konkretizaci kritérií slovního hodnocení byl zahájen. Na druhé straně proces aplikace slovního hodnocení nelze urychlit. To platí ve zvýšené míře o klíčových kompetencích, jejichž rozvíjení a následné hodnocení bude představovat dlouhodobou promyšlenou práci ze strany celých pedagogických sborů.

Hodnocení prospěchu a chování se řídí těmito zásadami:

1. Být otevřený k dětem i rodičům, stanovit a vysvětlit jasná kritéria pro hodnocení.
2. Umožnit žákům účast na hodnotícím procesu.
3. Hodnotit individuální pokrok bez srovnávání s ostatními.

1.2 Hodnocení a klasifikace žáků

1.2.1 Základní pravidla pro použití klasifikace

1. Zámka z vyučovacího předmětu nezahrnuje hodnocení žákova chování.
2. Klasifikujeme jen probrané a procvičené učivo. Žáci mají možnost a dostatek času k naučení, procvičení a zažití učební látky.
3. Učitel vyváženě hodnotí a promítá do klasifikace a hodnocení: vědomosti, dovednosti, postup, práci s informacemi, úroveň komunikace a tvořivost žáka.
4. Při klasifikaci používá učitel pěti klasifikačních stupňů.
5. Písemné práce žáků jsou zakládány do složek.
6. Všechny písemné práce jsou včas oznámeny, aby žáci měli dostatek času se na ně připravit.
7. Tradiční ústní zkoušení u tabule je nahrazeno efektivnějšími způsoby zjišťování vědomostí a dovedností žáků.
8. Významným prvkem procesu učení je práce s chybou. Žáci mají právo dělat chyby – chyba je příležitost naučit se to lépe.

1.2.2 Základní pravidla pro použití slovního hodnocení

1. Hodnocení je prvotně zaměřeno na poskytování zpětné vazby o průběhu a výsledku činností žáka. Žák dostává informace také o tom, jakým způsobem může dosáhnout lepších výsledků v problémových oblastech.
2. Učitel hodnotí osobní pokrok žáka, porovnává jeho aktuální výkon s předchozími výsledky práce.
3. Hodnocení je vždy adresné a osobně se obrací k tomu, komu je určeno – k žákovi.
4. V průběhu vzdělávání a výchovy jsou rodiče žáků 1. až 3. ročníku informováni slovním zápisem s měsíční pravidelností.
5. Ve 4. a 5. ročníku je zpravidla čtvrtletní klasifikace doplněna slovním hodnocením formou osobního dopisu žákovi.

Nástrojem využitelným pro **hodnocení práce žáků** se může stát např. **žákovské portfolio**. Termín portfolio v pedagogice označuje shromažďování materiálů různého druhu tak, aby dokumentovaly stav vědomostí a dovedností žáka. Neshromažďují se tedy všechny práce, ale jen ty, z kterých je zřejmé částečné či úplné zvládnutí dané problematiky. Materiály by měly být zásadně zařazovány s vědomím a souhlasem žáka, ještě lépe, aby žák sám navrhl, co do portfolio zařadit. Učitel by měl být se žákem domluven i o tom, jak často (v jakých časových intervalech, za jakých podmínek apod.) bude žák své portfolio aktualizovat a jaký typ materiálů do něj bude vkládat. Materiály se mohou samozřejmě v průběhu času třídit nebo nahrazovat. Materiály mohou mít různou podobu, vedle písemných dokumentů mohou obsahovat např. výrobky žáka, videozáznamy žákových projektů. Učitel může do portfolio žáků zařazovat i vlastní popis výkonu nebo situace, která nějakým způsobem dokumentuje pokroky žáka. Žáci si po dohodě s vyučujícím mohou do svého portfolio zařazovat i osobní záznamy, fotografie, záznamy o úspěších v mimoškolní činnosti. Výhoda portfolio spočívá v tom, že do něj nejsou zařazovány

žákovi nezdary. Dokumentování žákova pokroku přispívá k udržení vnitřní motivace k učivu.

3.6.2.2 Kritéria hodnocení žáka

Kritéria hodnocení žáka představují soubor **obecně platných kritérií stanovených školou pro jednotlivé způsoby hodnocení žákova výkonu ve vyučovacích předmětech**. Kritéria hodnocení žáka by měla být zpracována tak, aby zohledňovala jeho individualitu (jeho možnosti – osobnostní maximum žáka) a aby odrážela společné výchovné a vzdělávací strategie školy. **Kritéria hodnocení žáka je zapotřebí odvíjet od klíčových kompetencí**, tj. formulovat je tak, aby se do nich jednotlivé aspekty klíčových kompetencí promítly.

Obecná kritéria hodnocení žáka stanovená v ŠVP ZV lze dále rozpracovávat pro hodnocení v jednotlivých vyučovacích předmětech. Rozpracování kritérií je důležité zejména z toho důvodu, že RVP ZV ukládá školám povinnost hodnotit takové aspekty vzdělávání, které dosud předmětem hodnocení nebyly a u kterých je objektivní hodnocení obtížnější, než je tomu u běžně hodnocených vědomostí. **Rozpracování kritérií umožňuje si dobře rozmyslet, co pro nás ta či ona kompetence v daném vyučovacím předmětu představuje, jak jí rozumíme, jak poznáme, v jaké míře si ji žák osvojil.**

Pro inspiraci přinášíme následující ukázky, v nichž jsou uvedena kritéria pro hodnocení dílčích výstupů v několika oblastech vzdělávání pro odlišné věkové skupiny žáků v té podobě, v jaké je používají např. učitelé ve školách v Austrálii.

Ukázka 27

Kritéria pro hodnocení experimentální práce žáků prvního stupně

Žáci měli za úkol odhadnout objemy vody v několika nádobách a poté je změřit.

Stupeň 1

Žák používá efektivní a správné metody pro měření objemu vody. K měření používá správných odměrných nádob a dílčí měření zaznamenává s přesnými údaji. Měření provádí rychle a s jistotou. S jednotkami pracuje rutinně, vhodné jednotky užívá bez zaváhání. Počáteční odhady jsou přesné.

Stupeň 2

Při výběru vhodných metod pro měření objemu vody postupuje žák metodou pokusu a omylu, ale nakonec dochází ke správným závěrům. Při používání metod a jednotek měření si může počínat nekonzistentně nebo zmateně, zejména na počátku experimentu. V průběhu realizace experimentu nabývá větší jistoty, učí se. Počáteční odhady jsou ve správných jednotkách, ale jsou nepřesné.

Stupeň 3

Porozumění metodám měření objemu vody je nedostatečné. Žák si neuvědomuje, že měření vyžaduje přesnost a úplnost. V průběhu experimentu může rovněž docházet k tomu, že žák metody změní. Jednotky jsou používány zmateně nebo nesprávně. Měření je neefektivní, žák nepostupuje systematicky, případně zapomíná zaznamenávat dílčí měření. Počáteční odhady odrážejí nedostatečné porozumění základním pojmům. Žák vyžaduje při práci vedení.

Stupeň 4

Při měření objemu vody nepoužívá žák efektivní metody nebo mění metody v průběhu experimentu, aniž by k tomu měl dobrý důvod. Měření jsou nepřesná a neúplná. Žák se dostatečně nevyzná

v jednotkách. Původní odhady odrážejí minimální porozumění základním pojmům. Žák potřebuje při práci vedení.

Stupeň 5

Žák nerozumí problému a není schopen na něm pracovat.

Ukázka 28

Kritéria, podle kterých je posuzována úroveň čtenářských kompetencí žáků druhého stupně a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií:

Pokročilá

Čtenáři s pokročilými čtenářskými dovednostmi a strategiemi jsou schopni nově uspořádat myšlenky prezentované ve specializovaných a složitých textech a navázat na ně vlastními úvahami. Příklady takových textů mohou být vědecké statě, literární eseje, historické dokumenty a takové materiály, se kterými se sekáváme na technických pracovištích. Jsou rovněž schopni vysledovat vazby mezi myšlenkami i tehdy, když nejsou explicitně vyjádřeny, a činit vhodná zobecnění i v situacích, kdy texty nejsou dobře uvozeny a postrádají srozumitelná vysvětlení.

Na této úrovni jsou žáci schopni získávat a syntetizovat informace ze specializovaných textů.

Mistrovská

Čtenáři, kteří si osvojili mistrovské čtenářské dovednosti a strategie, jsou schopni porozumět složitým literárním a informačním statím včetně textů týkajících se témat, o kterých se učí ve škole. Jsou rovněž schopni analyzovat a integrovat texty s méně známým obsahem, posuzovat text jako celek a podávat k němu vysvětlení.

Na této úrovni jsou žáci schopni vyhledávat a sumarizovat poměrně komplikované informace, porozumět jim a vysvětlit je.

Průměrná

Čtenáři schopní využívat průměrných čtenářských dovedností a strategií umějí vyhledávat, nalézt a uspořádat informace, které naleznou v relativně dlouhých statích a jsou schopni rozpoznat parafráze přečteného textu. Umějí rovněž činit závěry a zobecnění týkající se hlavních myšlenek a záměru autora v literárních textech i v textech z oblasti přírodních a společenských věd.

Na této úrovni jsou žáci schopni vyhledávat detailní informaci, propojovat myšlenky a tvořit zobecnění.

Základní

Čtenáři, kteří si osvojili základní čtenářské dovednosti a strategie, jsou schopni nalézt a rozpoznat údaje v jednoduchých sloupcích, povídkách a novinových článcích. Dále jsou schopni propojit myšlenky z krátkých, nekomplikovaných textů a vyvozovat z nich závěry.

Na této úrovni jsou žáci schopni porozumět detailním nebo návazným informacím.

Elementární

Čtenáři, kteří si osvojili elementární čtenářské dovednosti a strategie, jsou schopni se řídit jednoduchými psanými pokyny. Jsou rovněž schopni popsat s užitím slov, obrátů a vět jednoduchý obrázek a podle jednoduchých vodítek v textu rozpoznat známý předmět.

Na této úrovni jsou žáci schopni vykonávat jednoduché izolované čtenářské úkoly.

Ukázka 29

Kritéria pro hodnocení ústní prezentace

Jednotlivá kritéria jsou hodnocena stupni 1-4, výborný, dobrý, slabý, nedostatečný.

1. Žákovi se daří vzbudit a udržet pozornost posluchačů.
2. Žák hovoří v celých větách, používá bohatých jazykových prostředků.
3. Žákův projev není monotónní (vhodně užívá zvukových prostředků).
4. Na žákovi nejsou patrné známky trémy.

Ukázka 30

Kritéria pro hodnocení skupinové práce

Podle uvedených kritérií hodnotí svou práci žák sám a následně ho hodnotí jeho spolupracovníci a učitel (hodnocení provádějí na škále 1-4 téměř vždy, často, někdy, zřídka)

- A. Podíl na práci skupiny
  - 1. Bez zaváhání se účastnil diskuse ve skupině.
  - 2. Na práci skupiny se podílel odpovídající měrou („neulejval se“).
  - 3. Pokoušel se ve skupině dominovat, přerušoval ostatní, příliš mnoho mluvil.
  - 4. Účastnil se skupinových aktivit.
- B. Držení se tématu
  - 5. Dával pozor, poslouchal, co bylo řečeno a uděláno.
  - 6. Svými poznámkami se snažil vracet členy skupiny zpět k tématu
  - 7. Utíkal od tématu nebo měnil téma
  - 8. Držel se tématu
- C. Navrhování užitečných nápadů a myšlenek
  - 9. Přicházel s myšlenkami a nápady, které pomáhaly skupině v její práci.
  - 10. Přicházel s užitečnou kritikou a komentáři.
  - 11. Ovlivnil rozhodnutí skupiny a její plány.
  - 12. Přišel s užitečnými nápady.
- D. Uznání
  - 13. Vyjadřoval se pozitivním a povzbuzujícím způsobem o členech skupiny a jejich nápadech.
  - 14. Vyjadřoval ostatním uznání a pochvalu za jejich nápady.
  - 15. Vyjadřoval se znevažujícím nebo nepřátelským způsobem o členech skupiny.
  - 16. Vyjadřoval druhým uznání.
- E. Zapojování druhých
  - 17. Snažil se zapojit ostatní členy skupiny kladením otázek, dotazováním se na jejich názor a vybízením je ke spolupráci.
  - 18. Snažil se docílit, aby skupina spolupracovala a dosáhla konsensu.
  - 19. Vážně se zabýval nápady, se kterými přišli ostatní.
  - 20. Snažil se zapojit ostatní.
- F. Komunikace
  - 21. Mluvil jasně a srozumitelně.
  - 22. Vyjadřoval své myšlenky jasně a efektivně.
  - 23. Komunikoval jasně a srozumitelně.
- G. Celkový dojem
  - 24. Tato pracovní skupina mi pomohla zlepšit porozumění problému a způsobům jeho řešení lépe, než kdybych pracoval sám.
  - 25. Práce v této skupině byla velmi příjemnou zkušeností.

Z teorie motivace je známo, že k udržení vnitřní motivace přispívá kromě smysluplnosti činnosti také příležitost spolupracovat a rozhodovat nebo alespoň spolurozhodovat o různých aspektech této činnosti (kdy jí budeme dělat, jakým způsobem, v jakém pořadí budou jednotlivé kroky, zda ji budeme dělat sami, nebo s někým atd.). Proto je důležité, aby do procesu **tvorby kritérií** (spolu s hodnocením – viz výše) **byli zapojeni i žáci**. Lze se s žáky např. domlouvat na **kritériích známek**. Je možné stanovit po dohodě časový interval, v jehož rámci se dá žák přezkoušet. Je možné při navrhování známky porovnat hodnocení žáka, učitele a hodnocení spolužáka, porovnávat argumenty.

Samostatnost v plánování a vůbec větší zodpovědnost za vlastní učení mohou přinést např. **písemné smlouvy mezi učitelem a žákem**, které se většinou týkají většího obsahového celku (např. souvětí v jazyce). Cílem je, aby žák problematice porozuměl a ovládl ji na určité úrovni. Stanovují se mezicíle, časový harmonogram, práva a povinnosti obou stran (např. možnost individuální konzultace, nezkoušení z jiné látky, pokud se žák intenzivně věnuje zvládnutí dohodnuté látky, povinnost používat při studiu minimálně dva nebo tři zdroje).

Tento přístup má velkou výhodu v tom, že „nenechává práci nedokončenu“. Žák si vytváří návyk, že se může podílet na rozhodování, ale domluvené učivo musí zvládnout, stanovené úkoly musí plnit.

3.6.3 Autoevaluace školy a její evaluační činnost

Pokud chceme naplánovat a provést autoevaluaci tak, aby přinesla žádané informace, které pomohou škole učinit další kroky k zefektivnění procesu výuky a zkvalitnění ŠVP ZV, je zapotřebí stanovit si **oblasti autoevaluace** (tedy vymezit ty oblasti školní práce, které jsou pro práci školy důležité a na základě kterých chceme tudíž práci školy hodnotit), **cíle** a **kritéria evaluace** (tedy měřítko, znaky, podle kterých budeme vyhodnocovat, zda se práce v dané oblasti daří), vymezit **nástroje**, které budeme využívat, a v souladu s etapami autoevaluace určit **časové rozvržení evaluačních činností**, podle něhož bude autoevaluace ve škole probíhat.

První krok autoevaluace se již odehrává před vlastní tvorbou ŠVP ZV – je jím zjištění výchozích podmínek školy (prostřednictvím SWOT analýzy, strukturované moderované diskuse apod.), od kterých se odvíjí stanovení vize a směru, kterým by se měla škola dále vyvíjet. Počáteční autoevaluace bývá zpravidla málo cílená, protože školy nemívají ještě vytvořenu vizi, tedy cílový stav, ve vztahu k němuž svou práci posuzují. Užitečnost úvodní analýzy spočívá v tom, že poskytuje rámec k diskusi o směřování školy a její žádoucí podobě.

3.6.3.1 Oblasti autoevaluace

Pro následné autoevaluační činnosti je vhodné, aby si škola vymezila určité okruhy (oblasti), v nichž chce autoevaluaci provádět. Mohou to být například některé z těchto oblastí:

- **soulad realizovaného vzdělávacího programu s ŠVP ZV** (Je realizovaný ŠVP ZV v souladu s RVP ZV a psaným ŠVP ZV? Nedochozí k opominutí některých jeho důležitých aspektů? Je všem jeho aspektům věnována odpovídající pozornost? apod.)
- **individuální vzdělávací potřeby** (Byly zjišťovány vzdělávací potřeby žáků? Byla podle potřeb žáků postavena výuka? Dbají učitelé při výuce důsledně na zohledňování individuálních vzdělávacích potřeb jednotlivých žáků? apod.)
- **spolupráce s rodinami žáků a širší komunitou** (Daří se komunikovat s rodiči všech žáků školy? Jsou názory rodičů brány v potaz ve všech situacích

týkajících se jejich dětí? Pořádá škola akce, které jsou otevřeny celé komunitě? Daří se škole zapojovat se do života v obci a pozitivně jej ovlivňovat? apod.)

- **výuka** (*Byla výuka postavena podle potřeb žáků a RVP ZV (ŠVP ZV)? Byla výuka efektivní, tj. odpovídají vzdělávací výsledky žáků vynaloženým prostředkům a úsilí? Používají učitelé ve výuce dostatečně pestrou škálu výukových nástrojů tak, aby vyšli vstříc rozmanitým potřebám jednotlivých žáků? Je výuka dostatečně stimulující? Je výuka dostatečně náročná? Je výuka založena na počátečních znalostech žáků a je propojena se zkušenostmi, které mají žáci z reálného života? Poskytují učitelé ve výuce žákům dostatečný prostor pro samostatné objevování a tvůrčí činnosti? Mají žáci dost prostoru k vyjadřování vlastních názorů? Není ve výuce kladen příliš velký důraz na znalosti? Rozvíjí výuka v dostatečné míře oborové dovednosti a klíčové kompetence? apod.)*
- **vyučovací a školní klima** (*Přispívá klima školy k dosahování cílů školy? Je klima přátelské a motivující k učení a práci? Nedochozí k zesměšňování a ponižování žáků? Chovají se učitelé k žákům vstřícně a s respektem? Chovají se k sobě učitelé vstřícně a s respektem? Chová se vedení školy k učitelům vstřícně a s respektem? Je prostředí školy bezpečné? Mají žáci důvěru k učitelům a vedení školy? Daří se škole úspěšně si poradit s projevy šikany? apod.)*
- **hodnocení žáků** (*Je podporováno sebehodnocení žáků? Jsou odpovídajícím způsobem podporovány všechny vztahové normy v hodnocení žáků – ke stanoveným požadavkům, ke spolužákům, k vlastnímu pokroku? Jsou nástroje hodnocení dostatečně rozmanité, aby umožnily vyniknout žákům s různými schopnostmi? Jsou kritéria, podle kterých jsou žákovské výkony hodnoceny, jasná a srozumitelná? Znají žáci předem kritéria, podle kterých budou jejich práce hodnoceny? Poskytuje hodnocení žákům informaci, jak svoji práci zlepšit? apod.)*
- **práce učitelů** (*Provádějí učitelé sebehodnocení své práce? Podávají učitelé žákům přiměřenou pomoc? Mají učitelé promyšleny cíle výuky, metody, nástroje i kritéria hodnocení? Spolupracují s rodiči a s ostatními učiteli? Jsou schopni identifikovat své vzdělávací potřeby a soustavně se vzdělávat? apod.)*
- **vedení školy** (*Tvoří vedení zázemí učitelům? Vytváří podmínky a klima ke kvalitní práci učitelů? Nakládá vedení s prostředky a zdroji efektivně? Spolupracuje s rodiči, organizacemi a úřady? apod.)*
- **výsledky vzdělávání** (*Jaké jsou vědomosti, dovednosti a postoje žáků v jednotlivých vzdělávacích oblastech? Na které školy žáci odcházejí? Vykonávají bývalí žáci školy povolání, na které je škola připravila? Jak se žáci uplatnili ve svém dalším životě? apod.)*
- **materiální, technické, ekonomické a hygienické podmínky** (*Má škola potřebné podmínky k naplnění cílů, které si formulovala? apod.)*

3.6.3.2 Cíle a kritéria autoevaluace

Aby výsledek autoevaluace byl co možná nejobektivnější a dal se vyjádřit v podobě jednoznačně formulovaného hodnotícího soudu, je nutné vymezit si **jasné cíle** a s nimi velice úzce související **kritéria** (měřítko, hlediska), podle kterých bude práce školy vyhodnocována.

Cíle autoevaluace si škola stanovuje vzhledem k vymezeným oblastem a s nimi souvisejícím otázkám, na něž hledá odpověď. Obecně lze říci, že **hlavním cílem autoevaluace je zhodnocení stavu** - tj. zjištění přinášející informace o tom, jak funguje ŠVP ZV, škola, jaké je prostředí, v němž se realizuje výuka apod. Tyto informace slouží jako zpětná vazba, prostřednictvím níž jsou vyvozovány kroky vedoucí k zefektivnění procesu výuky a zkvalitnění ŠVP ZV.

Kritérii (nebo také **indikátory kvality školy**) mohou být například dílčí otázky uvedené v příkladech vymezení autoevaluačních oblastí (viz 3.6.3.1 - *spokojenost rodičů s prací školy, účast rodičů na školních akcích, dobré uplatnění absolventů školy v dalším životě, individuální péče o jednotlivé žáky /např. doučování pro slabé žáky/, vyvážené kurikulum, spolupráce učitelů v pedagogickém sboru, kvalifikovanost pedagogického sboru /účasť v dalším vzdělávání/ apod.*).

Po zjištění počátečního stavu (hodnoty) těchto kritérií (indikátorů) si škola stanoví **dílčí cíle**, podle nichž bude vyhodnocovat svoji práci. Například:

- **zvýšit podíl rodičů, kteří vyjadřují spokojenost s prací školy ze 40 % na 50 %;**
- **zvýšit účast rodičů na školních akcích;**
- **zvýšit kvalitu poradenství pro volbu povolání; zvýšit podíl žáků, kteří vystudují zvolenou střední školu;**
- **zřídit doučovací kroužky a monitorovat jejich efekt na výsledky slabých žáků;**
- **zjišťovat zastoupení vzdělávacích cílů ve výuce jednotlivých učitelů a cíleně zvyšovat podíl cílů zaměřených na rozvoj dovedností a postojů;**
- **podporovat vznik skupin „spolupracujících učitelů“ (učitelů, kteří spolu vzájemně konzultují, poskytují si zpětnou vazbu, ověřují inovace ve výuce apod.) a pečlivě vyhodnocovat jejich fungování a přínos;**

(Dílčí) cíle a kritéria jsou přitom úzce provázané. Dosažený dílčí cíl v jedné etapě autoevaluace se následně může stát kritériem (hlediskem), jímž budeme poměřovat žádaný cílový stav v etapě další. Pro úspěšnou a cílenou práci školy je proto nezbytné, aby **cíle byly dobře definované a aby jich nebylo příliš mnoho, aby byly naplánovány metody, jak těchto cílů dosáhnout, aby kritéria pro hodnocení byla jasně stanovená a aby práce školy byla dobře zdokumentována, a tudíž umožňovala posoudit míru dosažení cílů**. Komplexní příklad provázanosti cílů a kritérií společně s nástroji autoevaluace a časovým rozvržením uvádíme na konci kapitoly 3.6.

3.6.3.3 Nástroje autoevaluace

V souladu s plánem autoevaluačních činností, cíli a kritérii autoevaluace je nezbytné v ŠVP ZV **vymezit a popsát ty nástroje**, které budeme při autoevaluaci ve škole používat.

Některé aspekty práce školy je možno ohodnotit na základě prostého posouzení zaměstnanci školy, například pomocí **řízených rozhovorů** či **strukturovaných moderovaných skupinových diskusí**, jiné ze **školní dokumentace** (např. účast rodičů na školních akcích, počet příspěvků do schránky důvěry, účast učitelů na dalším vzdělávání). K hodnocení jiných aspektů je vhodné použít specializované nástroje. Těmito nástroji jsou nejčastěji **dotazníky**, v případě výsledků vzdělávání pak **žakovské práce**. Dotazníky bývají určeny zpravidla žákům a jejich rodičům a členům pedagogického sboru. Žakovské práce mohou mít velmi rozličnou podobu – od testů s výběrem odpovědí, které zjišťují zpravidla pouze faktografické vědomosti, až k úlohám, které hodnotí např. písemný projev žáka či jeho samostatnou experimentální činnost. Školy mohou vyvíjet vlastní nástroje, zároveň mohou vybírat z nabídky externích, v ČR zpravidla nevládních organizací. Tyto organizace nabízejí rovněž rozmanité kurzy v oblasti evaluace, expertní posouzení i konzultační služby.

K evaluaci **výsledků žáků** je například možno využít testy z nabídky různých agentur³¹, které poskytují anonymní informaci o výsledcích žáků jednotlivých škol ve srovnání s jinými podobnými školami. K ověřování vybraných oborových dovedností je rovněž možno využívat úlohy z mezinárodních výzkumů, které jsou k dispozici v Ústavu pro informace ve vzdělávání (www.uiv.cz). Tyto úlohy mají tu přednost, že obsahují kritéria na vyhodnocování žakovských odpovědí. V budoucnu budou mít školy pravděpodobně možnost volit z většího množství rozmanitých evaluačních nástrojů. Jejich úkolem bude naučit se vybírat takové nástroje, které jim umožní nejlépe ohodnotit ty cíle vzdělávání, které považují za prioritní.

Z nabídky agentur si školy mohou též vybrat nástroje pro hodnocení **klimatu školy**. Jedná se zpravidla o dotazníky³² pro žáky, učitele, rodiče i ředitele a kromě klimatu umožňují tyto dotazníky většinou zhodnotit i některé aspekty výuky. Hodnocení mohou školy samozřejmě provádět i podle vlastních dotazníků. Tato volba jim umožní se zaměřit na ty aspekty práce školy, které považují za nejdůležitější. Alespoň zpočátku (než budou moci získané údaje porovnávat v čase) budou mít však určité problémy s interpretací získaných dat. Výhoda externích dotazníků spočívá v tom, že umožňují porovnat získané hodnoty s hodnotami jiných podobných škol.

Jedním z nejvýznamnějších aspektů práce školy, který se zároveň obtížněji hodnotí, je **výuka**. Je vhodné, aby její součástí byla v první řadě autoevaluace učitelů. Učitelé mohou autoevaluaci založit například na hodnocení své práce žáky

³¹ Takovými agenturami jsou např. SCIO a Kalibro. Testy SCIO se zaměřují zejména na hodnocení výsledků odpovídajících současné podobě výuky. Kalibro se snaží zaměřovat své testové nástroje nejen na vědomosti žáků, ale pokouší se postihnout rovněž jejich dovednosti.

³² Je možno využít například **dotazníků Světové zdravotnické organizace**, které poskytuje Státní zdravotní ústav členům sítě Zdravých škol, nebo dotazníků projektu Kalibro.

(připojujeme ukázkou dotazníků, pomocí kterých získávají zpětnou vazbu zahraniční kolegové). Vhodná je rovněž spolupráce učitelů při vzájemném poskytování zpětné vazby, která je založena na vzájemných hospitacích. Dalším nástrojem sloužícím k reflexi práce učitelů může být portfolio, do kterého učitelé shromáždí ukázky toho, co se jim podařilo (například ukázky zdařilých žákovských prací, povedených projektů, výukových jednotek).

Hodnocení práce učitelů vedením školy by mělo být založeno na jejím systematickém sledování, které se bude opírat nejen o ojedinělé hospitace, ale o informace o tom, jak učitelé výuku plánují, jaké si stanovují výukové cíle a jak vyhodnocují jejich naplnění.

Ukázka 31

Část dotazníku pro žáky, který nabízí švédským školám tamní nevládní organizace

Dotazník zjišťuje, do jaké míry škola naplňuje následující znaky efektivní školy. Hodnocení je založeno nejen na výpovědích žáků, ale i na výpovědích učitelů.

Charakteristiky efektivní školy:

- Jasně, demokratické a silné vedení ředitele, které klade důraz na vzdělávací cíle školy
- Vedení ředitele v otázkách vzdělávání, výchovy a výuky
- Účast učitelů na formulaci školních pravidel a při utváření klimatu školy
- Spolupráce učitelů při dosahování cílů a realizaci výuky a výchovy
- Vysoké nároky na žáky založené na předpokladu, že se všichni žáci mohou vzdělávat a na předpokladu, že rozhodující pro jejich výsledky je kvalita školy a výuky, nikoliv jejich domácí zázemí
- Podpora a ocenění dobré práce
- Zaměření na omezené množství témat při výuce
- Flexibilita ve vztahu k výukovým metodám. Časté používání interaktivní výuky spolu s individualizací výuky, která bere zřetel na původ žáka a úroveň jeho znalostí
- Pravidelné hodnocení a návaznost výuky na úroveň dosažených vědomostí a dovedností
- Jasně stanovené práva a povinnosti ve škole
- Pořádek doprovázený rozumným postihem za překročení pravidel
- Lidský přístup zaměřený na žáka
- Oddanost profesi ze strany učitelů a ředitele
- Učitelé jako autority reprezentující modely chování
- Spoluúčast rodičů

Navazující ukázka z dotazníku pro žáky druhého stupně školy a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií

Žáci odpovídají na škále rozhodně souhlasím, spíše souhlasím, nesouhlasím, rozhodně nesouhlasím.

11. Moji učitelé věří, že mohu dostat dobré známky ze zkoušení a úspěšně napsat písemné práce.
12. Moji učitelé věří, že pokud se budu opravdu snažit, mohu být v jejich předmětech úspěšný/á.
13. Naši učitelé považují za přirozené, že je v jejich hodinách ve třídě ticho.
14. Mám pocit, že naši učitelé od nás očekávají, že se budeme učit dostatečně na to, abychom úspěšně zvládli učivo následujících ročníků.
15. Učitelé jsou schopni přimět nás k tomu, abychom se hodně učili.
16. Mám pocit, že naši učitelé mají svoji práci opravdu rádi.
17. Učitelé v naší škole opravdu věří, že učení je velmi důležité.
18. Všichni učitelé zaznamenávají absence a pozdní příchody.
19. Učitelům na naší škole na žácích opravdu záleží.
20. Učitelé na naší škole chodí do hodin včas.
21. Učitelé v naší škole využívají všechnu dobu v hodinách k výuce.
22. Všichni učitelé dodržují stejná pravidla chování.

23. Učitelé zajišťují, aby byl v hodinách klid a pořádek.
24. Učitelé v naší škole se chovají k žákům s respektem.
25. Učitelé v naší škole vyžadují, aby se k nim žáci chovali s respektem.
26. Učitelé v naší škole spolu dobře vycházejí.
27. Moji učitelé se o mne zajímají.
28. Mám naši školu rád.
29. Pokud se začnu více učit, učitelé to okamžitě zaznamenají.
30. Pokud něčemu nerozumím, téměř vždy mi učitelé v hodině pomohou.
31. Pokud nerozumím látce probírané v hodině nebo domácímu úkolu, mohu požádat učitele, aby mi to vysvětlili o přestávce nebo po vyučování.
32. Téměř vždy dokončím práci, kterou máme dělat při hodině.
33. S učiteli mohu mluvit i o věcech, které se netýkají výuky.
34. Hodiny jsou většinou zajímavé.

Ukázka 32

Ukázka dotazníku pro hodnocení práce učitelů ze školy v nizozemském Tilburgu

Sestavili jej sami žáci s pomocí učitelů a rodičů. Učitelé ho používají k získání zpětné vazby od svých žáků. Ředitel při hodnocení práce učitelů přihlíží k tomu, jak učitelé s touto zpětnou vazbou pracují.

Žáci o učitelích

Jako vaši učitelé potřebujeme vědět, jak vykonáváme svoji práci. Z toho důvodu se vás pravidelně ptáme na vaše názory. Dotazník nemusíte podepisovat: týká se učitele, ne žáka.

Na následujících stránkách naleznete řadu vlastností a dovedností, podle kterých lze hodnotit učitele.

- Než zaškrtnete odpověď, přečtěte si pozorně jednotlivé možnosti.
- Pro každou otázku zaškrtněte pouze jednu z možností A, B, C nebo D.
- Pokud si odpovědí nejste úplně jisti, zaškrtněte tu odpověď, která vám připadá nejpříhodnější.
- Pokud se k některé otázce nechcete vyjádřit, ponechte ji nevyplněnu.
- Pokud byste chtěli učiteli ještě něco sdělit, napište sdělení na konec dotazníku.
- **Buďte za každou cenu otevření.**

1 ATMOSFÉRA

- A v jeho/jejích hodinách je dobrá atmosféra, cítím se vždy velmi dobře
 B většinou se cítím dobře
 C někdy se cítím dobře
 D většinou se necítím dobře

2 POBÍDKA K PRÁCI

- A umí přimět třídu k práci příjemným způsobem
 B většinou přiměje třídu k práci
 C někdy třídu nepřiměje k práci
 D většinou se mu/jí nepodaří přimět třídu k práci

3 PŘÍSTUP KE TŘÍDĚ

- A má pro žáky pochopení, umí se vcítit do pocitů žáků
 B má pro žáky vcelku pochopení
 C má neutrální přístup, málokdy hovoří s jednotlivými žáky
 D je lhostejný/á

4 ELÁN

- A pracuje s velkým elánem
 B většinou pracuje s velkým elánem
 C pracuje, jako by byl/a bez života
 D pracuje znuděně a jako by byl/a bez života

5 TRPĚLIVOST

- A je trpělivý/á
 B je většinou trpělivý/á
 C je často trpělivý/á

- D je netrpělivý/á
- 6 REAKCE NA KRITIKU
A je schopen/schopna přijmout kritiku svých hodin
B je možno s ním/ní diskutovat o jeho/jejích hodinách
C ke kritice svých hodin není příliš otevřený/á
D nepřipouští jakoukoli kritiku svých hodin
- 7 PLÁNOVÁNÍ
A vždycky víme, co máme dělat
B většinou víme, co máme dělat
C někdy víme, co máme dělat
D málokdy víme, co máme dělat
- 8 VÝKLAD
A vysvětluje látku jasně, stručně, drží se tématu
B jeho/její výklad je většinou srozumitelný
C jeho/její výklad je často nejasný
D jeho/její výklad často nedává žádný smysl
- 9 KONTROLA PRÁCE ŽÁKŮ
A pravidelně kontroluje naši práci
B příležitostně kontroluje naši práci
C zřídka kontroluje naši práci
D nikdy nekontroluje naši práci
- 10 SPRAVEDLIVOST
A jsem spokojen/a s tím, jak učitel/ka známkuje moji práci
B jsem většinou spokojen/a s tím, jak učitel/ka známkuje moji práci
C jsem často nespokojen/a s tím, jak učitel/ka známkuje moji práci
D jsem nespokojen/a s tím, jak učitel/ka známkuje moji práci
- 11 DOVEDNOSTI
A věnuje velkou pozornost nácviku obecných dovedností, které nám umožní uchopit jeho předmět
B věnuje pozornost nácviku obecných dovedností, které nám umožní uchopit jeho předmět
C příležitostně věnuje pozornost nácviku obecných dovedností, které nám umožní uchopit jeho předmět
D nevěnuje pozornost nácviku obecných dovedností, které nám umožní uchopit jeho předmět
- 12 SKUPINOVÁ PRÁCE
A v jeho/jejích hodinách pracujeme pravidelně ve skupinách
B v jeho/jejích hodinách někdy pracujeme ve skupinách
C v jeho/jejích hodinách zřídka pracujeme ve skupinách
D v jeho/jejích hodinách nikdy nepracujeme ve skupinách
- 13 PODPORA SAMOSTATNÉHO UVAŽOVÁNÍ
A nechává nás, abychom všechno, co můžeme, objevili sami
B pravidelně nám zadává takové úkoly, při nichž musíme samostatně objevovat
C občas nám zadává takové úkoly, při nichž musíme samostatně objevovat
D nikdy nám nezadává takové úkoly, při nichž musíme samostatně objevovat
- 14 POMOC
A bedlivě sleduje, zda někdo nemá problémy s jeho/jejím předmětem, a je vždy připraven pomoci
B většinou přijde na to, že někdo má problémy s jeho/jejím předmětem, a snaží se s tím něco udělat
C často neví, že někdo má problémy s jeho/jejím předmětem
D nevíš si, zda má někdo problémy s jeho/jejím předmětem
- 15 VÝSLEDEK
A v jeho/jejích hodinách se toho hodně naučím
B v jeho/jejích hodinách se toho poměrně hodně naučím
C v jeho/jejích hodinách se toho příliš mnoho nenaučím
D v jeho/jejích hodinách se toho naučím málo

Ukázka 33

Hodnotící dotazník

Tento dotazník používají učitelé v jedné australské škole pro hodnocení své práce žáky. Žáci se vyjadřují na škále 1-5, v dotazníku jsou uvedena tvrzení charakterizující obě krajní polohy:

V této hodině

Jsem se cítil(a) důležitý/á
Jsem se cítil(a) příjemně
Jsem se aktivně zapojil(a) do dění v hodině
Jsem se cítil(a) součástí třídy
Se mi práce dařila
Jsem věděl(a), co si myslím

Jsem se cítil(a) opomíjený/á
Jsem se cítil(a) nepříjemně
Jsem se nudil(a)
Jsem se cítil(a) osamělý(a)
Se mi práce nedařila
Jsem nevěděl(a), co si mám myslet

Učitel/ka

Byla připravená
Byla spravedlivá
Byla nápomocná
Byla cílevědomá
Dávala jasné pokyny, co od nás očekává

Byla nepřipravená
Byla nespravedlivá
Nebyla nápomocná
Byla zmatená
Nežádala jasné pokyny, co od nás očekává
Nebyla vnímavá k mým potřebám
Nerozuměla vykládané látce
Při výkladu nebrala na žáky a jejich možnosti ohled

Byla vnímavá k mým potřebám

Rozuměla vykládané látce
Podařilo se jí nám zajímavě zprostředkovat obtížné myšlenky

Práce v hodině

Nás nutila přemýšlet
Efektivně mi pomáhala se učit

Byla tupá a nestimulující
Nepomáhala mi efektivně se učit
Příliš pomalá
Příliš obtížná
Příliš nepředvídatelná/
chaotická
Příliš zjednodušující
Bylo jí příliš mnoho

Příliš rychlá
Příliš snadná
Pořád stejná

Příliš abstraktní
Bylo jí málo

3.6.3.4 Časové rozvržení evaluačních činností

V souladu s cíli autoevaluace je důležité stanovit si a v ŠVP ZV popsat **časové rozvržení evaluačních činností** v podobě **plánu autoevaluace**. Podle tohoto plánu budou jednotlivé evaluační činnosti v rámci autoevaluace ve škole vykonávány. Vzhledem k tomu, že existují evaluační činnosti, které mohou probíhat průběžně po celý rok, a naopak jsou činnosti, které lze vykonávat pouze v určitých časových úsecích (například na začátku školního roku, na konci pololetí, na konci školního roku apod.), **je nutné seznámit se s jednotlivými etapami autoevaluace, které je zapotřebí při sestavování vlastního plánu autoevaluace zohlednit:**

1. etapa (auto)evaluace začíná po důkladném seznámení s RVP ZV a je spojena s přípravnou fází a s tvorbou ŠVP ZV. V přípravné fázi škola zjišťuje své „výchozí podmínky“ a na základě tohoto zjištění určuje své zaměření, vytyčuje programové cíle, výchovné a vzdělávací strategie (schopnost sboru a jeho připravenost uvědomit si a především přijmout nezbytné změny, které RVP ZV přináší) atp. Při vlastní tvorbě pak hodnotí soulad ŠVP s RVP ZV. Tato etapa v podstatě reprezentuje připravenost školy vytvořit si svůj školní vzdělávací program a následně jej realizovat.

2. etapa (auto)evaluace je zahájena v době, kdy škola začíná pracovat podle svého ŠVP ZV. Je spojena s **průběžným sledováním práce učitelů, žáků, s ověřováním vzdělávacího programu v životě školy apod.** V této etapě je žádoucí doladit některé prvky ŠVP ZV, hodnotit žáky, učitele, klima školy aj.

3. etapa (auto)evaluace je spojena s **hodnocením dosažených výsledků na konci určitého většího celku - období** (konec školního roku, na konci 1. období – tj. na konci 3. ročníku, na konci 2. období – tj. na konci 5. ročníku respektive 1. stupně, na konci 2. stupně apod.). Zjišťují se dosažené výsledky žáků, hodnotí se efektivita programu, např. jeho dopad na klima školy, na přístup učitelů k žákům, na používané výukové metody učitelů, na chování žáků atp.

4. etapa (auto)evaluace je vlastně jakýmsi završením „cyklu“ autoevaluačních činností a stává se odrazovým můstkem pro celkové (pře)hodnocení ŠVP - efektivitu jeho fungování. Obdobně jako v 1. etapě se opět provádí hodnocení „výchozích podmínek školy“ (škola zde však vystupuje na jiné úrovni než v 1. etapě) spojené s důkladnou analýzou ŠVP. Veškeré činnosti prováděné ve 4. etapě umožňují ŠVP zcela změnit a upravit, nebo upravit jen částečně tak, aby stále odpovídal postupně se měnícím podmínkám výchovně vzdělávacího procesu.

V souladu s uvedenými etapami je možné vytvořit a v ŠVP ZV popsat podrobnější **plán evaluačních činností**. Činnosti je vhodné rozplánovat do jednotlivých měsíců školního roku, popřípadě do delších časových úseků (v tomto případě se jako nejvhodnější jeví čtvrtletí).

Ukázka 34

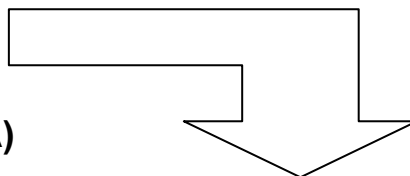
Příklad rozvržení autoevaluačních činností na jedné z pilotních škol Ukázka je převzata z ŠVP ZV Základní školy Dr. Jana Malíka, Chrudim a upravena pro potřeby Manuálu

- **září** - sebehodnocení práce učitelů a jejich hodnocení vedením školy (součástí je projednání výše příplatku za osobní ohodnocení)
- **říjen** - posouzení práce školy širším vedením podle stanovených kritérií (rámec pro sebehodnocení)
- **listopad** - dovednostní testy Kalibro v 6. a 8. ročníku
- **leden - březen** - srovnávací testy Kalibro v 5., 7. a 9. ročníku
- **květen** - komplexní vyhodnocení srovnávacích testů Kalibro a výsledků přijímacího řízení na střední školy
- **červen** - zjišťování názorů (různým způsobem – např. Sluníčka) žáků 9. ročníku, jejich hodnocení školy a návrhy na změny
- **červen** - realizace dlouhodobých opatření (učební plány, úvazky)
- **červenec** - zapracování všech výsledků do Výroční zprávy o činnosti školy
- **v průběhu školního roku (nepravidelně)** - podle aktuální situace a okolností dotazníky pro učitele, žáky a rodiče, případně získávání informací (zpětné vazby) prostřednictvím různých aktivit v průběhu seminářů (projektů – např. Škola podporující zdraví, Inkluzivní škola) pro celý sbor

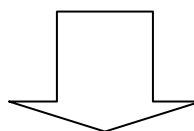
Nástroje autoevaluace společně s cíli, kritérii a časovým rozvržením autoevaluačních činností tvoří nedílnou součást popisu autoevaluace školy v příslušném ŠVP ZV. V závěru této kapitoly proto přinášíme schéma možného postupu autoevaluace a navazující model zpracování dílčí části (viz další strana):

Schéma možného postupu při zpracování autoevaluace školy do ŠVP ZV

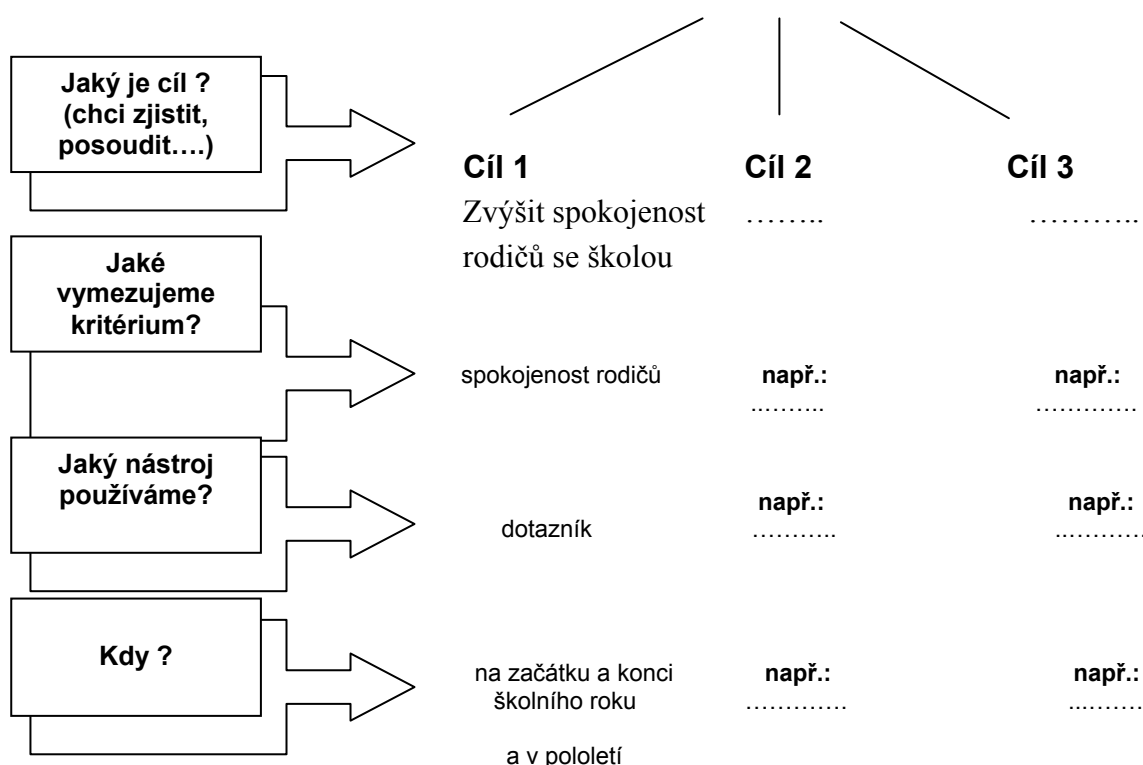
**Proč potřebuji hodnotit?
(HLAVNÍ CÍL -
DOBŘE FUNGUJÍCÍ ŠKOLA)**

V jaké oblasti ?

S jakými (dílčími) cíli ?

4. Nejčastěji kladené otázky týkající se RVP ZV a ŠVP ZV

Při setkání s řediteli škol a s učiteli jsme dostávali řadu dotazů, které se týkaly RVP ZV, tvorby ŠVP ZV a následné výuky podle programů připravených na školách, ale i dalších souvisejících problémů. V této kapitole Vám přinášíme odpovědi na nejčastěji kladené dotazy.

Otázky podobného charakteru jsme spojovali do jednoho okruhu. Protože v Manuálu ZV není možné z hlediska rozsahu textu odpovědět na všechny dotazy, hledejte další odpovědi na vzdělávacím portálu VÚP, který bude zpřístupněn v průběhu roku 2005³³.

4.1 Okruh otázek týkajících se tvorby ŠVP ZV

Otázka:

Jak rozsáhlý je ŠVP ZV?

Odpověď:

Minimální ani maximální rozsah ŠVP ZV není stanoven. Povinné je pouze dodržení vymezené struktury zpracované v souladu s RVP ZV. Rozsah ŠVP ZV se bude odvíjet od: počtu ročníků v dané škole (u plně organizovaných škol se dá očekávat výrazně větší rozsah než u škol málotřídních nebo jen s 1. stupněm); propracovanosti a podrobnosti dokumentu; zvolené formy textu (velikost písma, tabulky, přílohy) atd. Ze zkušeností pilotních škol se rozsah ŠVP ZV pohybuje od 100 do 400 stránek. Představíme-li si, že na programu pracuje (podle velikosti školy) od několika učitelů po několik desítek učitelů, pak vychází v průměru 10 – 20 stran na jednoho, což není za dva roky práce tak mnoho.

Otázka:

Jak často se učitelé scházeli při přípravě ŠVP ZV a jak dlouho? Kolik času věnuje průměrný učitel během 2 let tvorbě ŠVP ZV? Co mu za to může ředitel školy nabídnout?

Odpověď:

Domníváme se, že práce na ŠVP ZV bude (stejně jako na pilotních školách) probíhat celé dva roky. Další doplňování a vylepšování programu bude prakticky kontinuální záležitostí v návaznosti na nové zkušenosti z výuky, na měnící se podmínky školy, vyhodnocení dosažených cílů a kvality vzdělávání atd. Tvorba ŠVP ZV představuje především řadu diskusí nad problémy vzdělávání a jeho zkvalitnění, není možné ji brát vždy jen jako práci navíc. Výrazné zapojení do tvorby ŠVP ZV a kvalitní zpracování jednotlivých částí bude jistě důvodem pro možné ocenění učitelů ze strany ředitele (zřizovatele).

Ze zkušeností pilotních škol vyplývá, že se osvědčila především práce v předmětových komisích a metodických sdruženích s častými konzultacemi (1x či 2x týdně). Dále se osvědčila pravidelná setkávání celých pracovních týmů (např.

³³ Vzdělávací portál bude přístupný na adrese www.rvp.cz

1x měsíčně), výměny informací po elektronické síti atd. Naopak se neosvědčila dlouhodobá izolovaná práce jednotlivých učitelů.

Otázka:

Za ŠVP je zodpovědný ředitel školy. Jak to bude při změně ředitele, tvoří se nový ŠVP ZV? Přejde-li pedagog na jinou školu, bude mít možnost upravit ŠVP ZV podle svého cítění a priorit nebo se musí ztotožnit se stávajícím? ŠVP ZV bude otiskem své doby (roku 2005 – 2007), jak budeme postupovat při jeho inovaci, zdokonalování a vylepšování?

Odpověď:

ŠVP ZV je kolektivní dílo školy a nemělo by se s příchodem nového ředitele zcela měnit. I když nový ředitel může přinést nové (program vylepšující) náměty, musí se o nich diskutovat, musí se posoudit dopad na stávající program, možnosti propojení nových myšlenek s koncepcí stávajícího ŠVP ZV atd. Především se ale změny nesmí negativně dotknout žáků (např. výraznější obsahová změna začne platit od nového školního roku, od 1. či 6. ročníku).

Podobné je to i při nástupu nového učitele. Změny obsahu daného předmětu musí být dohodou všech učitelů, kteří jej vyučují. Pokud by ale učitel neměl možnost v rámci ŠVP ZV uplatnit své metody a organizaci výuky, pak je ŠVP ZV postaven špatně a je nutné jej upravit.

Na druhé straně je zřejmé, že některé části ŠVP ZV bude potřeba po určité době měnit na základě nových informací, zkušeností z výuky, autoevaluace školy atd. Obecně jsou postupné změny ŠVP ZV možné, a dokonce nutné, měly by však být vždy uvážlivé, podložené, vylepšující daný stav, nepoškozující žáky. Změny se mohou dít výměnou příslušných pasáží, doplňky, přílohami atd.

Otázka:

Může se ŠVP ZV tvořit odděleně pro 1. a 2. st. ZŠ, nebo je třeba postupovat současně?

Odpověď:

Některé části ŠVP ZV mohou platit jen pro 1. nebo 2. stupeň (učební plán, učební osnovy) i jejich příprava může probíhat relativně odděleně, ale musí být zaručena návaznost mezi oběma stupni vzdělávání. Je těžké si představit školu, kde se má směřovat ke společným výstupům a kde se současně učitelé 1. a 2. stupně nesetkávají a nedohadují o řadě společných otázek!

Otázka:

Jakým způsobem bude probíhat schvalování ŠVP ZV? Kdo bude kromě rady školy dělat oponenturu tohoto programu? Kdo získá kompetence posoudit kvality ŠVP ZV?

Odpověď:

Za zpracování a kvalitu ŠVP ZV odpovídá ze zákona ředitel školy a v jeho zájmu je, aby byl program co nejkvalitnější. ŠVP ZV nebude schvalovat nikdo další. Podmínkou je pouze projednání programu v Radě školy. Zda si dá ředitel posoudit program ještě jinde (např. recipročně na partnerské škole, na některé pilotní škole, u konkrétního experta) je na jeho uvážení a v jeho pravomoci. Kompetence a nástroje k posuzování ŠVP ZV získá ČŠI, která bude v rámci inspekční činnosti

ŠVP ZV posuzovat a bude moci upozornit na případné nedostatky (nesoulad ŠVP ZV s RVP ZV, obsahové a věcné chyby atd.) a žádat jejich odstranění.

Otázka:

Je možné při tvorbě ŠVP ZV vycházet ze vzdělávacího programu Tvořivá škola?

Odpověď:

Při tvorbě ŠVP ZV je možné se inspirovat nebo využít jakýkoli materiál, který je v souladu s myšlenkami RVP ZV a jeho obsahovým vymezením i se zvolenou koncepcí ŠVP ZV. Je třeba si ale uvědomit, že žádný z dosavadních vzdělávacích programů neobsahoval vše, co se vyžaduje od ŠVP ZV, proto je třeba skutečně tvořit a ne pouze opisovat. (Jen pro přesnost: „Tvořivá škola“ představuje spíše určitý model metodické práce učitelů. Sám o sobě nebyl tento „program“ vzdělávacím programem v pravém slova smyslu a také nebyl jako takový schválen.)

4.2 Okruh otázek týkajících se výuky podle ŠVP ZV

Otázka:

Budou muset učitelé zvládnout učit jen podle papírového dokumentu RVP ZV?

Odpověď:

Dotazy na výuku podle RVP ZV či „papírových“ dokumentů jsou dotazy svědčící o nepochopení dvojstupňové kurikulární reformy a funkcí jednotlivých dokumentů. RVP ZV není dokumentem určeným přímo pro výuku. Jde o rámcový dokument (předpis), který je podkladem pro tvorbu ŠVP ZV. Jak živý a inspirativní nebo naopak „papírový“ bude ŠVP ZV konkrétní školy, záleží především na jejich učitelích - tvůrcích programu.

Je třeba si také uvědomit, že ŠVP ZV není poslední dokument v řadě, který bude učitel využívat. ŠVP ZV je programem pro školu, pro všechny učitele. Své vlastní postupy, metody a formy práce, které bude učitel uplatňovat v konkrétní třídě a vyučovací hodině, musí vycházet z jeho osobních plánů výuky, jež tvoří na základě ŠVP ZV a v souladu s potřebami a schopnostmi konkrétních žáků dané třídy.

Otázka:

Máme připraven ŠVP ZV a chceme začít již ve škol. roce 2005/06, je to možné? Co musí škola udělat, pokud se rozhodne, že začne učit podle vlastního ŠVP ZV už 1.9.2006? Z důvodu propojení předmětů a vytvoření volitelných předmětů pro děti z více ročníků potřebujeme zavést program v celé škole najednou. Lze to?

Odpověď:

Podle znění školského zákona je možné začít výuku podle ŠVP ZV již v roce 2005/2006 nebo v roce 2006/2007, nejpozději pak od školního roku 2007/2008. Podmínkou je zpracovaný ŠVP ZV pro všechny ročníky dané školy a zahájení výuky postupně od 1. a 6. ročníku. Škola si ale musí být vědoma skutečnosti, že předběhne harmonogram navyšování hodin v učebním plánu základního vzdělávání a že nemusí mít do roku 2010 v některých ročnících hodinově a finančně pokrytou celou časovou dotaci, kterou předepisuje RVP ZV. Z tohoto důvodu i z důvodu návaznosti

vzdělávacího obsahu jednotlivých ročníků není také možné zahájit výuku podle ŠVP ZV na celé škole najednou. (Výjimku budou zřejmě tvořit dvou či trojtřídní málotřídky.)

Výuka podle ŠVP ZV na osmiletých gymnáziích může postupovat stejně, tj. od školního roku 2007/08 nebo dříve. Předpokládá se, že v roce 2006 bude připraven RVP GV V letech 2007/2008 a 2008/2009 budou gymnázia připravovat ŠVP pro vyšší stupeň gymnázia a budou moci navázat, i když by začaly s výukou dříve. Šestiletá gymnázia musí začít výuku podle ŠVP nejpozději v roce 2009/2010, kdy se výuka na základních školách dostane do 8. ročníku. Nejdříve se doporučuje začít v roce 2007/2008, aby byla zajištěna návaznost na vyšší stupeň gymnázia.

Zahájení výuky podle ŠVP

Školní roky	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Ročníky 1. stupně ZŠ	1. r. může 1. stupeň může	1. r. může 2. r. může	1. r. musí 2. r. může 3. r. může 1. stupeň musí	1. r. musí 2. r. musí 3. r. může 4. r. může	1. r. musí 2. r. musí 3. r. musí 4. r. může 5. r. může	1. r. musí 2. r. musí 3. r. musí 4. r. musí 5. r. může	1. r. musí 2. r. musí 3. r. musí 4. r. musí 5. r. musí
Ročníky 2. stupně ZŠ a víceletých gymnází	6. r. může (prima) 2. stupeň a 8leté G může	6. r. může (prima) 7. r. může (sekunda)	6. r. musí (prima) 7. r. může (sekunda) 8. r. může (tercie) 2. stupeň a 8leté G musí 6leté G může	6. r. musí (prima) 7. r. musí (sekunda) 8. r. může (tercie) 9. r. může (kvarta)	6. r. musí (prima) 7. r. musí (sekunda) 8. r. musí (tercie) 9. r. může (kvarta) kvinta může 6leté G musí	6. r. musí (prima) 7. r. musí (sekunda) 8. r. musí (tercie) 9. r. musí (kvarta) kvinta může sexta může	6. r. musí (prima) 7. r. musí (sekunda) 8. r. musí (tercie) 9. r. musí (kvarta) kvinta musí sexta může septima může

Otázka:

Jaké bude postavení škol s rozšířenou výukou, např. Hv, M, CJ?

Odpověď:

Školy zaměřené na výuku některého vyučovacího předmětu (s rozšířenou výukou) mohou fungovat dále, ale rozšíření musí realizovat v rozmezí disponibilní časové dotace vymezené rámcovým učebním plánem RVP ZV.

Otázka:

Lze kombinovat hodnocení slovní (např. u „výchov“) a známkování?

Odpověď:

Možnosti základních způsobů hodnocení žáků řeší školský zákon a vyhláška o základním vzdělávání, které připouštějí klasifikaci, slovní hodnocení i kombinaci

obou způsobů (při dodržení pravidel o převedení slovního hodnocení na klasifikaci při přechodu na SŠ).

Otázka:

V médiích se objevila informace o uzákonění angličtiny jako 1. cizího jazyka od 3. třídy. Řeší zákon situaci na školách, které mají v projektu „Extra“ schválenou např. výuku němčiny od 1. třídy?

Odpověď:

Anglický jazyk je jako první jazyk pouze doporučen. Škola a rodiče mají právo zvolit jako první i jiný cizí jazyk. Škola má však povinnost prokazatelně upozornit, že nemusí být při přechodu na SŠ návaznost ve výuce tohoto cizího jazyka. Rovněž výuka prvního cizího jazyka od 3. ročníku a dalšího cizího jazyka od 8. ročníku je pro všechny školy povinností, která vylučuje zahájení výuky později, ale nevylučuje její dřívější zahájení.

Otázka:

Je překvapivé, že RVP ZV platný i pro nižší stupeň gymnázií obsahuje povinnost výuky pracovních dovedností (např. vaření, dílny,...)?

Odpověď:

Hlavním záměrem při tvorbě RVP ZV bylo maximálně propojit (přiblížit) obsah povinného základního vzdělávání na všech typech škol, které ho realizují (výchozí teze Bílé knihy). Proto RVP ZV stanovuje zařazení vzdělávací oblasti Člověk a svět práce i pro víceletá gymnázia. Smyslem je vytvořit i u žáků gymnázií potřebné pracovní kompetence jako dovednosti vhodné pro život či případný přechod na jiný typ SŠ. Povinností víceletých gymnázií není pracovat v kuchyních a dílnách, škola může zvolit dva tematické celky z pěti, které pak plně realizuje.

Vzhledem k připomínkám víceletých gymnázií se připravuje úprava nabídky témat této vzdělávací oblasti, aby mohla víceletá gymnázia vybírat z větší škály pracovních činností bez nutnosti nákladného materiálního dovybavení. Na druhou stranu je tu i ožnost úzké spolupráce gymnázií s blízkými základními školami, postupná úprava vybavení školy atd.

Otázka:

Mohou být v rámci výuky zdravotní tělesné výchovy sdruženy žáci více ročníků? Je možné vytvářet i na 2. stupni skupiny v tělesné výchově podle ročníků bez ohledu na pohlaví?

Odpověď:

Ve zdravotní tělesné výchově, kde se převážně jedná o individuální cvičení, je propojování žáků různých ročníků možné a poměrně běžné. V TV je spojování a koedukovaná výuka na 2. stupni možná u těch pohybových činností, které nestaví na vzájemném kontaktu (lyžování, plavání) nebo u nich kontakt nenavozuje možnost zranění (tance). Problematická (nebo zcela vyloučená) je koedukace především u některých sportovních her a úpolů, kde dochází k přímému kontaktu žáků, případně mohou rozdíly v hmotnosti a síle chlapců a dívek vést ke zranění (prudkost smeče, srážka ve hře atd.). Záleží i na velikosti cvičebních prostor na hygienickém zázemí atd.

4.3 Okruh otázek týkajících se přestěhování žáka ze školy na školu

Otázka:

Jak je pamatováno na žáky, kteří přichází z jiné školy (měli jiné rozvržení učiva atd.)?

Odpověď:

Přestup ze školy na školu by neměl být zásadním problémem pro žáka ani pro školu. Ani dnes totiž nejsou vzdělávací programy shodné, škola si je může upravovat a žák může přijít na školu, kde jsou výraznější rozdíly v členění učiva. Budoucí situace může být dokonce pro žáka příznivější, protože dosažení očekávaných výstupů se nemusí dít vždy na základě stejného učiva, ale bude směřovat k určitým shodným principům, postupům, způsobům uvažování, rozhodování, řešení problému atd.

Školy si do budoucna budou muset poradit i s většími pedagogickými „oříšky“, například s výukou žáků – cizinců, kteří neumějí vůbec česky.

Otázka:

Co se žákem, který se přestěhuje a nějaké učivo neprobral?

Odpověď:

Škola musí mít připraven systém, který v první řadě umožní zjistit, co žák zvládá, jak se jeví z hlediska naplňování očekávaných výstupů a klíčových kompetencí. Při zjištěných rozdílech, které jsou pro další vzdělávání zásadní, pak musí učitelé žákovi poskytnout šanci postupně dosáhnout stejné úrovně, jakou disponují ostatní žáci školy, a pomoci mu (zájmem o jeho problémy, poskytnutím času na doplnění chybějících vědomostí a dovedností, odkladem hodnocení v jiných tématech předmětu, cílenou metodickou pomocí atd.).

Váženějším problémem při přestupu žáka ze školy na školu by mohla být výuka cizího jazyka. Jestliže žák a jeho rodiče nezvolili jako první cizí jazyk angličtinu (i přes průkazné povinné upozornění školy, že nemusí být v systému vzdělávání zajištěna na SŠ návaznost ve výuce jiného cizího jazyka – viz RVP ZV, kap. 7, poznámky k rámcovému učebnímu plánu), může být ztráta roku či několika let výuky těžko řešitelným problémem. Proto je třeba rodičům při změně bydliště a školy doporučit, aby se předem zajímali, zda je na nové škole, kterou chtějí zvolit, návaznost na výuku konkrétního cizího jazyka. Pokud ne, aby hledali případně další školu, která návaznost na výuku daného cizího jazyka má, případně další možnosti pokračovat v započaté výuce (jazykové kurzy atd.). Podobně je možné doporučit porovnání ostatních vyučovacích předmětů a jejich konkrétní návaznosti.

4.4 Okruh otázek týkajících se učebnic

Otázka:

Jaká bude koncepce v tvorbě učebních textů (učebnic)? Budou nám učebnice vytvářeny na zakázku (tzv. „na tělo“)?

Odpověď:

Každá škola sice bude mít trochu jiný ŠVP ZV, variabilita se však bude týkat zejména specifikace očekávaných výstupů a distribuce učiva do ročníku. Obsahové jádro

základního vzdělávání bude společné, protože jej definuje RVP ZV, tudíž z něj bude možné při tvorbě učebnic vyjít.

Podle současného zájmu nakladatelů o RVP ZV je zřejmé, že vydavatelé hodlají budoucí učebnice tvořit „na míru rámcovému vzdělávacímu programu“. Aby vyhověli variantnosti ŠVP ZV půjdou nejspíš cestou určitých základních textů, které budou v souladu s tematickými celky jednotlivých vzdělávacích oborů RVP ZV, a jejich variabilního skládání (volné listy, tematické brožurky) či doplňování četnými jinými texty a informacemi (přílohy, odkazy na jiné publikace, propojení s internetem atd.). Osvědčuje se i model „encyklopedických“ učebnic se základním textem a řadou doplňujících (rozšiřujících) informací různého charakteru (obtížnosti, návaznosti na další témata), které mohou žáci využívat podle dosažené úrovně osvojení základního učiva, podle zájmu, konkrétních úkolů atd.

Otázka:

Učebnice si bude pedagog tvořit sám?

Odpověď:

Je zřejmé, že každý pedagog nezvládne tvorbu vlastní učebnice, ani by to nebylo efektivní. Ale naskytá se možnost pro kreativní učitele nebo skupiny učitelů, aby si vytvořili v případě dobrých materiálních a finančních podmínek školy „učebnici pro potřebu svých žáků“. To znamená učební texty nejen odpovídající vzdělávacímu obsahu, ale také přímo podporující metody práce, kterými chce učitel (učitelé) navozovat dosahování očekávaných výstupů a směřovat k utváření klíčových kompetencí. Na řadě škol se o takové texty již pokoušejí, využívají nejen stávající učebnice (většinou hned několik), ale i řadu dalších textů – dětskou literaturu, encyklopedie, časopisy, internet atd.

Otázka:

Již dnes jsou nabízeny učebnice zpracované podle RVP ZV, kdo bude schvalovat (schvaluje tyto učebnice VÚP)?

Odpověď:

Pokud jsou téměř současně se schválením RVP ZV nabízeny učebnice připravené podle tohoto dokumentu, pak je to přinejmenším varující a školy by měly velmi pečlivě vážít, co se jim nabízí, jak je učebnice v souladu se schválenou verzí RVP ZV, jak se liší od současných učebnic, co přináší nového, kdo učebnici nabízí atd.

Pokud bude vydavatel usilovat o schvalovací doložku MŠMT, bude muset postoupit učebnici do schvalovacího řízení. Kvalifikovaní recenzenti (případně i pracovníci VÚP) budou posuzovat mimo jiné i celkový soulad učebnice s RVP ZV.

Otázka:

Při tvorbě ŠVP ZV jste využívali stávající učebnice? Můžete nám doporučit některé konkrétní? (poznámka – dotaz byl směřován na ředitele pilotní školy)

Odpověď:

Pokud by byly učební osnovy ŠVP ZV vytvářeny podle učebnic, šlo by o vážný omyl. ŠVP ZV musí být obecnější a umožňovat použití většího počtu učebnic, případně tvorbu vlastních variantních textů. Pokud se týká doporučených učebních textů, můžeme zájemce odkázat na internetový portál www.rvp.cz, který bude spuštěn

v roce 2005 coby metodická podpora rámcových vzdělávacích programů a na němž budou mimo jiné postupně doporučovány četné vhodné texty, vyučovací metody, nově vznikající schválené učebnice, jež odpovídají požadavkům RVP ZV atd.

4.5 Okruh otázek týkajících se výuky podle ŠVP ZV na víceletých gymnáziích

Otázka:

Musí osmiletá gymnázia rovněž začít pracovat v 1. ročníku ve školním roce 2007/2008 podle nového školního vzdělávacího programu, v této době ještě nebude vypracován na celých osm let?

Odpověď:

Osmiletá gymnázia mají stejnou povinnost jako základní školy začít ve školním roce 2007/2008 vyučovat podle svého ŠVP. Vzhledem k tomu, že se na vyšším stupni gymnázií předpokládá zahájení výuky podle ŠVP GV již od školního roku 2009/2010, nebude prodleva velká a školy tuto část školního vzdělávacího programu dopracují, jakmile budou mít k dispozici konečnou podobu RVP GV (předpokládá se začátek školního roku 2007/2008).

Otázka:

Přijímací zkoušky na SŠ budou z učiva nebo z kompetencí?

Odpověď:

Pravidla pro přijímací řízení na SŠ se vymezují ve školském zákonu. V § 60 odst. 3 se stanovuje, že ředitel školy vyhlašuje přijímací řízení a v jeho rámci může rozhodnout o konání přijímací zkoušky. Její obsah a formu stanoví v souladu s RVP ZV. Vzhledem k tomu, že RVP ZV klade důraz na očekávané výstupy, jež jsou povinné a má jich dosáhnout každý žák (učivo je doporučeno), měly by SŠ při přijímacím řízení vycházet z očekávaných výstupů a klíčových kompetencí základního vzdělávání.

§ 60, odst. 4 dále uvádí, že v přijímacím řízení ředitel školy hodnotí uchazeče podle: (a) znalostí uchazeče vyjádřených hodnocením na vysvědčení z předchozího vzdělávání a dále výstupního hodnocení uchazeče ze základního vzdělávání, pokud bylo uchazeči vydáno, (b) výsledků přijímací zkoušky nebo talentové zkoušky, je-li stanovena, (c) dalších skutečností, které osvědčují vhodné schopnosti, vědomosti a zájmy uchazeče.

Otázka:

Ve kterém školním roce proběhnou přijímací zkoušky z nižšího na vyšší gymnázium?

Odpověď:

Povinnost přijímacích zkoušek z nižšího na vyšší stupeň gymnázia se týká teprve žáků, kteří na víceletém gymnáziu začnou studovat ve školním roce 2005/2006.

Otázka:

S nabídkou volitelných předmětů se počítá i v odpovídajících ročnících víceletého gymnázia?

Odpověď:

Parametry, které stanoví rámcový učební plán v RVP ZV, jsou platné i pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií. V případě volitelných předmětů je tedy možné využít disponibilní časovou dotaci podle podmínek, které stanovují Poznámky k rámcovému učebnímu plánu RVP ZV.

Otázka:

Jaký smysl budou mít po těchto změnách víceletá gymnázia? Proč se dál podporuje také dělení žáků, pokud není efektivní?

Odpověď:

Víceletá gymnázia existují a jsou výsledkem předchozího vývoje našeho vzdělávacího systému. Opodstatněnost víceletých gymnázií ve vztahu k nově se utvářejícím podmínkám na základních školách a v situaci sblížení podmínek na gymnáziích a základních školách musí ukázat další vývoj.

4.6 Okruh otázek týkajících se vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Otázka:

Kdy bude k dispozici příloha RVP pro žáky s mentálním postižením?

Odpověď:

Příloha RVP ZV upravená pro žáky s mentálním postižením bude obsahovat tři části, které budou korespondovat se stupněm mentálního postižení žáků. Díl I. pro žáky s lehkým mentálním postižením RVP ZV–MP I je v pracovní verzi, která na jaře roku 2005 projde veřejným připomínkovým řízením. Od září téhož roku bude zahájeno ověřování tvorby ŠVP ZV podle pilotní verze RVP ZV–MP I na 10 vybraných školách. Následně (2005/2006) bude pokračovat práce na dalších dílech pro další stupně mentálního postižení (RVP ZV–MP II a RVP ZV–MP III).

Otázka:

Je vhodné nastartovat i na speciálních školách nový ŠVP v 1. a 6. ročníku? Nebylo by vhodnější respektovat nynější členění a např. v nynějších ZVŠ začít se zavedením buď v 1., 3., 7. ročníku. nebo v 1. a 7. ročníku?

Odpověď:

Zvláštní školy budou základními školami nebo základními školami speciálními a budou mít 1. a 2. stupeň shodný se základní školou. Proto začne výuka podle ŠVP ZV i na těchto školách v 1. a 6. ročníku.

Otázka:

Budou zrušeny zvláštní školy?

Odpověď:

Zvláštní školy se budou transformovat a podle školského zákona budou všechny školy poskytující základní vzdělání školami základními a školy poskytující základy vzdělání základními školami speciálními.

Otázka:

Mění se v souvislosti s novým školským zákonem i dosud platná legislativa v oblasti práce se žáky s SPU?

Odpověď:

V souvislosti s platností školského zákona od 1. 1. 2005 vyjdou i doprovodné vyhlášky, které budou řešit vzdělávání žáků s SPUCH.

Otázka:

Jak uplatňovat ŠVP ZV ve speciálních školách při zdravotnických zařízeních kde je velký pohyb dětí, děti se v zařízení zdrží max. 5-6 týdnů a přijíždějí z celé republiky?

Odpověď:

Po dobu pobytu dítěte ve zdravotnickém zařízení pro něj bude vypracován individuální vzdělávací plán, který bude vycházet z RVP ZV nebo ŠVP ZV kmenové školy. Při tvorbě individuálních plánů budou zdravotnická zařízení spolupracovat se školskými poradenskými zařízeními.

Otázka:

Jakou školu bude navštěvovat žák s kombinovaným postižením (smyslové nebo tělesné a mentální postižení)?

Odpověď:

Žáci s kombinovaným postižením budou navštěvovat základní školu pro daný typ postižení a školní vzdělávací program dané školy bude vycházet z RVP ZV a jeho přílohy pro vzdělávání žáků s mentálním postižením (RVP ZV–MP I až III).

Otázka:

Kdo určí, že žák potřebuje asistenta?

Odpověď:

Asistent žáka bude přidělen na žádost školy podle konkrétních potřeb postižených žáků a přidělených finančních prostředků.